27 ¶ Quid ſi laicus habet ius patronatus cum
eccleſia ſimul habebit ne ſex menſes ad pñtan
dum. R. ſm Jo. an. et Archi. in. d. c. vnico. e.
ti. li. vi. ꝙ ſic. ita ꝙ rõne ꝯmunionis priuilegi
um eccleſie tranſibit ad laicū. ad inſtar eiꝰ qḋ
dr̄ de eo q̄ hꝫ rē ꝯmunē cū pupillo q̄ nō pt̄ vſu
capi vel p̄ſcribi ꝓpter pupillū. vt in. l. ſi cõem.
ff. quemad. ſer. admit. ita ꝑ eccleſiā cõſequitur
qḋ ꝑ ſe cõſequi nō poſſet. de ꝯceſ. p̄ben. c. penl.
Idem dic qñ clericus et laicꝰ hn̄t preſentare
qḋ habet tempus ſex menſiū ſm Pa. in. c. eam
te. eo. ti. quia maius dignū trahit ad ſe minus
dignū. c. ꝙ in tubijs. de cõſe. eccle. vel alta. et
hoc tenet Jo. an. licet Ho. aliter. Et intellige
de patrono eccleſiaſtico q̄ habet ius patrona-
tus rõe eccleſie. qꝛ ſi haberet rõne patrimonij
eſſet idē ꝑoīa ſicut in laico ſic et ī clerico. c. cū
dilectus. eo. et glo. in cle. ſi. eo. ti. no. Pa. in. d.
c. eā te. et in. d. c. cū autē. qḋ no.

Iuſticia ſm ꝙ eſt habitus virtutis. pt̄
accipi quattuor modis. ſm Ri. in. iiij.
di. xxxiij. ar. v. q. iij. Primo cõmuniſſi
me. ſ. ꝓ qualibet rectitudine animi. et ſic q̄libet
virtus ē iuſticia quedā. et ſic diffinit̄ ab Anſel.
li. de veritate. c. xij. Iuſticia eſt rectitudo volū
tatis ꝓpter ſe ſeruata. Secundo ꝓ rectitudine
per quā homo iuſtificatur in cõſpectu dei. ſ. ꝓ
charitate. et ſic diffinitur ab Aug. li. lxxxiij. q.
lxi. iuſticia que per cetera diffundit̄ eſt dilectio
dei et ꝓximi. Tercio ꝓ qualibet virtute ordina
ta per iuſticiā legalē ad bonū cõmune. et ſic eſt
idem cū qualibet virtute. differēs tamē ſm ra-
tionē. Quarto ꝓ habitu determinante volun
tatem ad firmiter volendū ſeruare rectitudi-
nem debitā in operationibus que ſunt ad alte
rum. Et hoc dupliciter. aut ad alterū vt eſt ꝑ-
ſona ſingularis. et ſic eſt iuſticia ꝑticularis di
ſtincta ꝑ eſſentiā ab alijs virtutibus q̄ ſic pt̄ dif
finiri. Iuſticia eſt cõſtans et ꝑpetua volūtas
ius ſuū vnicuiqꝫ tribuens. ff. de iuſ. et iur̄. l. iu-
ſticia. Alio mō ad alterum. quod eſt cõmunitas
et ſic eſt iuſticia legalis. et hoc eſt omni virtuti
generalis inquantū precipit omnia exteriora
cuiuſlibet virtutis ad bonū ꝯmune referri ſm
qḋ vult phs. v. ethi. c. ix. Eſt tñ vna virtus ſpe
cialis diſtincta in eſſentia ab alijs virtutibus
vnde nō eſt generalis alijs ꝑ predicationē. ſed
per virtutem.

i ¶ Que ſunt ꝑtes eius ſubiectiue. R. ſm phm
v. ethi. due. ſ. cõmutatiua q̄ dirigit vnā priua-
tam ꝑſonā ad aliā in his q̄ cõſiſtunt mutuo in
ter duas perſonas ad inuicem. Alia diſtribu-
tiua q̄ eſt ordo eius qḋ eſt cõmune ad ſingulas
ꝑſonas quē dirigit iuſticia diſtributiua ꝯmu-
nium ſm ꝓportionabilitatē.

Iuſtificatio impij quattuor requi
rit. primū. motū liberi arbitrij. ꝯtritio
nem anime. infuſionem gratie. et remiſ
ſionē culpe.

Laicus dicit̄ a laos grece et latine po
pulus ſm Iſi. vij. ethi. et ſunt illi qui
poſſunt habere vxorē poſſidere ꝓpriū.
de quibus. xij. q. i. duo.

¶ Vtrū laicus poſſit eſſe ꝓcurator. vel ſindi- 1
cus rerū eccleſiaſticarū. R. Pa. in. c. decerni-
mus. de iudi. Collectarius dicit ꝙ generalis
adminiſtrator eſſe nō poteſt loco p̄lati abſen-
tis. vel illius q̄ reputat̄ abſens vt eſt minor. vt
in. c. ij. de eta. et qua. or. Sꝫ ſi p̄latus preſit ſpi
ritualibus bene pt̄ ꝯmitti cura temporaliū lai
cis. maxime vbi clericus nō reꝑit̄ idoneus. al-
legat no. ꝑ In. et placet Pa. qui allegat glo.
in. c. iudicatū. lxxxix. di. et ideo dictū. c. decerni
mus. loquit̄ ꝙ nō pt̄ eſſe iconomꝰ. i. habere ge-
neralē adminiſtrationē oīm bonoꝝ eccleſiaſti-
corum tā temporaliū q̄ꝫ ſpiritualiū. et ſic p̄ſit
omnibus. ſed bene pōt eſſe iconomus eccleſie
in temporalibus. c. in noua. xvi. q. vij. hoc idē
tenet Gaſpar de cal. et Ho. et Jo. an. in. c. v-
nico. de ſindico.

¶ Vtrū poſſit eſſe ꝓcurator clerici laicus ad 2
eligendū. R. ꝙ nō. vt no. doc. in. d. c. decerni-
mus. qꝛ vbi habet exercere actū ſpiritualē iudi
cio ſuo nō pt̄ ꝯſtitui laicus. vt no. in regula. qḋ
alicui ſuo nō licet. de re. iur̄. li. vi. Et ſic limita
c. i. de ꝓcu. li. vi. vt ſolū habeat locū in iudicia
libus vbi etiā in cauſis ſpūalibus admittitur
ad agendū. et defendendū.

¶ Vtrū poſſit laicus eſſe vicarius epi. R. ſm 3
doc. ꝙ nō. vt no. in. d. c. in noua. et in. d. c. cõtin
git. de arbi. et in. c. vno. de ſindico. Facit glo. ī
d. c. decernimus. que dicit. ꝙ cauſe ſpirituales
nō pñt cõmitti laicis etiā tanq̄ꝫ delegatis per
epiſcopū. Et hoc intelligo ꝙ nō pt̄ eſſe vicariꝰ
epiſcopi in ſpiritualibus. ſecus ſi epiſcopꝰ ha
bet iuriſditionē temporaliū in loco. quia bene
poteſt laicū ſuum vicariū facere. vt in. c. fin. ne
cle. vel mo. li. vi. Sed in ſpiritualibus tenent
doc. ꝙ nec etiam clericus cõiugatus. c. Joan
nes. de cle. cõiuga. et in. c. vnico. de cleri. cõiu-
ga. li. vi.

¶ Vtrū laicus poſſit predicare. R. Pa. in. c. 4
decernimus. ꝙ ſic. ſic cõmittitur ei ab epo. vi-
de bonā glo. xcvi. di. c. bene quidē. Facit. c. cū
ex iniuncto. de here. vide glo. in. c. adijcimus.
xvi. q. i. ſed nō teneas dū dicit etiā mulierē.

LAtria grece idē eſt ꝙ religio latine.
ſcđm Aug⁹.x.de ciui.dei.capitulo.iiij
vnde dicit ibidem.ꝙ cultus deo debi-
tus quattuor nominibus nominatur.duobus
apud grecos.ſcʒ.latria et theuſebia.i.cult⁹ di-
uinus vel bonus.et duobus apud latinos.ſcʒ
religio et pietas.qui correſpondēt p̄fatis duo
bus.Differt tamē latria ꝓprie a theuſebia.qꝛ
hec reſpicit cultū dei interiorē qui ꝓprie perti
net ad virtuteſ theologicas.ſed latria reſpicit
ſeruitutē exteriorē que pertinet ad iuſticiā.vt
elicitur a ſancto Bona.in.iij.diſt.ix.q.ij.ar.iij
et ſic eſt virtus cardinalis ꝓprie.et qm̄ aliqui
doctores dicūt ꝙ eſt virtus theologica intelli
gitur ſm qđ eſt euſebia.
i ¶Qui ſunt actus latrie.R.ꝙ ſunt due ſpeci-
es actuū latrie.prime ſpeciei actus ſunt illi q̄s
ꝓducit mediantibus virtutibus q̄bus impe-
rat ordinās eos in dei reuerentiā.⁊ ſic religio
nis actus ꝑ modū imperij ponit.Jaco.i.eſſe
viſitare infirmos.qui eſt actus elicitus a miſe
ricordia et immaculatū ſe cuſtodire.q̄ elicit a
tēperantia.Secūde ſunt illi q̄s ꝓducit ꝑ ſe et
immediate ꝑ quos homo ordinat tm̄ ad deum
et inter hos hʒ aliquos interiores tanq̄ꝫ princi
pales et ꝑ ſe.vt eſt deuotio et oratio.Aliquos
vero exteriores quaſi ſecūdarios et ordinatos
ad interiores q̄bus ip̄a vtit q̄ſi ſignis ad exci-
tandā mentē ad actus ſp̄uales.Et in aliquib⁹
horū exterioꝝ corpus ad venerandū deo exhi-
betur vt ī adoratiōe.In aliquib⁹ vero deo de
rebus exteriorib⁹ offert.et hoc vel ꝓmittendo
vt in votis.vel in dando.vt in ſacrificijs.obla
tionibus.primitijs.decimis.et hm̄oi.
2 ¶Vtrū ſacrificiū ſit latrie.R.ꝙ triplex ē ſa-
crificium.primū bone operationis.et iſtud eſt
omniū virtutū.ſcđm orationis.et iſtud virtu-
tum theologicarū eſt.terciū eſt immolatōnis.
et iſtud eſt latrie ſpeciale.
LAtro in quo differt a fure.R.ꝙ latro
furatur de die.ſed fur de nocte.Jura
tamē ſepius vnū ꝓ altero accipiūt.vt
patet in capitulo primo de homicidio.
i ¶Quis dicat publicus latro vel depopula-
tor agroꝝ.vide.j.immunitas.§.xvij.
LAudemium eſt quedā ſolutio quin
quageſime partis vel extimationis rei
fienda domino ab eo qui de nouo ac-
quirit emphiteoſim.de quo dic vt.s.emphiteo
ſis.§.xxxiiij.
LEctoris officiū eſt lectiones ꝓnun-
ciare.et ea que ꝓphete pronunciauerūt
populis predicare.xxv.di.perlectis.et
xxi.diſt.cleros.
¶Quō debʒ ordinari habet.xxiij.di.c.lector. i
ſed melius in paſtorali epoꝝ.
LEgatum quid eſt.R.ꝙ eſt donatio
quedā a teſtatore relicta.ſed ab here-
de preſtanda.qꝛ debet poſt mortē te-
ſtatoris.et poſt aditā hereditatē ab herede col
ligitur.inſti.de le.§.i.et hodie fideicōmiſſuʒ et
legatū fere idē ſunt.et fere adeq̄ta ſunt.et quic
quid iuris eſt in vno ē etiā in alio.ſʒ fideicom-
miſſuʒ dictū eſt.qꝛ olim fideicōmiſſa pendebāt
ex fide heredū.et iō fideicōmiſſarij dicunt qui
bus legata ſoluēda fidei cōmittunt.dicunt eti
am teſtamentoꝝ executores.
¶Quis p̄t legare.R.ꝙ ſolū illi qui p̄nt teſta i
ri.ff.de le.j.l.ij.et qui poſſunt teſtari.vide.j.te-
ſtamentū.§.i.Legatū enī relinqui nō p̄t niſi in
teſtamēto vel codicillo.Vnde teſtari.codicil-
lari et legare ad hoc equipollent vt qui p̄t vnū
poſſit et reliquū.ff.de iure codicil.l.diui.§.co-
dicillos is domū.Fallit hoc in legatis ad pi-
as cauſas.vt.j.legatū.ij.§.vij.
¶Cui p̄t legari.R.ꝙ regulariter illi ſoli qui 2
p̄t heres inſtitui.et qui pōt inſtitui.vide.s.he-
res.§.xxv.et ꝙ ſit perſona certa.aliter nō va-
let.l.vulgo.ff.đ ſtatu hominū.Fallit tn̄ hoc in
aliquibus caſibus.de quibus in.§.ſequentib⁹
et legatū.ij.§.ij.
¶Sed nunq̄d pater poſſit legare filijs ſpurijs 3
rōne alimentoꝝ.vel relinquere dotes filiabus
ſpurijs.cū dos ſuccedat loco alimentoꝝ qui tn̄
ſpurij non p̄nt inſtitui heredes.R.ꝙ ſic.ſcđm
Bar.in aut.ex ꝯplexu.C.de ince.nup.vide.s.
Filius.§.iiij.
¶Vtrū fratribus minorib⁹ poſſit legari.R. 4
ꝙ ſic.cle.exiui.de ver.ſig.§.cupiētes.dummō
nō ſit valor hereditatis vel tota eius ꝑs ꝙ p̄-
ſumatur fieri in mō et forma legati fraudulen
ter ꝓ ſucceſſione hereditatis de qua non ſunt
capaces.
¶Vtrū cū legat fratrib⁹ mendicantibus an- 5
niuerſariū ꝑpetuū liceat eis recipere.R.ſcđm
Pe.de pal.in ep̄la ad magiſtrū ordi.p̄dicato-
rum.ꝙ ſic.recipiendo gratis et petēdo ex iudi
cium.qꝛ hoc nō eſt habere redditus.ſed in iu-
dicio petere ea tanq̄ꝫ redditus ſibi debitos eſt
ꝯ poſſeſſionē eoꝝ.Idē dicit de cenſib⁹ annuiſ
ac etiā de redditib⁹ fratrū ad vitā.Farinerius
ordinis minoꝝ generalis in cōſti.dicit ꝙ nō lʒ
fratrib⁹ inducere aliquē ad talia legata faciē-
da ꝙ ſi facta fuerint in iudicio nō petāt.q̄ſi ta
cite innuat qđ dicit petrus.ꝙ ex iudiciuʒ peti
p̄nt ꝑ modū elemoſyne.Nec ob.qđ dicūt aliq̄

nō licere.niſi qn̄ dans ſciret nō teneri ſe ad talia danda ⁊ tn̄ ex ſua liberalitate dat.q2 licꝫ in cōſcientia ille teneat̄ ſm ꝙ infra dico. et ꝓpterea det.nihilominꝰ fratres ea petere pn̄t extra iudiciū ꝑ modū elemoſyne.ſicut liceret petere elemoſynā ab illo q̄ habet vltra neceſſitatē ſui ſtatus.q̄ q̄uis ipe teneat̄ facere elemoſynā nō tn̄ ꝑ hoc ſequit̄ ꝙ frater minor nō poſſit ab eo petere. Aduerte tn̄ ꝙ annuos redditꝰ ad modicū tps.ſ.decē annoꝝ legatos pn̄t petere mēdicantes ī iudicio exceptis fratribꝰ minoribꝰ q̄ lꝫ de talibꝰ ſint capaces nō tn̄ pn̄t ī iudicio talia ꝑ ſe petere.vt in.d.cle.exiui.§.verū.de ver.ſig. Silr̄ ſunt capaces annui redditꝰ etiā in ꝑpetuū qn̄ eſt ad certū vſum diuini cultus.puta vinū ꝓ miſſis.frumentuꝫ ꝓ hoſtijs fiendis et hmōi ſm do.Car.in.d.§.et Fede.de ſe.ſecꝰ ꝓ victu et veſtitu.

6 Vtrū q̄s poſſit legare eccleſie cōſtruende. R. Pa.in.c.nos quidē.de teſta.ꝙ ſic.ſꝫ nō donare.q2 nō valet donatio.c.abbate ſane.de re iudi.li.vi. Rō diuerſitatis ponit̄ a Bar.in.l.ſeruos ad cuſtodiā.ff.de ali.et ciba.le.q2 donatio requirit ꝑſonā et ſciam.iō abſenti nō p̄t donari.l.abſenti.ff.de dona.c.ſi tibi abſēti.de p̄ben.li.vi.et etiam incerte ꝑſone p̄t legari dūmō ex euētu poſſit certificari.l.cū pater.§.ſurdo.ff.de le.ij.ſecꝰ ſi certificari nō poſſet euentu q2 nō poſſet ei legari.vt no.glo.d.c.nos.

7 Vtrꝫ legatū factū eccleſie ſancte Marie cū plures ſint ſit nullū. R. Pa.in.c.indicante.de teſta.ꝙ nō.ſed dabitur eccleſie parrochiali ſi ſic noīatur.vel paupiori q̄ tale hꝫ nomē. Glo. vero in.d.c.nos quidē.dicit ꝙ ſi nulla eccleſia ſancte Marie ſit in loco dabit̄ eccleſie cathedrali.vt no.in glo.p̄fati.c.indicante.facit.l.q̄ cōditio.ff.de cōdi.et demō.vbi ſi teſtator mandauit aliq̄d fieri in foro et nō dixit in q̄ intelligitur de foro illiꝰ municipij vbi habitat.⁊ hoc de aucte epi ⁊ executoris.ſimiliter qn̄ legat̄ eccleſie fiende et nō dicit̄ de loco eps et executor prouidebūt de loco vbi debeat fieri.et hoc fauore pie cāe niſi aliter cōſtet de mēte teſtatoris

8 Quid ſi legatariꝰ moritur ante cōditionis euentū. R. Pa.in.d.c.nos quidē.ꝙ aut legatum eſt factū ꝑſone intuitu ſeu cōtemplatione anime.puta.q2 alie ꝑſone fuiſſet relicturꝰ.tūc deficiente illa perſona debet cōuerti relictum ad aliū pium vſum vt voluntas defuncti in effectu impleat̄.ſicut dicimuſ in legato facto ad aliquid faciendū in ciuitate ꝓpter ꝑpetuā memoriam defuncti.ꝙ alibi fiet ſi in loco vbi ordinauerat fieri nō poſſit.vt.l.legatū.ff.de vſufruc.lega. Si vero relictū fuit cōtemplatōe ꝑſone vel collegij certi nō habito reſpectu ad piam cauſam tunc deficiente legatario expirat legatū ⁊ remanet apud grauatū.vt in.l.pater.§.tuſchulanus.ff.de le.iij. C.de cadu.tol.l.vnica.§.ſi aūt aliq̄d ſub cōditione. Si aūt dubitat̄ an habuerit reſpectū ad animā vel ad ꝑſonā.tunc in dubio fauore religionis debemus p̄ſumere.ꝙ ad piā cauſam reliquerit.ar.l.ſunt ꝑſone.ff.de reli.et ſumpti.fune. Et hic no.et ſequitur Bar.in.d.§.tuſchulanus. Et hec deputatio ad aliū vſuꝫ piū debet fieri de cōſenſu epi et heredis ſimul.d.l.legatū.et no.in cle.q2 contingit.de reli.domi.et facit ad queſtionē legati facti puelle ꝓ ea maritanda que morit̄ an ſit dandū alteri.q2 ſi factū eſt intuitu ꝑſone.puta quia ſeruiuit et hmōi nō dabitur alteri. Si vero intuitu aīe ſic dabit̄ alteri ⁊ ſilr̄ de quocūq legato qd̄ nō p̄t cōſequi ſuū effectū.qd̄ no.

Vtrū legatū factū duobus re cōiunctis ſi 9
vnꝰ repudiat.vl̄ moriat̄ viuo teſtatore.vel deportet̄ ⁊ hmōi.accreſcat alteri. R. Pe.d̄ peru.tractatu de canonica portiōne epi.ꝙ ſic.l.re cōiuncti.ff.de le.iij.et.l.vnica.§.his ita. C.de cadu.tol.nō aūt accreſcit cōiunctis cognatione legali.l.mulieri et titio.ff.de cōdi.et demon.et dicunt̄ verbis et re cōiunctis.puta.qn̄ ſtichus legat̄ petro et martino re tantū cū diuiſim.puta.lego petro ſtichū meū. Itē lego martino ſtichū meū.vt inſti.de le.§.ſi eadē res.in tex.et in glo. Item verbis et nō re qn̄ titio ⁊ ſeyo lego fundū equis portionibꝰ.et p̄fert̄ cōiunctus verbis et re alijs cōiunctis re tm̄. Sꝫ an cōiunctus verbis tm̄ p̄ferat̄ cōiunctis re tm̄ ē opi.diuerſa ſꝫ dic ꝙ eq̄liter veniūt.vt no.i.d.l.re cōiuncti.

Quid de legato facto ab aliq̄ alicui eccleſie 10
ſub cōditione.ſ.ſi ibi ſepeliat̄ qui legās morit̄ excōicatus ⁊ nō ſepelit̄ ibi. R. Bar.poſt Py.in.l.miles.§.re an.ff.de adul.ꝙ nihilominꝰ ſoluetur legatū eccleſie.cū facto legantis et eius culpa acciderit.et ſequit̄ Bal.in.l.ſi q̄s ad declinandū. C.de epi.et cle.et.l.i. C.de his q̄ pene no.facit tex.no.in.l.nulli. C.de epi.et cleri. Rō.q2 in legato ad pias cauſas attendit̄ duplex fauor.ſ.legātis et cui legat̄.ſꝫ ergo nō notorio peccatore ceſſet fauor aīe eius nō tn̄ ceſſat fauor eccleſie cui reliquit. Itē quia illa cōditio eſt impoſſibilis.et ideo nō viciat legatū.l.obtinuit.ff.de cōdi.et demō.

Quid ſi legatur alicui aliq̄d ſub cōditione 11
ſi habuerit liberos vtrū ſi ingredit̄ religionē debeat habere.dic ꝙ ſic.vt.ſ.dixi.Heres.§.xiiij.cum ſe.

12 ¶ Si titio pecunia legata fuerit et eius fidei-
cōmiſſum ſit vt alienū ſeruū manumitteret. nec
dn̄s cum vendere velit nihilominus legatū ca
piet. quia per eū non ſtat quo minus fideicom
miſſum preſtet. Nam et ſi ſeruus mortuus eſ-
ſet a legato non ſubmoueretur. l. ſi titio. ff. de
lega. i.

13 ¶ Si in ſingulos annos aliquid alicui legatū
ſit plura ſunt legata et primi anni erit purū. ſe
quentiū cōditionale. ſ. ſi viuat. et ideo eo mor
tuo nō tranſmittetur ad heredem. l. ſi in ſingu
los. ff. de annuis legatis.

14 ¶ Quidā teſtamentū faciens legauit filie ſue
nupte. x. ducatos ꝓ quolibet anno pro veſtimē
tis vt induat ſe. que filia ſtetit ꝑ quattuor an-
nos ꝙ nō induit ſe. nec a fratribus pecuniam
ipſam petiit. Queritur an poſſit petere pecuniā
preteritoꝝ annorū. R. ꝙ nō. ar. l. quidā ꝓdia.
ff. de vſufruc. lega.

15 ¶ Quid ſi legatarius moritur ante legantē.
R. ꝙ deficit legatū. et remanebit heredibꝰ le-
gantis. ſecus ſi moreretur poſt mortē teſtantis
ſed anteꝙ heres adiuiſſet hereditatē. qꝛ tunc
debetur heredibus legatarii. l. vnica. §. ſed vt
manifeſtetur. C. de cadu. tollen.

16 ¶ Vtrū legatū factum epiſcopo preſumetur fa-
ctum cōtemplatione eccleſie. R. Pa. in. c. re-
quiſiſti. de teſta. ꝙ in dubio ad cōiecturas eſt
recurrendū. vt ſi eſt factū ei a ꝑſona cōiuncta
nō preſumatur. q̄uis dixerit. relinquo hec epi
ſcopo. Similiter ſi diceret. relinquo dn̄o Io-
anni nō expreſſo epiſcopo. et ſic erit ſuū. et ſuc-
cedunt ꝓpinqui ab inteſtato. c. quia nos. de te-
ſta. Si vero ab extaneo legetur ſic ꝓſumitur fa
ctum cōtemplatione eccleſie. Idem dic ꝑ oīa
de quocūꝙ habente adminiſtrationem ſeu ꝓ-
lationē in eccleſia. Et no. ꝙ extraneus hic ac
cipitur qui nō eſt ei cōiunctus in quarto gra-
du affinitatis vel cōſanguinitatis. vt eſt tex. in
aut. licentiā. C. de epi. et cleri. et in aut. de ec-
cleſi. titu. §. interdicimus. Idē glo. xii. q. iii. c.
i. et eſt cōmunis opi. q̄uis aliq̄ aliter teneant.
vt. s. Clericus. xiii. §. v.

17 ¶ Cuius cōtemplatione preſumetur legatum
factū non habenti adminiſtrationē in eccleſia
qui tn̄ eſt eccleſiaſticus. R. Pa. in. d. c. requiſiſti
ꝙ in dubio preſumetur factū intuitu perſone.
ſi talis poteſt habere proprium. Si vero non
poteſt habere ꝓprium. puta. quia religioſus.
ſic preſumitur factū intuitu monaſterii ſeu ec
cleſie. facit. l. deo nobis. C. de epiſco. et cleri. c.
vnico. xviii. q. i. Et ſic quādo factum eſt intui-
tu eccleſie nō poterit diſponere niſi ſicut de a-
liis rebus eccleſie. quod no.

¶ Vtrū legatū factum filiofamilias in dubio 18
preſumatur factū intuitu patris. R. Pa. in. c.
Raynutius. de teſta. Bar. in. l. cū aliquis. C.
de iure delibe. dicit ꝙ ſi ſit ꝑ iſta verba. lego fi
lio Martini. nō intelligitur ꝯtemplatione pa
tris maxime ſi exprimatur nomē filii. puta. ti-
tio filio martini. et noīatio patris intelligitur fa
cta cauſa demonſtratōis. Nec ob. d. l. cum ali-
quis. quia loquitur in ſeruo qꝛ exprimitur quali
tas que ſi eſſet vera de iure acquireretur dn̄o le-
gatum. et ſic videtur cōtemplatione dn̄i factū
ſed ſecus in filios. quia filiatio nō facit relictū
acquiri patri. qꝛ poſſet eē emancipatus. et ma
xime hodie cū in aduenticiis acquiratur filiis ꝓ
prietas. ſed ſi fieret de patre mentio. et de pa-
tria poteſtate. idem eſſet ſicut de ſeruo. ſed de
hoc dubitat Pa. quia filiationis qualitas nō
impedit ꝓprietatē acquiri filio. ⁊ ideo videtur ꝙ
ſolū vſuſfructus acquiratur patri.

¶ Vtrū legatum factū canonicis omnibus ta 19
lis eccleſie etiam ſi exprimantur nomina ꝓſu-
matur eccleſie cōtemplatione factum. R. dn̄s
Petrus vbi. s. ꝙ ſic per. l. ciuibus. ff. de re. du.
vbi dicit tex. ciuibus ciuitatis legatum vel fi
deicommiſſum datum ciuitati relictū videtur
quod verum eſt ſcd̄m glo. niſi ſit datum vt ſin
gulis. quia nō acquiritur ciuitati. ſed ipſis ciui
bus. Facit. l. annua. §. a titia. ff. de annuis leg.
Secus ſi vni non habenti adminiſtrationē vel
prelationem qui eſt ſimplex canonicus. quia
ſibi acquiretur non eccleſie vt dixi. et hoc ve-
rum niſi ꝓbaretur ꝙ intuitu eccleſie legatū fuit
vel niſi legatarius fraudem adhibuit. d. c. re-
quiſiſti. in fi. Facit. l. nonnūꝙ. ff. ad trebel. 20

¶ Vtrū cū legatarius nō poteſt vti legato ni
ſi reſpectu eccleſie. puta. legat quis iter ꝑ fun-
dum ſuū clerico quo vadat ad eccleſiā intelli-
gatur ꝯtemplatione eccleſie in dubio. R. Pe.
vbi. s. ꝙ ſic. et ſic acquiritur eccleſie. et ita intelli
gitur qd̄ no. glo. in. l. nō plures. C. de ſa. ſanc.
eccle. ne legatum ſit inutile. vide quod no. doc.
in. l. i. C. de ſa. ſan. ec 21

¶ Quid ſi quis leget ſic. lego Petro et filiis
eius poſſeſſionem vel aliud. R. ꝙ Petrus ha
bebit medietatem. et filii eius aliam medieta-
tem cōſequenter. ff. de vſufru. accre. l. ſi quis ti
tio. et de teſta. c. Raynaldus. in glo. vnde non
refert in hoc caſu ſiue legetur titio ⁊ meuio vel
titio cū meuio. vt in dicta. l. ſi quis titio qd̄ no.

¶ Quid poteſt legari. Reſpon. ꝙ res teſtato 22
ris ⁊ res heredis nec refert an ſciuerit vel igno
rauerit eſſe ſuam vel heredis. vt inſti. de lega.

§.ſi quis rem ſuam.
23 ¶ Sed nunquid res aliena a teſtatore poſſit le
gari. R. ꝙ ſic. ſi ſciebat teſtator eſſe alienã. et
heres tenet eã emere ⁊ ꝑſtare. vel extimationẽ
ſoluere ſi talis ſit que extimari poſſit. vt inſti.
de le. §. nõ ſolum. et. §. quod autẽ. cum tali di-
ſtinctione ꝙ aut res que legatur erat teſtatori
pignorata. et ſic in ea habet ius ſolũ ⁊ tunc nõ
preſumitur niſi legatum illud ius eſſe in eo qð
in eo habebat. et ſic non dabitur extimatio. vt
in. l. ſerui electione. ff. de le. i. Aut res legata e-
rat res teſtatori cõmunis ſimul et alteri. et ſic
intelligit̃ ſolũ legaſſe partẽ ſuã. niſi dixiſſet to
tam talẽ rem. quia ſic extimatio debetur. ut no.
Bar. in. l. cum alienã. C. de leg. Aut res oĩno
eſt aliena. et tunc ſi eſt heredis debetur res o-
mnino. tex. eſt in. l. vnum ex familia. §. ſi rem. ff.
de le. ij. Si vero non eſt heredis ſed alterius. et
ſi ſcienter legauit debet̃ extimatio. d. l. cũ alie-
nam. dummõ ſit talis cuius cõmertium habe-
ri poſſit. al's eſſet inutile legatum. puta. ſi legat̃
res ſacra vel principis. l. apud iulianũ. ff. de le.
i. Si vero legat̃ ignoranter et cõiuncte ꝑſone
cui al's fuiſſet relictum ſi ſciuiſſet eſſe etiã alie-
nã debet̃ extimatio. d. l. cũ alienã. et Bal. in. l.
i. C. de ſa. ſan. ec. tenet eccleſiã eſſe cõiunctã ꝑ
ſonã cũ ſit mr̃ oĩm fideliũ. xij. q. ij. q̃ abſtulerit
Sed Pa. in. c. filius noſter. de teſta. nõ tenet ꝙ
eccleſia hic habeat̃ ꝓ ꝯiuncta ꝑſona. ſed ſolũ
cõiunctus ex ſanguine. vt in. c. nonnulli. de re-
ſcrip. et qð debeat̃ ꝯiuncte ꝑſone intelligit̃ qñ
errat generalit̃. ſʒ qñ errat ex cã ſpecifica. pu-
ta q2 credebat ſuã ex emptõe facta a pupillo q̃
nõ valebat. tũc viciat̃ legatũ in totũ etiã factũ
cõiuncte ꝑſone. vt no. in. d. l. cũ alienã.
24 ¶ Sed nunq̃d qð ꝑdictũ eſt in q̃ſtione ꝑceden
ti habebit locũ in foro canonico ⁊ aĩe. R. Pa.
in. c. filius. d teſta. dicit ꝙ cõis opinio eſt ꝙ ſic.
ſed ipſe credit ꝙ nõ habeat locum in cõſcĩa. rõ
q2 in. d. c. filius noſter. dr̃ q2 lege dei viuim9 non
legibus videt̃ annuere hoc eſſe ꝯtra legẽ dei. et
ideo nullus ſubiectus obediẽtie iuris canoni-
ci poterit hanc diſpoſitionẽ legis obſeruare ⁊
etiã in repetitõe. c. cũ eſſes. de teſta. ita tenet rõ
q2 diſpoſitio q̃libet dʒ attendi ſm rõem certã.
c. intelligentia. de verbo. ſig. et ideo ptʒ ꝑ. d. c.
filius. ꝙ eſt differẽtia in hoc inter ius ciuile et
canonicũ. et ꝙ diſpoſitio. c. fili9. aſtringit oẽs
q̃s aſtringit ius canonicũ. Ego admitterẽ di-
ctum ſuũ qñ heres nimis grauaretur. q2 ſic nõ
videret̃ fuiſſe de mente defuncti ſed eſſe errore
deceptũ. ſed quãdo cõſtaret de mente defuncti
puta. quia ſciebat diſpoſitionẽ iuris ciuilis. ſic
credo etiã in cõſcientia habeat locũ. q2 perin-
de eſt ac ſi legaſſet rem illã ſi eam poſſet vel ſal
tem extimationẽ.
¶ Utrũ legata domo debeat̃ ortus. R. Pa. 25
in. c. Raynutius. de teſta. ꝙ ſi ort9 coheret do
mui ſic debet̃. ff. ſi ſerui. ven. l. teſtatrix. et. ff. de
ac. emp. ⁊ vendi. l. ſi creditor. in fi. qð limito ve
rũ qñ eadẽ ianua claudit domũ et ortũ. ſecus
ſi ſic non coheret. quia non debetur. Et ſic in-
tellige glo. in. c. ſi. xij. q. ij. et Pa. vbi. s. in. d. c.
filius.
¶ Utrũ legatis aliquibus rebus. et poſtea vẽ 26
ditis per teſtatorẽ teneat̃ heres. R. ꝙ ſic. niſi
vendendo teſtator habuerit aĩm adimendi le-
gatũ. inſti. de lega. §. ſi rem ſuã. et in dubio ꝓ-
babit heres ſaltẽ ꝑ quattuor teſtes voluntatẽ
defuncti mutatã. vt i glo. d. §. ſi rem ſuã. Idẽ
dic ſi rem legatã pignori tradidit ꝙ niſi habu
erit aĩm adimendi legatũ tenet̃ heres eã luere.
et legatario tradere. vt inſti. de le. §. ſed ⁊ ſi rẽ.
in tex. et in glo. In conſcientia credo verũ qñ
teſtator in morte noluit mutare teſtamentum.
ſecus ſi morte ꝑuent9 nõ potuit in vltimo aliq̃d
diſponere. q2 tunc ꝑſumeret ꝙ animo adimen
di legatũ alienauerit.
¶ Utrũ legatũ quo mihi liceat cedere lapides 27
in ſolo teſtatoris trãſeat ad meos heredes. R
ꝙ nõ. tex. eſt in. l. apud iulianũ. §. ſi quis. ff. de
le. i. rõ ſm glo. q2 eſt ius ꝑſonale.
¶ Utrũ poſſit legari qð nondũ eſt in rerũ na- 28
tura. R. ꝙ ſic dummõ ſit futurũ. vt fructus fu
turi in tali fundo. aut qð naſcet̃ ex ancilla ⁊ hu
iuſmodi. inſti. de le. §. ea quoqʒ res.
¶ Utrũ iura ac. et ſeruitutes ⁊ hmõi incorpo 29
ralia poſſint legari. R. ꝙ ſic. niſi viuens teſta
tor debitũ exegerit vel remiſerit et in dubio ꝑ-
ſumitur legatũ voluiſſe adimere exigẽdo vel re
mittẽdo. inſti. de lega. §. cũ autẽ. in tex. ⁊ i glo.
¶ Utrũ debitori poſſit ſua liberatio legari. R 30
ꝙ ſic. inſti. de lega. §. ſi q̃s debitori. niſi teſta-
tor viuus exegerit. inſti. ibidẽ. §. cauſam.
¶ Sed quero an in dubio preſumet̃ legatũ fa 31
ctum creditori fuiſſe factum animo recompen
ſandi. R. Bartol. in. l. ſi cuʒ dotẽ. §. ſi pater. ff.
ſo. ma. et cõiter moderni i. c. officij. de teſtamẽ
tis diſtinguũt ꝙ aut relictũ ſit per debitorem
neceſſariũ qui ex neceſſitate iuris tenet̃ ad de-
bitum. et ſic preſumitur animo recõpenſandi
factũ. vt in. d. §. ſi pater. vbi dicit̃ ꝙ ſi pater q̃
tenebat̃ dotem dare filie ſue legat eidẽ aliq̃d i
teſtamento ꝙ illa nõ poterit petere legatũ et
dotẽ. quia videt̃ legaſſe animo cõpenſandi cũ
dote debita. Aut legatũ ſit per debitorẽ volũ-

tarium.puta.quia ex ſua volũtate obligauit ſe
ad debitũ.et ſic in dubio nõ preſumit factum
animo recõpenſandi.niſi ſit expreſſum vt pba
tur in.l.vnica.§.ſciendum.C.de rei vx.ac.vbi
habetur ꝙ maritus qui tenet reſtituere dotẽ
vxori poſt mortem legauit aliquid ſimpliciter
vxori poterit vxor vtrũqꝫ petere. Similit dic
de legato facto cuicunqꝫ creditori a debitore.
ad hoc.C.de here.inſti.l.ſi cõpenſandi.ff.de
lega.i.l.lucius.in prin.et.ff.de lega.ij.l.vlti.§
penulti.

32 ¶ Utrũ per ſuggeſtionẽ ſollicitudinẽ.vel im-
portunitatẽ faciens adimere legatũ factũ ali-
cui.et faciẽs ſibi relinqui teneatur. R.domi.
Bar.cepola in ſuis cautelis ꝙ tenetur actio-
ne de dolo.vel in factũ ſubſidiaria ei cui adem
ptum eſt.vel cui nõ eſt relictũ ex ſollicitudine
eius.ff.de doli excep.l.i.no.Ang.in.l.fi.C.ſi qs
aliquẽ teſta.prohi.Facit.l.i.et ibi no.C.de pe.
bo.ſubla.li.x.Sed melius dic vt.j.Reſtitutio
primo.in verbo impediens.

33 ¶ Quid valet vxori legatuꝫ quo legat ei dos
ſua.R.ꝙ valet.q2 plenior ẽ actio ex legato ꝙ̃
ex dote.inſti.de lega.§.ſed ſi vxori.q2 ſicut di-
cit ibi glo.legatũ ſtatim debet.dos vero ſi cõ-
ſiſtat in mobilibus debet poſt annũ ſolũ. Itẽ
valet q2 nõ habebit pbare dotem talis qũtita
tis ſi exprimat.al's ſic.C.de fal.cau.l.iij.

34 ¶ Quero quid debeat qñ legatum fit in gene
re.R.ꝙ ſi illud genus eſt generaliſſimum.ſic
nullũ eſt legatũ.Exemplũ.ſi diceret.lego ſub-
ſtantiam vel rem.Si vero genus eſt ſubalter-
num.vel lego animal.corpus.et hmõi.ſic ſim-
pliciter nulluꝫ eſt.quia dando muſcam libera
retur.Si vero genus eſt inſertuꝫ.puta.quia eſt
ſpecies ſpecialiſſima.tunc aut res eius gene-
ris habꝫ certos fines a natura deſignatos.vt
bos equus et hmõi.aut habet fines ex ſola di-
ſtinctione hominis.vt fundus.vt.ff.de leg.i.l.
qđ in rerũ.§.fi.Aut facto hominis.vt domus
vel fundus.quod per factũ hominis de duob9
fit vnũ diruendo parietẽ et hmõi.vt.ff.cõmu-
nia predio.l.ſi quis duas.§.i.Si loquimur de
primo.ſic fuit varia opinio ſed placꝫ mihi opi
nio Io.quã ſequit Accur.in.l.legato genera-
liter.ff.de lega.i.ſ.ꝙ aut teſtator quos reliq̃t
ſeruos vel boues incertos ⁊ de incertis ſunt in
ſuo patrimonio.⁊ tunc eligit legatarius.vt in
ſti.de lega.§.ſi generaliter.dum tamen nõ eli-
gat optimũ.d.l.legato.Aut nõ ſunt in ſuo pa-
trimonio.et ſic electio erit heredis.vt.ff.de tri
tico le.l.iij.in principio et.l.iiij.Similiter vbi
teſtator de certis ſeruis ſenſit incertum.pu-
ta.quia legauit vnum de ſeruis ſuis.ſic electio
erit legatarij.l.qui duos.ff.de le.i.Si vero lo-
quimur de ſecundo.ſic nõ valet.q2 videt deri-
ſorium.quia heres preſtando funduꝫ vnius di-
giti vel vnguis liberaretur.d.l.cum in rerũ.§.
ſi quis autẽ.Si vero loquimur de tercio.tunc
aut legãs domũ in genere relinquit domos a-
liquas.aut non.ſi ſic.electio erit legatarij.Si
nõ legatũ erit deriſoriuꝫ.ff.de le.i.ſi domus in
principio.Aduerte tamẽ ꝙ quãdo electio da-
tur heredi in rebus legatis in genere.et illud
genus eſt talis qualitatis ꝙ in ipo ſunt quedã
que nihil valẽt.et magis expedit nõ hr̃e ꝙ̃ ha-
bere.tunc nõ pt talia dare.ſed debet dare me-
diocrem.vt in.d.l.legato.et.C.de dona.l.ſi qs
argentũ.§.i.et.C.cõmunia.de lega.l.fi.§.i.Si
vero ſumus extra talia.tũc poterit heres dare
minimũ in tali genere.l.ſi ita ſcriptũ ſit.in fi.
et.l.apud iulianũ.§.ſeyo.ff.de le.i.ff.de re.iu.
l.ſemper in obſcuris.ff.de ver.obli.l.ſi ita ſti-
pulatus.Fallit hoc in legatis ad pias cauſas.
quia debetur id quod ẽ melius fauore pie cau
ſe.vel ſalteꝫ mediocre.puta.legatũ eſt vas da
bitur argenteum inter auruꝫ et auricalcum ſeu
eneum.Ita habet ⁊ no.in.l.titia.§.ſeya.ff.de
au.et arg.le.ex qua Bar.ibidem dicit ꝙ ſi le-
gatur calix intelligit argenteus.ſi planeta in-
telligitur de ſerico.et ſimilibus.

¶ Quid ſi qs legauit quattuor lagenas olei 35
que ſunt in tali vaſe.q̃ non ſunt niſi due.vel de
pecunia que eſt in tali capſa legat vni.xxx.alij
xx.alij.x.et nõ ſunt niſi.xxx.R.ꝙ ſolum debet
quod inuenitur.l.ſi quis teſtamento.ff.de le.i.
et vnicuiqꝫ pro rata defalcabitur.puta ille cui
xxx.legauerat non habebit niſi.xv.cui.xx.x.et
cui.x.v.debebũtur vt ibi dr.Facit.l.cuꝫ certus
numerus.ff.de tritico vi.⁊ ole.le.⁊ de lagenis
eſt caſus in.l.ſi quis ſeruũ.§.ſi quis.ff.de lega.
ſecundũ.

¶ Quid ſi teſtator errat in nomine.R.ꝙ non 36
officit dummodo conſtet de quo ſenſit.l.ſi ĩ no
mine.C.de teſta.Facit.ff.de le.i.l.iiij.⁊ inſtit.
de lega.§.ꝙ ſi aliud.Similiter falſa demõſtra
tio non officit.puta cum dicit.lego ſeruũ meuꝫ
quem emi a ticio.cum tamen ſit emptus a diuo
dummodo conſtet de ſeruo.Inſtit.de lega.§.
ſi quis in nomine.Similiter falſa cauſa nõ vi
ciat legatum.vt ſi dicit.lego tale quid.Petro
q2 fecit mihi tale ſeruitiũ:cum tamen nõ fece-
rit inſtit.de lega.§.longe:ſecu9 ſi conditionali
ter vt ibidem.

¶ Utrum legans ancillam Bertam.⁊ poſtea 37
vendens eam emit aliam cui nomen Berthe

imponit.an debeaẗ iſta ſecũda. R. ꝙ ſic.ff. de cõdi.et demõ.l.filie ſue.§.titia vx.

38 ¶ Utrum legans mihi omnia ſua mobilia intelligant̃ omnes fructus etiã. R. ꝙ ſic oẽs qui tpe mortis teſtatoris erant a ſolo ſeparati.ff. de re.ven.l fructus. Sed nõ habebo ex lati legato noīa debitoꝝ ſuorum.niſi aliter cõſtet de mẽte.quia noīa debitoꝝ.nec ſunt mobilia nec immobilia.ſed in.iij.ſpecie.ff.de re iudi.l.a diuo pio.§.in venditione. Itẽ qꝛ nõ eſt noſtrum qd̃ nobis debet̃.ſed tm̃ illud qd̃ poſſumus vendicare.ff.de au.et argẽ.le.l.ij. Sꝫ tu de hoc dic vt.s.alienatio.§.viij. et idem dic de lignis et lapidibus ad edificiũ preparatis ꝙ nõ veniunt.ar.ff.de le.iij.l.ligni appellatio.§.fi. Idẽ in lecto legato venit ornamentũ eius.vt in.d.l.librorũ.§.fi.eo.ti.

39 ¶ Utrũ legatis veſtibus vxori.veniãt aurea vel argentea ornamenta dictarũ veſtiũ videẗ ꝙ nõ.quia acceſſoria precioſiora ſuo principali nõ accedunt. Lud.de ro.in no.tenet ꝙ veniant etiã p̃cioſiora.et accedant principali.vt.l.et ſi nõ ſunt.§.p̃ueniamus.ff.de au.et arg.le.et Bar.in.l.cum aurũ.ff.de au.et arg.le.et dicit glo.falſam in.l.ij.ff.de pecu.le.que vult ꝙ acceſſiones p̃cioſiores nõ extinguãtur deſtructo principali.

40 ¶ Quid ſi legat centũ titio ſi voluerit. R. ꝙ nõ tranſibit ad heredẽ titij.ſi titius nõ expreſſerit ſe velle.l.ſi ita legatũ ſit.§.illi ſi volet.ff.de le.i.

41 ¶ Quid ſi habens lancẽ maximã.minorẽ.et minimã legat lancẽ minorẽ. R. ꝙ debetur medie magnitudinis.ſi aliud non appareat.ff.de au.et ar.le.l.qui lancem.

42 ¶ Item ſi legat cyrographũ.intelligitur legaſſe actiones in eo contentas.l.qui cyrographum.ff.de le.iij.

43 ¶ Utrũ teſtator qui legauit vni fundũ.alij vſufructũ fundi.debeat intelligi legaſſe vnicuiqꝫ ipſorum dimidium vſuffructus dicti fundi. R. Lud.de ro.in no.ꝙ ſic.l.ſi alij.ff.de vſufru.lega.ſecus in iudicis ſententia.vt.l.et puto.§.i.ff.famiẗ.hercis.quod verũ eſt ſi aliud de mente nõ cõſtet.

44 ¶ Utrũ ſi legans ſic dicit.lego centũ Titio.et ſi illos p̃deret iterũ relinquo ei alios centũ.eius heres teneatur pluſqꝫ ſemel reſtituere. R. ꝙ nõ niſi ſemel.ff.de le.iij.l.fideicommiſſa.§.ſi quis decem.

45 ¶ Si legatur alicui vſuffructus ſub certo tpe.puta.vſqueque talis p̃uenerit ad.xx.annos qꝫ ſi is talis moriaẗ.nihilominus vſuffructus durat vſqꝫ ad tẽpus.xx.annoꝝ ſecus ſi moriatur vſufructuarius añ.xx.annos.quia expirat. Si vo legaẗ ſub incerta cõditione.puta donec talis fuerit furioſus vel remanſerit ⁊ hmõi.quorũ euentus incertus eſt ſi conditio euenerit expirat. Si aũt moriaẗ in furore nihilomin⁹ durabit vſqꝫ ad vitam vſufructuarij.l.ambiguitatem.C.de vſufruc.

¶ Quid habebit ille cui relinquitur victus et 46
veſtitus.ſiue alimenta.quod idem eſt. R ñ. debet habere cibum.potum.veſtimenta.lectum.habitationem.⁊ ea ſine quibus viuere nõ poſſet.ff.de ali.⁊ ciba.le.l.legatus.ff.de verb.ſig.l.victus.non tamen ea que ad diſciplinã pertinent.d.l.legatus.

¶ Quid ſi dicit.relinquo ꝙ vxor mea ſit dña. 47
⁊ vſufructuaria omnium bonorum meorum. R ñ.ꝙ per hoc quod dicit dominam habebit gubernatõnem domus ⁊ famalie.⁊ eius curã p̃ hoc ꝙ dicit vſufructuariã habebit victum ⁊ veſtitum. Similiter ſi diceretur relinquo eam dominam ⁊ dominatricem bonorum meorũ.intelligitur ꝙ ſm qualitatẽ patrimonij honorifice habeat ſua neceſſaria et ſit gubernatrix domus ⁊ ſic ſapientes ⁊ cõmunis vſus interpretantur.vt no.glo.in aut.hoc locum habet.C.Si ſecũdo nup. Et ſic fecit David cũ dicit̃ de eo cõſtituit eum dominũ domus ſue.i.rectorem ⁊ ſic ponitur in greco qd̃ eſt.ff.man.l.creditor.§.lucius. Dominus tamen Bertho.cepola in tractatu ſuo de ſeruitutibus dicit vex ſola alimenta fore relicta per illa verba dñam ⁊ vſufructuariã ſi filij ſunt inſtituti.ſecus ſi extranei vt ẽ glo.in.d.aut.hoc locũ.⁊ ibi p̃ oẽs ⁊ bar.in.l.titia.cũ teſtamento.§.fi.ff.de le.ij.⁊ bal in.l.vnica.C.de indic.vi.quod intellige ſuperſtantibus filijs.ſecus ſi morerentur filij viua matre.quia tũc efficeretur p̃prietaria vt no.ſingulariter bar.p̃ tex.in.l.ſicut in annos.ff.quibus modis vſuf.amit.

¶ Quid ſi dicit lego vſumfructum omniũ bo- 48
noꝝ meoꝝ vxori mee.vel relinquo vxorem meam vſufructuariam. R. ꝙ inſolidum habebit vſumfructum omniũ bonorũ.ita ꝙ poterit facere de illis quicquid placuerit.etiam ſi eſſent vltra quantitatem alimentorum.vt.ff.de vſu.le.l.vxori mee.niſi filios haberet i quo caſu filij haberent ſaltem legitimam partem in vſufructu ſm dominum Odofre.ſicut ipſe notat in auten.nouiſſima.C.de inoffi.teſta.que limitat.d.l.vxori.quo ad filios.ſed non quo ad extraneos.

¶ Utrum legãs vxori ſue habitationem.ſeu 49

vſumfructum habitationis domus ſue. qđ idē
eſt.l.cum antiquitas. C.de vſufruc. Et in eodē
teſtamēto legando dictā domū alteri ademe-
rit dictū legatum vxoris. R. ꝙ nō.tex. eſt in.l.
ſempronio.in pn.ff.de vſufruc.vbi ꝓbaẗ ꝙ le-
gato generali vſufructus vel habitationis nō
derogatur per legatum ſpecialis ipſius. et ibi
Bar. dicit ꝙ nō eſt alibi tex. ꝓ hoc.
50 ¶ Quid ſi dicit. relinquo titio fundum ad vſu
fructuandū. R. do. Bar. vbi. s. ē ꝙ eſt relicta
ꝓprietas. Similiter qñ dicit relinquo fundum
ad gaudimentum [illegible] r.l. ꝓculus. ff. de vſufruc.
et ibi dominus Pio. qui tamē diſtinguit verū
ſi extranei ſunt inſtituti. ſecus ſi filij dilecti. et
placet in cōſcientia. licet alij indiſtincte velint
ꝙ ꝓprietas ſit relicta nō vſuffructus.
51 ¶ Quomodo poteſt fieri legatū. R. ꝙ poteſt
fieri quibuſcunqȝ verbis aptis tamen et ido-
neis. vt ſi dicat. lego. do. dare. iubeo. volo. ro-
go. poſco. opto vt des. l. ij. C. communia de leg.
Item poteſt fieri pure. vt cum dicitur. lego ta
li. c. et in diem. vt lego tali vſqȝ ad paſcha. Ex
die. vt lego tali a paſcate in antea. et ſub cōdi-
tione per ſi. vt lego tibi. c. ſi filiam meā accepe
ris. vel per cum. vt lego tibi centum cum fueris
xiiij. annorum. tunc ineſt cōditio hec dum com
pletus fuerit. xiiij. annus et nō aliter. C. de le-
ga. l. fi. Fallit tamen in libertate vt videaẗ po
tius eſſe relicta in diem. puta. ſi dicit ſeruū me
um liberū iubeo cum filius meus erit. xxv. an
norum. C. de fideicom. lib. l. cōmiſſoria. Et vt
ſcias differentiam inter legatum quādo fit pu
re. et quando fit ſub cōditione. vel in diem no.
ꝙ quādo legatum fit pure ſtatim mortuo teſta
tore cedit legatario. vt infra. §. lvi. Quādo ve
ro fit ſub cōditione ante cōditionis euentū nō
cedit legatario. et ideo ſi morietur ipſe legata-
rius antequā ꝯditio impleaẗ remanebit apud
grauatum. et nō tranſmittet ad ſuos heredes.
Limita hoc in legatis ad pias cauſas. vt. s. §.
viij. Quando vero legatum fit in diem. tunc ſi
dies eſt incertus omnino. ſic legatū eſt cōditio
nale. l. dies. ff. de condi. et demon. et. l. ſtipula-
tio iſta. §. inter certā. ff. de ver. obli. et. l. ſi dies
ff. quando dies le. ce. ⁊ glo. no. in. l. ſeyus ſatur
ninus. ff. ad trebel. Si vero dies eſt certus om
ni certitudine. vtputa. cum legatur titio in pa-
ſcha futuro. vel quādo curret. m. cccc. xc. et hu
iuſmodi. vel dies eſt certus adminus in ſe. licȝ
ſit incertus in ꝓprio ſubiecto. puta. cum relin-
quitur talis poſſeſſio titio quādo erit. xxv. an-
norum. quia iſtud tempus eſt certuȝ in ſe. quia
ſuo curſu perire nō poteſt quin veniat illud tē
pus ſed in proprio ſubiecto et ſub tali qualifi-
catione bene eſt incertuȝ. quia talis poteſt mo
ri anteqȝ ſit. xxv. annorum. Et tunc legatū fa-
ctum tali tempore vel die cedit legatario ſta-
tim a die mortis teſtatoris quo ad tranſmiſſio
nem. quia ſi legatarius moreretur poſt mortē
teſtatoris. et ante illum diem vel tempus nihi
lominus legatum debebitur eius heredibus.
vt ptȝ in. l. vnica. §. cū igiẗ. C. de cadu. tol. In
tellige niſi aliud impediat. l. ſi ea queſtio. C.
de his qui. vt indi. hoc patet in. l. ſi cum heres.
ff. quando dies le. ce. et. l. heres. in princi. ff. de
condi. et demon. vbi patet ꝙ quando quis le-
gat titio poſſeſſionem cum morietur. licȝ ſit in
certum quando morietur. tamen quia certū eſt
ꝙ morietur. et ideo legatum eſt ad diem certā
et ſic debebitur eius heredibus. ſecus ſi lega-
ret ſic. heres dato poſſeſſionem titio cum mo-
rieris. vt ſic eſt cōditionale. quia eſt in diem in
certum. eo quia ignoratur quis prius ſit mori
turus an heres vel titius. Et ideo ſi titius p̄-
morietur legatuȝ remanebit apud heredē gra
uatum. Item aduerte ꝙ dictio ſi nō ſemper fa
cit cōditionem. nam quando apponitur tempo
ri preterito vel preſenti. nō facit cōditionem.
l. inſtitutio talis. in fi. ff. de cōdi. inſti. et. l. eas.
in prin. ⁊. l. ſi ita [illegible]ipulatus fuero hanc ſummā
ff. de condi. et demon. Nec ob. l. ſi ſic. ff. de le. i.
quia improprie loquitur. Quando vero ſi re-
ſpicit euentum futuri temporis cuius euentus
eſt certus omni certitudine. ſic nō facit cōditio
nem ſm Bar. in. l. i. ff. de cōdi. et demon. Idē
dic quādo cōditio eſt impoſſibilis. l. i. ff. de cō-
di. inſti. Sed quando euentus eſt certus an ſed
incertus quando vt mors. ſic facit conditionē
ſcđm Bartho. vbi. s. et glo. in. l. in omnibus.
ff. de re. iur. ſimiliter facit cōditionem quando
euentus eſt omnino incertus. Itē dictio ſi ali
quādo poniẗ ꝓ quia. l. videamus. in pn. ff. de ī
in litē. iurā. l. titiū et meuiū. ff. de admi. tu. ali-
qñ poniẗ ꝓ q̄uis. l. fi. C. de libe. et eoꝝ lib. Ali
quando poniẗ ſimul cum dictōe. et ſic. ſ. et ſi. et
ſtat pro quāuis. l. i. §. nunciatio. ff. de no. ope.
nū. et diffuſe vide Bar. vbi. s. Dictio vero cū.
aliqñ habet vim copule. l. illi cū illo. ff. de vſu
fruc. le. et ſic nō facit cōditionem niſi antea ap
pareat voluntas diſponētis. l. ſi fuerint. §. fi.
ff. de teſta. ma. et. l. ſi ancilla. ff. de le. i. Aliquā-
do vero cū. eſt cōiunctio videlicet quando ap-
ponitur verbo preteriti. vel p̄ſentis temporis.
et ſic nō facit cōditionem. ſed ponitur cauſati
ue cum ꝓ quia. vel aduerſatiue ꝓ q̄uis. l. de-
monſtratio. §. i. ff. de cōdi. et demō. et ibi Bar

Aliqñ reperit̃ aduerbiũ.ſ.cũ pro quando qđ ẽ
quãdo apponitur verbo futuri temporis. ⁊ ſic.
videtur ꝙ tũc non ſit differentia inter ſi et cũ
⁊ ꝙ vtrũq; faciat conditionẽ.l.q̃.ꝓmiſit.ff.de
cõdi.inde.cũ multis alijs.in gl.d.l.demõſtra-
tio.ſ; quia multe.l.vident̃ ꝯtrarie bar.ibidẽ.
dicit.ꝙ ẽ triplex differẽtia.ꝑma.q2 ſi ꝑncipa-
liter denotat cõditionẽ.ſecũdario ꝓ tꝑus.q2
nulla eſt ꝯditio q̃ in ſe nõ hẽat tꝑus futuꝝ.Cũ
ꝓ denotat ꝑncipalit̃ tꝑs q2 ẽ aduerbiũ tꝑis.
ſecũdario ꝯditionẽ ꝓbat̃ in.l.ſi titio.ff.qñ di-
es le.ce. Et ideo qñ ponit̃ circa ſubſtantiã ob-
ligationis vel circa voluntatẽ q̃ exprimit̃ per
verbũ futuri ſubiũctiui ſi ponit̃ ꝑ ſi non valet
ſed bñ ꝑ cũ.ꝯ bigra. Stipulatio q̃ fit ſic.ꝓmit
to tibi centũ ſi volueris nõ valet.ſecus ſi dicat
ꝓmitto tibi centũ cũ volueris.l.cẽteſimus.§.
fi.ff.de ver.ob.q2 in ꝑmo cõditio ẽ expſſa ꝑ ſi.
In ſecũda ẽ tacita ꝑ cũ.⁊ expreſſa nocet.l.nõ
nũq̃.ff.de condi.⁊ demõ.ſecũda dr̃ia eſt.q2 ſi
legas mihi decẽ cũ petiero nõ facit ꝯditionez.
l.ſi decem cũ petiero.ff.de ꝟbo.ob.⁊.l.ticia.ff.
de cõdi.⁊ demõ.ſed bñ ſi lego decẽ ſi petiero.
vt no.in.d.l.ſi cũ decem.q2 ꝑ ſi eſt conditio ex-
preſſa ꝑ.cũ.tempus principaliter. Et ideo cuz
talis tempis expſſio ſapiat exactõnem de pre
ſenti ſiue executionẽ.nullam ſuſpẽſionẽ indu-
cit.l.liber homo.§.decem.ff.de ver.ob. Tercia
differẽtia ẽ.q2 ſi.ſiue apponat̃ circa diſpõnem
ſiue circa executionẽ facit diſpõnem conditio
nalẽ.l.q̃bus diebus.§.q̃dã ticio.ff.de condi.⁊
demõ. Sz cũ facit diſpõnem ꝯditionalẽ in vl-
timis volũtatibus.vt.d.§.q̃dã titio.⁊ ibi no.
ſecus in ꝯtractibus.ſed bñ facit diſpõem reſol
uendam ſub ꝯditione.vt.ff.de in di.adiec.l.ij.
⁊ ibi bona glo.limita tñ ꝙ cũ facit diſpõnem
in vltimis volũtatibus cõditionalẽ.veꝝ quã-
do addicitur diſpõni vltime q̃ ꝯcernit volũta-
tem diſponẽdi ſiue diſpõnem.l.ſi cui leget̃.ff.
de leg.j.niſi quãdo relinquitur cõiuncte perſo
ne.q2 tũc in dubio facit diẽ.d.l.ſeius ſaturni-
nus.ff.ad tre.ſed ſecus quãdo diſpoſitio con-
cernit ꝑceptũ ſoluendi.ſiue executõnẽ.⁊ tꝑus
certũ ſaltẽ in ſe ſicut ẽ tꝑs certe etatis.q2 tunc
non facit conditionẽ.ſed dilationem q2 de na-
tura cum eſt facere tempus.l.his verbis.⁊ ibi
bal.C.quando di.le.ce. Aduerte etiã ꝙ lz di-
catur lego tibi centum ea conditõne vt facias
tale quid.quod tale legatũ non eſt conditiona
le.ſed modale.l.meuia.ff.de ma.teſta.⁊.l.ij.ff.
de dona.⁊ ſic verbum ea cõditione accipit̃ im
proprie ſm bar.in.d.l.quibus diebus.
52 Vtrũ relictum in diem debeat̃ cum fructi-
bus intermedijs temporis. R.ꝙ ſi gratia lega
tarij fuit appoſitus dies.puta quia puer.ſic de
bent̃. Si vero dies fuit appoſitus gratia here-
dis.ſic nõ debent̃.et ſic ꝯcorda.l.in fideicõmiſ
ſaria.ff.ad tre.et.l.in fideicõmiſſi.§.cũ polidi-
us.ff.de vſuris.et.l.eũ.ff.de annu.leg.et ẽ glo.
in.d.l.ex his verbis.
Sed pone ꝙ legatũ cõditionale nõ implet̃ 53
nõ ex defectu legatarij.ſed alio mõ. R.ꝙ aut
cõditio reſpicit factũ eius cui relinquitur ſo-
lum.vtputa ſi manumiſerit ſeruũ ſuum.et tũc
ſi cõditio deficit per caſum.quia morit̃ ſeruus
morte naturali.ſic ꝯſequetur legatũ.l.que ſub
cõditione.§.quotiẽs.ff.de condi.inſti.niſi fue-
rit in mora.l.pe.ff.de de cõdi.et demõ. Si vero
deficit per aliũ.puta.q2 fuit interfectus tunc
cõtra interfectorẽ.lege acquil.l.inde Nerati⁹.
§.idẽ Iulianus.ff.ad.l.acquil. Et ſi occiſor ẽ
nõ ſoluendo de equitate dz admitti ad legatũ.
l.titio.§.fi.ff.de cõdi.et demõ.et.l.fi.ff.de eo ꝑ
quẽ fa.erit. Si vero ꝯſiſtat in facto eius cui re
lictũ eſt et alterius etiã.tunc ſi per caſum for-
tuitum euenit ne impleat amittet legatũ.niſi
fauore alimentoruz.l.annua.ff.de annu.le. Si
vero nõ ꝑ caſum ſed per factũ alterius ſic non
amittet.ſed ipm habebit.hec diſtinctio proba
tur in.l.in teſtamento.ff.de cõdi.et demõ.et in
l.i.C.de inſtitu.et ſubſtitu.et eſt equiſſima.ni-
ſi aliud dicas. In aliquo caſu fauore liberta-
tis.l.cum ita legatur.ff.de cõdi.et demõ. Limi
ta etiã illud quo dicit̃ ꝙ quãdo cõditio nõ im-
pletur per factum eius verum ꝙ legatũ defi-
cit niſi cõditio eſſet inhoneſta.q2 ſic habet̃ ꝓ
nõ adiecta.d.l.cum ita.
Vtrum legatũ factũ ſub cõditione.ſi nupſe 5
rit ſempronio.expiret ſi non ei nupſerit. R.ꝙ
ſic.ſi honeſte poſſet ei nubere.ſed ſi ſit indign⁹
eius nuptijs tenet legatũ licet ei non nubat.q2
cõditio que perpetuã viduitatẽ inducit remit
titur.ſed nõ que temporalẽ et quod vni ꝑmitti
tur alteri ꝓhibetur.et quod in vno ꝓhibetur
in ceteris permittit̃.hec habentur ex.l.cum ita
legatum ſit.et in.l.cum tale legatum.§.meuie.
ff.de condi.et demon. Idem ſi legatum ſit vt
nubat ſcđm arbitrium ſempronij.quia proin-
de eſt ac ſi nõ ſit adiecta.l.filie ſue.ff.de condi.
et demon.
Qua actione petunt̃ legata. R.nõ ſolũ per 5
actiones ꝑſonales.ſed etiã per in rem et hypo
thecariã in res mortui.et idẽ dic̃ i fideicõmiſ
ſis.vt inſti.vt de le.§.nr̃a.et.C.cõia.de le.l.i.
Quando poſſunt peti legata. R.ꝙ nõ poſ 56
ſunt peti.niſi adita hereditate. Niſi in lega-

tis ad pias cauſas. de quo. j. legatũ. ij. §. ix. vñ
ſcias ꝙ dominiũ rei legate poſtq̃ addita ē he
reditas ipo iure tranſit ab eo qui legauit ad le
gatariũ recta via. ff. de fur. l. a titio. Nota glo.
in. c. raynaldus. de teſta. Et ideo ex tunc perti
nent ad legatariũ fructus rei legate. no. glo. in
l. in legatis. C. ad tre. l. a titio. ff. de fur. l. lega⸗
tum. la. ij. ff. de le. ij. et. l. ſi tibi homo. §. cũ ſer⸗
uus. ff. de le. i. Fallit hoc qñ legat̃ res aliena. l.
cũ alienã. C. de leg. et. l. nõ dubiũ. ff. de leg. iij.
Itẽ in legato relicto in gene. l. apud offidiũ. ff
de op. leg. Idẽ in legato alternatiue. l. hmõi.
§. ſi ſtichũ. ff. de le. i. et. l. ſtichũ. ff. de le. ij. Itẽ
in legato facto in diẽ. qꝛ niſi adueniẽte die nõ
tranſit. l. ſempronius. ff. de vſufru. le. Itẽ quã
do aggrauat heredẽ ad vendendũ rem. l. vxo⸗
rem. ff. de leg. iij.

¶ Quo ordine capient legatarij. R. ꝙ nullũ
ordinẽ obſeruamus ſed ſimul omnes equali⸗
ter tuemur. dicit tex. in. l. is cui. §. ſi plures. ff.
vt in poſſeſ. leg.

¶ Quibus modis efficitur caducũ legatũ. R.
ꝙ primo qñ qd̃ legat̃ in teſtamento habet̃ pro
nõ ſcripto. et hoc cõtingit tripliciter. aut qꝛ de
ceſſit legatarius quẽ teſtator viuere credidit.
Aut qꝛ qd̃ legat̃ nõ eſt in rerũ natura. nec põt
eſſe vt equus mortuus quẽ teſtator viuere cre⸗
didit. aut quia rei legate nullũ eſt cõmertium
vel que alienare ꝓhibentur. et vt dicit Azo. ꝙ
etiam ſi ſit cõmertium ſed cum grandi difficul
tate. vt in predijs neceſſarijs ceſaris nõ valet
legatum nec extimatio etiã dabitur. vt inſti. de
lega. §. ſed ſi talis res. niſi voluntas teſtatoris
appareret velle extimationẽ dari qñ extimari
poſſunt. ff. de le. i. l. ſi qs inquilinos. excipit̃ ſm
eundem caſus quãdo quis redemit hominẽ li⸗
berum ab hoſtibus. qꝛ poteſt liberari a pigno⸗
re quod tacite habeo in eo. l. ſenatus. ff. de le. i.
Itẽ aduerte ꝙ ſi cõmertiũ rei legate ſit in cõ
muni ſed non alicui ſicut damnato. tñ valebit
legatũ et p̃ſtabit talis damnatus. Si vero cõ⸗
mertiũ nõ ſit ei cui p̃ſtari debet. aut ꝓpter eius
delictũ. puta. qꝛ hereticus aut ꝓpter ſectã. pu⸗
ta. qꝛ iudeus qui nõ p̃t habere mancipiũ chri⸗
ſtianum. tũc nec res nec extimatio debet̃ aut ꝓ
pter conditionẽ ſtatus. vt qꝛ eſt ſeruus cui mili
tia nõ debet̃. aut ꝓpter viciũ corporis. quia eſt
claudus et legat̃ ſtipendiũ curſoris. et ſic ſi ſci
ebat teſtator dabitur extimatio. al's nõ. Item
ea q̃ ſunt cõiuncta edibus ne vrbs deformetur
nõ ſunt in cõmertium. ff. de le. i. l. cetera. itẽ nec
res ſacre. ſecũdo dicit̃ legatũ caducũ in caſu ca
duco tripliciter. aut qꝛ legatari⁹ p̃moritur q̃
teſtator. aut efficitur ſeruus pene. aut qꝛ teſta⸗
mentũ improbe inofficioſum dicit. ff. de inof.
teſta. l. papinianus. §. meminiſſe. aut etiam ꝓ⸗
pter graues inimicicias exortas inter legantẽ
et legatariũ. ſi tamẽ redeant ad amiciciã rein
tegratur legatũ. ſed ꝓpter leues inimicicias nõ
efficitur caducũ. vt. ff. de adi. le. l. iij. in fi. et. ff.
de his qui. vt indig. l. ſi inimicicie. tercio dicit̃
ꝓprie caducũ qd̃ poſt mortẽ teſtatoris deficit
quacunq̃ rõne. vt ſi legatarius ſpernat vl' cõ
ditio ſub qua legatũ eſt legatũ deficiat. C. de
cadu. tol. l. vnica.

¶ Utrũ factũ legatũ ſub ↄditõe. puta. ſi fece⸗
rit pontẽ in tali loco reddat̃ caducũ ſi ille cui
imponit̃ prius fecerat. R. ꝙ ſic. p. l. cõditionũ.
ff. de cõdi. et de. Sꝫ tu dic ꝙ q̃ ad actionẽ cõſe⸗
quendã nõ ſufficit aliq̃d fieri fato. qꝛ nõ videt̃
obtemperare q̃ fato facit. vt in. d. l. in fi. ſꝫ quo
ad penã euitandã ñ refert qualitercũq̃ fiat. l.
ea quidẽ. C. ſi manci. ita fue. alie. Et hic pꝫ ꝙ
nõ debet̃ legatũ p̃dictũ. Et ꝙ ſi fieret excõica
tio cõtra nõ implẽtes legata talis nõ ligaret.
ſimiliter nec aliã penã incurreret ſi eſſet appo⸗
ſita. Facit qd̃ no. Ludo. de ro. et Bar. in. l. cũ
ſeruus. ff. de ver. obli. et. l. forma. §. ſi cum ego.
ff. de cenſi.

Legatum. ij. ad pias cauſas eſt omne
quod reliquit̃ ꝓ anima. vt ſentit glo.
et clarius Bar. in. l. ſi quis titio. ff. de
le. ij. Itẽ qñ relinquit̃ aliquid miſerabilibus
perſonis. vt pupillis. viduis. peregrinis. pau⸗
peribus. et hmõi. auxilio ꝓprio deſtitutis ſm
do. Pe. de peru. tracta. de canonica portione
epiſcopi. alle. lxxxvij. di. c. i. hec et pſone in iudi
cio et extra quadã p̃rogatiua letant̃. C. qñ im
pera. inter pu. et vi. ꝓ torũ. et in. l. ſi quis ad de
clina. C. de epi. et cleri. et in aut. de eccle. ti. §.
fi. de ver. ſig. c. ſup quibuſdã. in fi. et hoc verũ
de pupillis et viduis miſeris pauperibus nõ
diuitibus. c. ex tenore. de fo. cõpe. c. ſignifican
tibus. de of. de le. Itẽ qñ relinquit̃ eccleſie vl'
alijs pijs locis. c. fi. de teſtamentis. et pia loca
ſunt hoſpitalia. monaſteria ⁊ quelibet loca a⸗
lia. in quibus ſenes pauperes et languide pſo
ne aluntur. et alia charitatis opera exercentur
d. l. ſi qs ad declinandã. et. l. orphanotrophus
ibidẽ. et. d. §. fi. ⁊ de reli. do. c. de ſcenodochijs.
Item ſm quoſdam quando relinquitur ad cu
ſtodiam ciuitatis vel aliorũ locorum cõmuni⸗
um ſeu publicorum. ar. c. ij. de immunita eccle.
C. de dona. l. penulti. §. ij. ſed clare. l. illud. C.
de ſacro ſan. eccle. et que ibi not. Item quan⸗
do relinquitur ad refectionem pontiũ et via⸗

rū.vt dicit glo.in.l.j.§.ad municipiū.ff.ad.l.fal.ſimiliter muroꝝ ⁊ foſſatoꝝ ciuitatū vel caſtroꝝ ⁊ ſimilium.⁊ hoc ſi neceſſitas immineat alś nō.ar.l.ad inſtructiones.C.de ſa.ſanc.ec.⁊.l.oēs ꝓuinciaꝝ.⁊.l.ad portus.C.de operibus publicis.⁊.l.vnica.C.de quibꝰ mune.⁊ l.penult.C.de priuil.domus aug.⁊.c.ij.⁊.c.nō minus.c.aduerſus.de imu.ec.⁊.C.ad legē falci.auť.ſimiliter. Item quando legať in ornamentis eccłe.ꝑ luminaribus.ꝑ fabrica eccleſie vel libris aut alijs ad diuinū cultum ptinentibus.ſiue ſit ad tempale vel ꝑpetuū cultū c.fi.de teſta. Facit glo.in.d.auť.ſimiliť. Itez qñ relinquūtur pro redimēdis captiuis.l.nulli.C.de epi.⁊ cle.in aūt.de ec.ti.§.ſi qs. Itez qñ relinqťur ꝓ puellis maritādis.ſm bar.i.l.j.ff.ſo.ma.⁊ in.l.ſi ego.in pn.ff.de iure do.⁊ in l.ij.§.fi.ff.de donat.ar.c.fi.de ferijs.vbi dicūt doc.ꝙ dos ē pia cauſa.⁊ ideo relictū ꝓ dote ē ad piam cauſam. Item quādo reliqťur ꝓ alimentis. Intellige egentiū.xij.q.ij.auꝫ. Itez generalit qđ deo reliquitur ꝓ aīa reliq cenſeť.d.§.ad municipiū. Et ideo dicit ꝙ ꝓprie diciť relictū ad pias cauſas quādo reliquiť ꝓ honore dei vel ſanctoꝝ.vel pro ſalute anime.ſiue id reliquať eccleſijs ſiue paupibus.ſiue locis publicis.quia piū eſt quod fiť ꝓpter cultū diuinū ſecus ſi fieret pro honore mūdi vel pro perpetua fama.quia non dicitur pium.verūtamen in dubio preſumetur qđ ad relictum fuerit ſupradictis fuiſſe relictū pro deo ⁊ ꝓ anime ſalute.⁊ ſic legatum ad piam cauſam.

1 ❡ Sed quero.vtrū quando relinqťur pro male ablatis icertis dicatur ad pias cauſas. R. Io.an.ī addi.ad ſpe.ti.de inſtrumēti edic. ꝙ ſic.ſi relinquať paupibus vel eccleſijs.⁊ ſimilibus alś nō.vnde dicit. ꝙ potius conſiderať cui legat.ꝙ̄ q̄re legat.l.illud.C.de ſa.ſan.ecc. vbi dicit glo. ꝙ qñ legať diuiti pro anima nō eſt ad pias cauſas. ſecus ſi nō diuiti.d.l.ſi qs titio.qđ veꝝ ē quo ad pſumptionē.ſecus q̄ ad veritatem q̄ pncipaliter reſpicit intentionem.

2 ❡ Quid ſi qs legat centū nō expreſſa cā ꝓpter quā legat.nec pſona cui legat. R. Io.an.vbi s.ꝙ illud ē legatū ad pias cauſas.vt.no.Albri.in.l.ad inſtructionē.C.de ſa.ſanc.ec.legarū incertū etiā relictū ad piū vel publicū vſuꝫ vt viaꝝ ⁊ pontiū refectio valet.vt.ff.de leg.ij.l.quidam in teſtamento.

3 ❡ Utrū relictū conſanguineo pauperi ſit ad piā cām. R.bal.in.l.j.C.de ſa.ſan.ec.ꝙ nō niſi dicat ꝓ aīa.⁊ ꝓ deo hoc facere.⁊ facit ꝓ hoc qđ no.bar.in.d.l.j.

❡ Utrū legata ad pias cauſas gaudeāt eodē priuilegio cū relicto eccleſie. R. Pa.in.c.relatum.el.j.de teſta. ꝙ ſic.qꝛ eccleſia priuilegiať ꝓpter aīam contemplatione dei. Facit qđ no. Io.an.in.c.i.de in integrū reſtitu.l.vi.vbi voluit.ꝙ ſicut eccleſia pt petere reſtitutionē in integrū.ita et alia pia loca poſſunt. 4

❡ Utrū de legatis ad pias cauſas poſſit detrahi falcidia vel trebellianica. R. Panoꝛ.in c.Raynaldus.de teſta. cōmuniter tenetur ꝙ non.quo ad falcidiam.ſed quo ad trebellianicam. Bart.in.l.marcellus.ff.ad trebel. Bal.in.l.id quod pauperibus.C.de epiſco.⁊ cleri.et multi alij tenent ꝙ nec etiā detrabatur.ſed Io.an.tenet cōtrariū in glo.ſua.et etiā multi alij.vt notat Albri.in.l.ſi quis ad declinandam.C.de epiſco.et cleri. Et licet prima opinio ſit magis pia.tamen ſecunda non eſt condemnanda. 5

❡ Quot teſtes requiruntur in legatis vt valeant.vide.j.teſtamentū.§.v. 6

❡ Utrū legata facta ad pias cauſas ſine inſtitutione heredis valeāt. R. Pa.in.c.indicāte.de teſta.ꝙ ſi noluit mori inteſtatus nō valent.inſti.de le.§.ante heredis.ſed vbi quis eligit mori inteſtatus ſic valēt.nedū legata ad pias cauſas ſed quecūq3 alia legata.et in dubio videtur voluiſſe mori inteſtatus q̄ facit talia legata.qđ ꝓbat tex.d.c.indicante.et facit qđ legitur.et no.in.l.iij.ff.de iure codicilloꝝ.

❡ Utrū ex defectu teſtamēti vicientur legata ad pias cauſas. R. Pa.in.d.c.indicāte.ꝙ nō.ſcđm vnam opinionē.vt no.i.l.i.C.de ſa.ſan.eccle.et in.l.eam quam.C.de fideicōmiſ. Facit pro hoc quod no. Bar.in dicta.l.i.et Bal.in.l.illa inſtitutio.ff.de here.inſti.qui tenēt.ꝙ cum quis reliquit ſua reſpectu pie cauſe diſpoſitioni tīcij ꝙ valet.lꝫ nō valeat teſtamentū qñ heres ponitur in voluntate alterius.de quo.j.teſtamentū.§.his.ratio diuerſitatis eſt.quia talis cuius arbitrio cōmittitur habet regulā iuris diuini.humani.et gentiū.limitans eius voluntatē que eſt vt p̄ omnibus deo et religioni debeantur.et ad redimenda peccata.xiij.q.ij.aīe.de pe.di.i.medicina. Et ideo aliud nō pt facere.ſed in ꝓphanis nulla eſt regula limitās et ideo poſſet aliud velle q̄ʒ teſtatoꝛ.et ꝓpterea cum voluntas teſtatoris ſit incerta.ideo eſt captatoria.id eſt adulatoria ſeu deceptoria.ſm gloſam in capitu.cum tibi.de teſta. Aduerte hic ſcđm Bartho.in ſua minoꝛica.ꝙ aut teſtatoꝛ voluit vt teſtamentum valeret iure directo teſtamēti.et nō aliter.et ſic teſtamentū eſt nul-

lum. heres ad quē veniunt bona nō tenetur in cōſcientia. aut voluit ꝙ ſi non iure teſtamenti. ſaltē valeret iure codicillorū et omni alio mō quo poſſet. Tunc ille ad quē bona peruenerūt tenetur in cōſcientia implere legata defuncti. et ſic eſt pꝛeſumendū. niſi qn̄ teſtatoꝛ prouidit ſibi. puta aliū ſubſtituendo. vel quādo oꝛdinauit quid fiendū. ſi quod oꝛdinauerat nō habebit effectū. Facit. l. cum ꝓponas. C. de here. inſti. Idem dic ſcdm̄ Bar. in. l. in teſtamento. ff. de fideicō. liber. et Pa. in. ca. i. de ſucceſ. ab inteſt. ꝙ licet voluntas defuncti nō fuerit perfecta ratione publicationis. fuit tamen perfecta ratione voluntatis. vtputa. quia teſtamentum manu ſua cōſcripſit volens poſtea redigi in publicam foꝛmam. ſed moꝛte vel furoꝛe pꝛeuentus nō potuit. quod nihilominus heres tenetur. Idem dic ſi incepit facere teſtamentuꝫ nec potuit complere. ꝙ legata facta valent. qꝛ nō poteſt negari quin ſit ꝑfectus cōſenſus ratione voluntatis. licꝫ nō ratione operis. Idē Bar. in. l. cum quis. ff. de iuris et facti igno. tenet ꝙ ſi teſtamentū eſt nulluꝫ quia deficit voluntas defuncti. vel quādo eſt nullū ex preteritione heredis ignoꝛando ꝙ eum habeat ſic legata nō debētur. quod limito niſi ſint talia ꝙ ſi etiam ſciuiſſet ſe habere filiū feciſſet. ar. xvij q. iiij. c. ſi. ſed quādo teſtamentū eſt nullū quia nō ſunt teſtes ſufficiētes. vel deficit aliqua ſolennitas iuris ciuilis. tunc quando cōſtat heredi. de voluntate defuncti. vel per duos teſtes poteſt pꝛobari obligaт naturaliter iure gentiū ad implendā voluntatē defuncti. qđ no.

9 Quid ſi heres renunciet hereditati. vel nō vult adire R. Pa. in. c. ralatum. el. j. de teſti. ꝙ nihilominus legata ad pias cauſas valebunt. quia nō ſubijciuntur talibus ſolennitatibus iuris ciuilis.

10 Utrum legatum eccleſie edificande ſeu monaſterio debeat ſolui cuꝫ fructibus intermedij tempoꝛis. R. Pa. in. c. nos quidē. de teſta. ꝙ ſic. vt cōſuluerunt Bartho. et Fran. de alber. quia tex. pꝛefati. c. nos. dicit ꝙ relicta eccleſie cōſtruende debent ſolui ſine diminutōne. Facit pulcer textus in. l. ſi ita relictum. §. pegaſi⁹. ff. de le. ij. vbi dicitur. ꝙ ſi relinquitur pꝛedium in certum diem. puta. poſt. x. annos. vel cum legatarius erit pubes debetur pꝛediū cum fructibus intermedij tempoꝛis. ſi dies fuerit appoſita fauoꝛe legatarij. ſic in caſu noſtro dies apponitur fauoꝛe eccleſie vel monaſterij. quia ſi fuiſſet cōſtructa tempoꝛe teſtamenti legaſſet ſimpliciter et nō in diē. qđ bene nota.

Utrum legatum ad certum vſum poſſit ad alium vſum conuerti. R. Pe. de peru. vbi ſup. 11
Aut ipſe vſus poteſt impleri de iure ⁊ de facto puta. quia legauit quis vt monaſterium fiat in tali dioceſi. epiſcopus eſt cōtentus. et ſic licet de iure. de conſecra. diſt. pꝛima. nemo. nullum eſt impedimentum in facto. quia eſt pecunia et cetera neceſſaria. nec eſt qui aduerſet. et ſic poteſt fieri de facto. et tunc dico ꝙ non poteſt conuerti in alium vſum. et iſte eſt caſus. d. ca. nos quidem. et. ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. i. ⁊ de hoc eſt caſus in. l. nulli. C. de epiſco. et cle. imo ſi per legatarium non impletur tale legatum redit ad heredem. et pꝛo hoc eſt caſus in capi. cum dilectus. de donati. Facit quod no. de cōdi. appo. c. verum. Et hec intellige vera niſi in legatis ad pias cauſas. vel niſi interueniat diſpenſatio pape vel alterius. vt infra dicā. Aut ille vſus poteſt impleri de iure. ſed non de facto. puta. ꝓpter guerras. vel qꝛ pecunia eſt modica. vel nō eſt locus in eccleſia vbi legatur ꝓ capella fienda et hmōi. et iſte caſus eſt in. l. legatum. ff. de admi. re. ad ciui. perti. Et in. d. c. nos quidem. ibi impleri non poteſt. quod verbum etiam intelligitur de impotentia facti. de reſcrip. c. ſciſcitatus. et tunc poteſt fieri cōmutatio auctoꝛitate ſupioꝛis. etiam ſi in teſtamēto ſit clauſula ꝙ nō poſſit cōuerti ad aliū vſuꝫ ꝙ̄ deputatum. ratio. quia voluntas teſtatoꝛis debet interpꝛetari ſcdm̄ ius ꝯmune. vt res magis valeat ꝙ̄ pereat. c. abbate. de verbo. ſigni. et ideo cum de iure cōmuni poſſit in aliū vſum cōuerti non obſtabit talis clauſula. Et ex his dicit Gu. in Spe. ti. de edic. inſtru. in. §. nunc aliqua. ꝙ ſi mihi legatur vt vadam vltra mare. et nullus audet ire ꝙ cōſequar legatum. licet non vadā dummōvadam ad ſimilē locum. Similiter ſi teſtatoꝛ legat pꝛo laboꝛe itineris vel penitētie ſibi iniuncte vt vadā romā. et ꝓpter impedimentū nō poſſum ire. ꝙ cōſequoꝛ legatū. dummodo vadam ad locum ſimilē. d. l. legatum. excipitur quod legatur pꝛo ſuccurſu terre ſancte. quia ſi nunc nō poſſum expectabitˀ tempus. et ſeruabitur legatū. c. magne. de voto. Ludo. de ro. in no. dicit ꝙ legatū factum ꝓ calice vel reparatōne eccleſie. ſi eccleſia nō habet opus. de hoc poterit per epiſcopum ſolum fieri cōuerſio in alium vſum pium. aut vſus poteſt impleri de facto ſed non de iure. et tūc aut hoc eſt quia nō eſt ad aliquem finem honeſtū. puta. legat quis centum vt fiat ludus teatralis in eccleſia. qui eſt illicitus de iure. c. cum decoꝛem. de vita et honeſta. clerico. et ſic legatū

inutile ē ⁊ nō fiet cōuerſio.ar.eorum.qđ no.in glo.l.j.ff.de condi.inſti.vel non poteſt fieri de iure.nō q2 nō ſit ad finem honeſtum.ſed q2 ius ꝓhibet.⁊ ſic fiet cōuerſio in aliū vſum honeſtū vt eſt caſus in.d.l.legatū.ff.de vſuf.le.⁊ ſic intellige.c.nos quidem.in verbo non poteſt impleri.ſ.de iure.Exemplum teſtator legat ꝙ p̄dicatores ⁊ minores ſe conferant ad habitandū in ſuis domibus.et celebrēt ibi diuina pro ſalute anime ſue de iure hoc nō poteſt fieri.c.vnico.de exceſ.p̄l.li.vj.cle.cupiētes.de pe.tñ vſus eſt honeſtus q2 pro anima ⁊ laude diuīa Similiter legat vt fiat eccleſia in tali loco.nō poteſt fieri ꝓpter ꝑuilegiū qđ habent p̄dicatores ⁊ minores ⁊ hmōi.⁊ ideo fiet in loco congruo ⁊ honeſto.facit ad ſupradicta qđ.s.dixi donatio.j.§.xlvij.

12 ¶ Cuius auctoritate fiet talis cō̄mutatiō.R.do.Pe.vbi.s.ꝙ ſi nō ſubeſt cauſa.puta q2 p̄t de iure ⁊ de facto impleri.tūc ſolus papa pōt l.legatum.ff.de admi.re.ad ciui.perti.⁊ cle.q2 cōtingit.d reli.do.Si ꝟo ſubeſt cauſa legitīa poteſt dioceſanus etiā ſi poteſt implere de iure ⁊ de facto.niſi teſtator ꝓuidiſſet quid ſit fiendū de legato vſu non impleto.q2 ſi ꝓuidiſſet nō poſſet fieri cōmutatio.vt no.bar.in.l.liberto.§.lucius.⁊ ibi tex.ff.de an.le.⁊ ꝙ epſ ex cā legitima poſſit cōmutare in aliū piū vſum.Facit quod no.d.An.in.c.vex.de condi apo.vbi vult ꝙ nō obſtāte prohibitione teſtatoris ne alienet̄.nihilominus poteſt ī magis piū.vide s.donatio.j.§.lj.Idē tenet Roge.⁊ Hugo.Item Ange.⁊ Imo.in.l.j.ff.de conſti.prin.vbi volunt ꝙ iuſta ſubſiſtente neceſſitate pñt relicta ꝑ teſtatorē in alium vſum conuerti.vt no.bar.ꝑ illū tex.in.l.ſi.ff.de ope.publi.⁊ j.d.l.legatam.Ex quibus cōclude ꝙ volūtas ⁊ legata teſtatoris circa pias cauſas poſſunt ſine cauſa etiam ꝑ papam mutari in aliū vſum piū ⁊ ꝑ epm cā ſubſiſtente ſolū ꝗuis alij cōiter teneant contra de epiſcopo.in cle.quia cōtingit quā limito quādo ſine cā vult fieri cōmutatio.q2 tūc ꝑtinet ad ſolū papā.al's nō.Facit qđ.j.dico.§.xvij.facit pro hoc qđ dic̄ Ludo.de ro.vt.s.no.in.§.p̄cedenti.

13 ¶ Queritur vtꝝ in tali ꝯmutatione requirat̄ conſenſus heredis grauati.R ñ.Pe.vbi.s.ꝙ ſi nō pōt impleri de iure vel de facto reqritur conſenſus heredis grauati ⁊ eccleſie cui ſit legatum.⁊ ita loquitur.l.legatum.ff.de vſufru.le.⁊ ſimiliter dic quādocunqꝫ ex cauſa legitima debet fieri cōmutatio.

14 ¶ Quid ſi dubitet̄ an ſit cā legitīa vt fiat cōmutatio.vel eccleſia cui legat̄.aut heredes nō cōſentiunt in ꝯmutatione.R.Pe.vbi.s.ꝙ ſolus epus poterit.C.de nup.l.i.et ſi eccleſia cui legatur cōſentit vt fiat cōmutatio et heredes cōtradicunt.nihilominus epus fauebit eccleſie legatarie.fauore volūtatis defuncti adimplende ⁊ nō heredi.et iſte eſt caſus in.d.l.legatum.Fallit hoc in legato ꝓ monaſterio fiendo qđ ſine cōſenſu heredis nō poteſt cōmutari niſi fuerit negligēs.q2 tunc etiam ſine eius conſenſu poteſt epiſcopus elapſo termino.d.ca.nos quidem.

¶ Qui poteſt ſuū officiū impendere vt legata ſuum cōſequantur effectū.R.Pa.in.d.c.nos. 15
ꝙ etiā iudex ſecularis etiā in legatis ad pias cauſas.eſt tex.in aut.de eccle.titu.§.ſi qs edificationē.ſimiliter tā ſecularis ꝗ eccleſiaſticus poteſt cōpellere vt legata ſoluant̄ que fiunt nō certe ꝑſone.vel ſi certe.tamē talis eſt ꝙ nō pōt in iudicio petere.vt ſunt fratres minores.d.§.ſi quis.ſecus eſſet ſi nō ad piam cauſam ſit legatum et certe ꝑſone factū.tūc q2 oportet ꝙ ſolū ad inſtantiā partis cōpellat.

¶ Vtrū epus in legatiſ ad pias cauſas poſſit 16
ſe intromittere.R.Pa.in.c.ſi heredes.de teſta.ꝙ ſi teſtator ꝓuidit ſibi de executore nō p̄t niſi in defectū.vt.s.Executor.§.xi.et in.c.tua nos.de teſta.et in aut.de eccle.titu.§.ſi quis ꝓ redemptione.Si vero teſtator nō prouidit ſibi de executore.tunc in legatis ꝓ redemptione captiuoꝝ et ꝓ alimonijs pauperū ꝓuidebit epiſcopus.vt in.d.§.ſi quis autē ꝓ re.et.l.nulli.C.de epi.et cle.In alijs aūt heres.vt in.d.c.ſi heredes.et.c.tua.et.c.nos.de teſta.niſi in negligentiā.vt.s.executor.§.xiij.

¶ Vtrū legatum factū ꝓ cōſtruendo hoſpita- 17
li pauperū.in quo poneretur rector ad arbitrium certi prelati poſſint heredes mutare in edificationē monaſterij religioſoꝝ.R.Lap.abbas in cle.q2 cōtingit.de reli.do.vt refert do.An.in.d.c.nos quidē.ꝙ Io.an.cum quibuſdam iuriſtis conſuluit ꝙ ſic.cum licentia epi.etiā cōtradicente illo prelato.quia qui melius facit nō aliud.ſed idem facit.c.ꝑuenit.el.ij.de iureiur̄.ſed plus eſt eccleſiā religioſoꝝ facere ꝗ hoſpitale.Facit.c.ſcripture.de voto.⁊ regula plus ſemper.de re.iur.li.vi.ergo ⁊c̄.Sed cōtra videtur.xiij.q.ij.vltima voluntas.de cele.miſſa.cum marthe.cum ſimilibus.vbi patꝫ ꝙ voluntas defuncti ꝓ lege debet ſeruari.ergo forma mandati debet diligētiſſima accuratiōe ſeruari.nec eo caſu plus cōtinet in ſe qđ eſt minus vel ecōtrario.de p̄ben.cū de bñficio.li.vi.

Ad hoc. R. do. An. ꝙ iſta ſunt ꝓ a ī materia odioſa vel ābitioſa ⁊ ſic reſtrīgibili. de ꝑben. ꝗuis. li. vi. Sꝫ opīo Jo. an. loquit̄ ī materia fauorabili. ⁊ maxīe aīe defuncti. ī q̄ fit plena interꝑtatio. c. cū dilect⁹. de dona. Vn̄ veri ſimiliter ꝑſumit̄ ꝙ defunctus non ꝯdixiſſet de monſtrando ſibi vſum vtiliorē. facit ad hoc quod no. Bar. in. l. fi. ff. de ope. publi.

8 ¶ De cautela dāda illi qui vult legare ꝓ aīa ⁊ timet parentes. vide infra pactum. §. xiiij.

Legatus eſt cui a papa certa patria vł ꝓuincia ꝯmittit̄ gubernanda ſm̄ Hoſt. vn̄ gerit vices pape. ⁊ eſt ordinarius in prouincia. c. legatos. de officio le. li. vi.

1 ¶ Quomodo faciet fidē ſi requirat̄. R. ꝙ ꝑ litteras ſuas. l. vnica. C. de man. prin.

2 ¶ Quot ſunt ſpēs legatoꝝ. R. due. Quidaꝫ ſunt īpropriè legati nūcij. ⁊ n̄ iudices. ⁊ ſunt illi q̄ ſepe mittūt̄ a papa ꝓ ābaſiata. vel ad aliqḋ nudū miſteriū exercendū. de q̄b⁹ di. i. ius gentiū. ⁊. xcvij. c. nobiliſſimus. ⁊ q̄ſi ꝑ totum ⁊ iſtos qui īpedit dꝫ tradi hoſtibus vt ſit ſeruus. l. vlti. ff. de legatiōib⁹. Et ibi loq̄t̄ de legatꝭ quorūcūqꝫ etiā hoſtiū. ⁊ ſm̄ canōes ſunt excōicādi. xciiij. di. ſi quis ita. no. glo. in. d. c. ius gentiū. Quidā ſunt legati iudices q̄s papa facit ordinarios in certa ꝓuīcia. ⁊ de iſtis loquit̄ diffinitio ꝑmiſſa. ⁊ titul⁹ de officio legati. ⁊ iſti ſunt in triplici drā. Primi ſunt legati nati. qꝛ natus in ſua dignitate efficit̄ legat⁹ pape. vt archieꝑs canturien̄ q̄ eo īpo ꝙ archieꝑs ē legat⁹ ē pape. vt in. c. i. de officio legati. ⁊ iſti dicūt̄ legati rōe dignitatꝭ. Scdi ſunt legati de latere. vt ſunt illi q̄ mittunt̄ de curia pape. etiā ſi n̄ ſunt cardinales. ſm̄ glo. in. c. pe. de officio legati. Sꝫ Pa. in. c. i. eo. ti. tꝫ ⁊ hn̄. ꝙ ſolū cardinales dicūt̄ legati de latere maxime hodie. Tertij ſunt legati qui nec ſunt de latere. qꝛ nō cardinales. nec ſunt nati qꝛ n̄ ī tali dignitate. ⁊ ſunt illi q̄b⁹ papa ꝯmittit legatōis officiū in aliq̄ ꝓuincia vel ſua vł aliena. vt. in. c. volentes. eo. ti. ⁊ tales dicunt̄ legati rōe ꝑſone nō rōe dignitatis. vt primi.

3 ¶ Vtꝝ legati nati vel rōe ꝑſone habeant iuriſditionem in exemptos. R. Pa. in. d. c. i. ꝙ non. ⁊ probatur in. c. i. de ꝓ. ſig. li. vi.

4 ¶ Vtꝝ poſſint ꝑdicti legati abſoluere ꝓ iniectōe manuū violēta ī eccleriaſticū. R. ꝙ legati nati nō poſſunt nec in ꝓuincia nec extra nec ſubditū nec extraneū. Rō ſm̄ Pa. ī. c. pe. de officio legati. qꝛ clerici ꝑderent ꝓuilegiū. c ſi q̄s ſuadente. xvij. q. iiij. cū nullus haberet ire ad papam ꝓ abſolutiōe eo ꝙ dignitas ē ꝑpetua. Intellige ſm̄ Pa. ibidē de iniectōe a qua epī nō pn̄t abſoluere. qꝛ ab illa a qua epī abſoluunt multo fortius ipī cū ſint ordinarij. Legati ꝟo rōe ꝑſone pn̄t abſoluere ſubditos exn̄tes in ꝓuincia. ſimiliter extraneos in ſua ꝓuincia delinquentes ⁊ exn̄tes. ſubditos ꝟo ſuos extra ꝓuinciā ſuā non pn̄t abſoluere. ſm̄ glo. ⁊ cōiter doc. in. d. c. pe. nec etiā de ꝯſenſu iudicis illius ꝓuincie. ſm̄ Pa. ibidē. ſed Jo. mo. ⁊ Jo. an. quos ſequit̄ Ge. in. c. i. eo. ti. li. vi. tenent ꝙ pn̄t. ⁊ magis placet hec opinio. Subditos etiā ſuos ⁊ in ſua ꝓuincia que extra ꝓuinciam iniecerunt manum violentā in clericū ſm̄ Ho. nō pn̄t abſoluere. Sed Spec. recitat aliquos tenere ꝙ poſſunt. ⁊ mihi pluſ placet. ſicut pn̄t etiā eos punire de delicto extra ꝯmiſſo. extraneos ꝟo aliunde veniētes ligatos abſoluere nō pn̄t. Legati ꝟo a latere pn̄t abſoluere quoſcūqꝫ tā in ꝓuincia eis decreta q̄ꝫ extra. tam ſubditos q̄ꝫ extraneos. ſm̄ glo. ⁊ cōiter doc. in. d. c. pe. Hoſti. tn̄ limitat non habere locū. cū iniuria eſt enormis. qꝛ reſeruat̄ pape. allegat. c. ſi vero. c. cuꝫ illoꝝ. de ſen. exco. cū ſimilib⁹. Sed tu tene ꝙ pn̄t. etiā in enormi. ſm̄ Jo. an. Iura ꝟo excipientia enormē iniuriā non loquunt̄ in legato a latere ſed in alijs inferiorib⁹. Et hoc ſequit̄ Archi. in. c. i. de officio le. li. vi. ⁊ cōiter doc. Fallit hoc in duobus caſib⁹. Primus qn̄ ſunt in p̄ntia pape. Secundus qn̄ ſunt reuocati ante regreſſum ſm̄ Pa. in. c. penul. de officio le. quia tunc abſoluere non poſſunt.

¶ Quid pn̄t facere dicti legati. vide in. c. legatos. ď officio le. li. vi. ⁊ que non pn̄t facere habes in gl. c. ꝙ tranſlationē. de officio le. ⁊ in multis. c. li. vi. eo. ti. que omitto cuꝫ hodie illi qui habent̄ in vſu legati multa poſſint ex ſpeciali conceſſione que ex eoꝝ litteris potiuſq̄ꝫ ex doctrina cognoſcitur. 5

¶ Vtꝝ legatus poſſit proceſſuꝫ delegati impedire. aut eius ſententiaꝫ irritare. R. ꝙ nō. c. ſtuduiſti. de officio le. 6

¶ Legatus an poſſit abſoluere excōicatuꝫ a ſe in ſua prouincia extra prouinciā exn̄s. R. ſm̄ Inno. ꝙ ſic ſi non ſit reuocat⁹ in foro penitentiali. ſed in foro ꝯtentioſo nō. niſi reuertatur in prouinciam. Intellige niſi egreſſus eſſet cū aīo nō redeūdi. qꝛ ſic expirat legatio 7

¶ Quid de īpedientib⁹ legatos vel nūcios apoſtolicos ne exerceant eoꝝ officia. R. ꝙ excōicati ſunt īpo facto ⁊ terre. regna vł loca ꝑdictoꝝ ſunt interdicta tā diu q̄ꝫ diu in ꝯtumacia ꝑſtiterint dn̄i. c. ſuper gentes ⁊ regna. vt 8

habet̃ in quadã extrauagãti ſub ti. de officio
legati. ⁊. c. ſi qͣs aũt legationem. xciiij. diſt.

Legitimatio filioꝝ illegitimoꝝ quot
modis fit. R. xi. modis. Primus qñ pr̃
offert eũ inter viuos ſeruitio curie ciuitatis
ex qua eſt oriũdus. vel ſi pr̃ eſt oriũdus de ve
teri roma. ſ. Cõſtantinopoli. vel noua offerat
eũ curie cuiuſcũqꝫ ciuitatis metropolis. vt ĩ
sti: de nup. §. vlti. Scd̃s qñ pr̃ offert eũ impa
tori ⁊ fit curialis. in auc̃. quib⁹ mõis natura.
effi. sui. §. ſi qͣs igit̃. Terti⁹ qñ pr̃ filiã ſuã na-
turalẽ in mr̃imonio copulauerit officiali cu-
rie ciuitatis de qua ẽ oriũdus. vel ſi pr̃ eſt ori
undus de veteri. vel noua roma copulet offi-
ciali ciuitatis metropolis. vt. C. de na. lib. l.
iiij. in fi. Quart⁹ qñ nullo alio legitĩo exñte vł
ſi exiſtit ñ ꝯdicit ſꝫ ꝯſentit. fili⁹ naturalis pr̃e
defuncto ꝯfert ſeipm̃ curie iſto mõ. vadit ad
regimẽ ciuitat̃. ⁊ dicit vos egetis tali offici
ali ego offero me curie ⁊ fuire in tali officio.
ſi curia recipit eũ erit legitim⁹. vt ĩ. d. §. ſi qͣs
igit̃. Et intellige tales filios naturales ꝑ ta-
lem oblatõez legitimatos. vt ſuccedãt pr̃i ab
inteſtato. ñ tñ alijs cognatis ex pte pr̃is nec
ipi eis. vt in. d. auc̃. §. filiuz ꝟo. Quint⁹ qñ pr̃
deficiẽte ꝓle legitĩa offert pncipi pces ꝓ filijs
naturalib⁹ vt ſint filij legitimi ſucceſſores etĩ
ſine mr̃imoĩo. dũ tñ pnceps pces admittat. d.
auc̃. §. illud tñ. Sextus qñ pr̃ in teſtõ dicit eũ
ſibi velle ſuccedere ſi tñ fili⁹ p⁹ mortẽ pr̃is pn
cipi ſupplicauerit. ⁊ teſtm̃ oñderit. tũc eẽ do
no principis ⁊ legis heres erit legitim⁹. dũ-
mõ volũtatẽ pr̃is ſequat̃. vt in. d. auc̃. §. ſi ꝟo
is qui. Septim⁹ qñ pr̃ in extrema volũtate no
minat filiũ ⁊ heredẽ ĩſtituit. C. d̃. na. lib. auc̃.
itẽ ſi qͣs. qđ limita ſm̃ ꝙ in caſu ſeqñti. Octa-
uus qñ in publico inſtr̃o. ſ. ſcripto ꝑ notariũ.
aut ſi eẽ ſit ſcriptũ ꝓpria manu cũ ſubſcriptõe
triũ teſtiũ filiũ naturalẽ noĩauit filiũ nec ad-
iecit naturalẽ. Sꝫ Bal. in. c. ĩnotuit de elec. tꝫ
ꝙ oꝫ addat ſuũ q̃ſi dicat in ſua ptãte ⁊ ſic li-
gitimũ. nec ſufficeret ſola noĩatio ſm̃ bal. ibi
Et ſi ſunt plr̃es filij naturales ex eadẽ matre
nati lꝫ teſtimoniũ tm̃ dederit vni. tñ oẽs erũt
legitimi. Et h̃ intellige qñ ꝓles legitĩa ñ ſup
eſt ſm̃ glo. in. c. ꝑ tuas. qui fi. ſunt legi. quã ſe
quũt̃ cõit̃ doc. Nonus qñ pr̃ filiũ ex ꝯcubina
noĩat filiũ legitimũ ſm̃. d. An. in. d. c. ꝑ tuas.
qđ intellige ſi mater talis ẽ ꝙ potuit eẽ vxor
ſua qñ generauit. vt ĩ auc̃. vt lice. ma. ⁊ auie.
§. ad h̃. Rõ ibi ponit̃ qꝛ ex tali noĩatõne vł te
ſtimoniũ ꝓhibere. ꝙ cũ mr̃e legitimũ hũit vł
hẽat mr̃imoniũ. Ex q̃ ꝯcludo ꝙ ſi mr̃ vel ipſe

aliũ accepiſſet ĩ ꝯiugiũ viuẽtib⁹ ipis ñ legiti
maret tał noĩatio. qđ nota bñ alias ſic. ⁊ ſi ex
alia vxore hẽret filios venirẽt iſti cũ illis ⁊ ſi
milit̃ ſi poſt. Decim⁹ qñ pr̃ ꝯhit mr̃imoniũ cũ
illa q̃ ẽ mat̃ filioꝝ naturaliũ ipſius pr̃is. de q̃
dic vt. s. Fili⁹. §. xi. Vndecim⁹ qñ legitimant̃
ꝑ papã Impatorẽ aut pncipes q̃ ñ hñt ſupi
orẽ aut hñtes ptãtes ab eis. ⁊ de pdictis vid̃
in. c. ꝑ tuas. ꝑ docto. ibi qui fi. ſunt legitimi.
¶ Vtꝝ papa poſſit taliter legitimare vt ſuc 1
cedãt ĩ hereditate ⁊ admittãt̃ ad alia tpalia.
R. Pa. in. c. ꝑ venerabilẽ. q̃ fi. ſunt legi. Va-
ria fuit opinio. ſꝫ in practica ſuat̃ opio Bar.
in auc̃. ex ꝯplexu. C. de ince. ⁊ inuti. nup. ſ. ꝙ
nõ pt in terris ſibi non ſubiectis. maxime qñ
tales ſunt adulterini vel inceſtuoſi. ⁊ ꝓ hoc
eſt bonus tex. in. c. dicat aliquis. xxxij. q. iiij. ⁊
in. c. vnico. xxxv. q. vij. ſed quo ad ſpiritualia
non eſt dubium.
¶ Vtꝝ illegitimus ſꝫ legitimat⁹ ꝑ ſeqñs ma 2
trimoniũ ſit legitim⁹ quo ad oĩa. R. ſm̃ Pa.
⁊ glo. in. c. tanta. qui fi. ſunt legi. ꝙ ſic. ⁊ licet
dñs Anto. ibidẽ teneat ꝙ non in ſtatutis. qꝛ
ſtatutum non ꝯphendit fictũ. l. iij. §. hec ꝟba
ff. de nego. ge. ⁊ ſic iſti ficte ſunt legitimi ꝓpẽ
verbum habeant̃. quod eſt verbum fictum. tñ
magis placet prima opinio. qꝛ qñ verbuꝫ ha
beant̃ profert̃ ab habente ptãtem paria ſunt
dicere habeantur pro legitimis. ⁊ ſunt legiti
mi. Facit. c. ex pte. d̃ ſpon. ⁊ quod dicit Bar.
in. l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuca. ⁊ in. l.
ſi maritus. ff. de adul. vbi vult ꝙ dicere habe
antur pro ciuibus ab habente ptãtem. Idẽ
eſt ac ꝙ ſint ciues. ⁊ ſic tene.
¶ Vtꝝ talis ſuccedet in feudo ſi dictũ eſt ꝙ 3
trãſferat̃ ad poſteros ex ſe legitime deſcẽden
tes. R. Bal. in. c. naturales. ſi de feu. cõ. ſuc.
dicit ꝙ ñ. Sꝫ Iaco. de belui. ⁊ cõit̃ doc. in. c.
lator. q̃ fi. ſunt legi. tenẽt ꝯtrariũ. ſ. ꝙ ſuccedet.
⁊ tex. d. c. naturales. intelligit̃ de legitimato
ꝑ reſcriptum principis. qꝛ cũ illa legitimatio
ſit ſtricti iur̃ tãq̃ꝫ deſpẽſatio ꝯ ius eſt reſtrin
gẽda. c. ꝙ dilectio. de ꝯſan. ⁊ affi. ſꝫ mr̃imoni
um tãquam fauorabile purgat precedentia.
⁊ ideo ſuccedet.
¶ Vtꝝ legitimat⁹ ab ĩpatore vł hñte ptãtes 4
ab eo ſit legitim⁹ q̃ ad ſpũalia. R. Pa. ĩ. d. c.
ꝑ venerabilẽ ꝙ nõ. ⁊ iõ nec ad ordines ⁊ alia
ſpũalia admittet̃. vide glo. x. di. c. lege. ſeqt̃
Bar. ĩ. d. auc̃. ex ꝯplexu. nec eẽ erũt legitimi ĩ
dñio illoꝝ q̃ nõ recogſcũt ĩpatorẽ q̃tũ ad ea
ꝑ q̃ fieret alteri pIudiciũ. puta ad ſucceſſionẽ
bonoꝝ ab ĩteſtato. vt no. ĩ. d. c. ꝑ venerabilẽ.

5 ¶ Utrum comites hn̄tes ptātē legitimādi ab
Impatore poſſint legitimare in p̄iudiciū ag
natoꝝ. R. d. An. in. d. c. per venerabilē. ꝙ nō
niſi pr̄ ⁊ agnati ꝯſentiant. q꞉ hec ptās tanꝙ̄
alteri p̄iudicialis eſt reſtringenda. l. i. §. ſi qs
a pncipe. ff. ne qd in lo. publi. Sz Bal. ī rubri
ca codi. eſt ꝯtra eū qn̄ ſimpliciter ē ꝯceſſa au
ctoritas legitimādi. ſz credo veꝝ dictū Bal.
in filijs naturalibus tm̄. ſed in ſpurijs ⁊ alijs
ex dānato coitu non credo. niſi expſſe ꝯcedā
tur. Facit. qd no. Jo. an. in addi. ad Spe. ī ti.
qui fi. ſunt legi. q̄ dicit ꝙ ſi ſpurius duplicit.
ſ. ex pr̄e vxorato ⁊ matre maritata īpetrat a
papa vel ab Impatore reſcriptū legitimati
onis ꝙ non valet ſi non expſſit. Facit qd no.
Pa. in. d. c. p venerabilem. vbi dicit ꝙ ince
ſtuoſus vel adulterin⁹ niſi id exprimat ſemp
reſcriptū legitimatōis erit ſurrepticiū. quia
oē tacitū p id qd papa vel princeps nō ita de
facili ꝯceſſiſſet ſi illd ſciuiſſet facit reſcriptū
ſurrepticiū. ⁊ viciat. c. poſtulaſti. de reſcrip.
Facit etiā qd no. Ho. ⁊ Hoſt. in ſumma ꝙ lz
papa legitimet aliquē ad dignitates nō ītel
ligitur legitimus quo ad epatum ⁊ alias ma
iores. ſz tm̄ quo ad inferiores. de ꝯceſ. pben.
c. dilectus. vide etiā. s. diſpenſatio. §. ix. Ad
uerte tn̄ hic qd dicit Ang. in auc. quō natu.
eff. ſui. §. ſi quis igit. ꝙ pr̄ pt legitimare filiū
in preiudicium filioꝝ legitimorum. ſed filius
illegitimus non poteſt ſe legitimari facere in
legitimorum preiudicium.

6 ¶ Utrum legitimatus ſimpliciter intelligatur
etiā q̊ ad dignitates. R. Hoſt. ꝙ ſic ſicut ſim
plicit reſtitutus ad oīa reſtituit. C. de ſnīam.
pa. l. i. quamuis Hoſt. teneat ꝯtrarium.

7 ¶ Utrum papa diſpēſando in mr̄imonio ꝯcto
in gradibus ꝓhibitis de iure canonico legiti
met filios ante ꝯceptos. R. ꝙ nō. ſz bene po
ſtea ꝯcepti erūt legitimi quo ad oīa. ⁊ ſi expſ
ſe legitimet an̄ ꝯceptos non erūt quo ad oīa.
ſz ſolū quo ad ſpūalia ⁊ tpalia in terris pape
non in alijs. vt in. d. c. fi. qui fi. ſunt le.

Legitima portio eſt tripler. ſ. legitīa
trebellianica ⁊ falcidia. Primo debet
de iure nature tm̄ filijs ⁊ ipſis mortuis debe
tur nepotib⁹ ex eis legitime natis nec eis pōt
imponi grauamē ſup ipa p legata aut fideicō
miſſa. ſz bene pn̄t grauari p debita. nō poteſt
etiā eiſdē imponi ꝯditio vel modus. ⁊ ſi appo
nat p nō adiecto habet. C. de inoffi. te. l. oī
modo ⁊. l. ſe. ⁊ hec eſt tertia ps hereditatis ſi
ſint quatuor filij vel pauciores. Si xo ſunt
quinqꝫ vel plures. tūc erit medietas toti⁹ he
reditatis quā inter ſe diuident equaliter. C.
de inoffi. teſta. auc. nouiſſima. Et aduerte ꝙ
iſta legitima aliqn̄ ſic dr. vt in. d. l. oīmodo.
Aliqn̄ dr debita ps. vt in. l. ſcim⁹. C. de inof.
teſta. Aliquando dicit debitum ſimpliciter.
vt in auc. de trien. ⁊ ſe. §. i. Aliqn̄ debitum bo
noꝝ ſubſidium. vt. C. de inof. dona. l. ſi totas
Aliqn̄ dicit debita iure nature. vt in auc. de
trien. ⁊ ſe. §. hoc nos.

¶ Utrum iſta legitima poſſit p ſtatutū. vel cō 1
ſuetudinez in totū tolli. R. Albri. dicit in. l.
qm̄ in prioribus. C. de inoffi. teſta. qd cōiter
doctores ⁊ etiaz vltramontani tenent ꝙ nō
Alij magni tenent ꝙ p̄t in totum tolli. Sz pri
ma verior videt. poſſet tn̄ ſtatutū vel ꝯſuetu
do diminuere vel diſtinguere eam. ſed non in
totum tollere. Ratio q꞉ ſicut a natura alimē
tatio filij a patre depēdet. ff. de iuſticia ⁊ iu
re. l. prima. §. hinc deſcendit. Ita poſt mortē
patris alimētatio filij ab hac portione iuris
nature dependere videt. vt innuit in auc. de
trien. ⁊ ſe. §. i. ad fi. ⁊. §. prohibemus. auc. ibi
ſi vult filioꝝ ⁊c̄. ꝓ hoc facit inſti. de iure. na
turali. §. i. ⁊. ff. de pac. l. ius agnationis. ⁊c̄.
Pa. tn̄ diſtinguit ⁊ bn̄ in. c. Raynutius de te
ſta. ꝙ aut filius non hz vnde viuat aliunde.
⁊ ſic eſt vera opinio vltramontanoꝝ. Aut ha
bet vnde viuat. ⁊ ſic vera eſt ſecunda opinio
Aduerte tn̄ ꝙ in legitima filius non p̄t gra
uari p fideicommiſſum ſecundū cōmunez opi
nionem. p. l. quoniā in prioribus. C. de inoff.
te. ⁊. l. cum patronus. ff. de le. ij. licet Bar. ⁊
Py. dubitauerint in. l. i. ff. d vul. ⁊ pupil. ſub.
Sz ſuccedentes ab inteſtato ipſi filio ſi ꝯtin
gat filiū decedere impuberem pn̄t grauari ⁊
eſt caſus in. l. ſi fundū p fideicōmiſſum cuz. l.
ſe. ff. de le. i. ideo dicit Bal. in. l. cum virū. C.
de fideicōmiſ. ꝙ ſubſtitut⁹ filio impuberi po
terit grauari vt reſtituat legitimā filio debi
tam. Et ſi verba ſunt dubia. puta teſtator di
xit poſt mortē filij mei impuberis hereditas
integra reſtituatur ſeio. nec expreſſit p filum.
vel ſuccedentes ab inteſtato filio meo. vel p
ſubſtitutuz dato filio meo fideicōmiſſum de
betur in legitima etiam ſecunduz Bar. in. l.
qui duos. ff. de vul. ⁊ pup. ſub. ⁊ cōiter ſequū
tur ſcribentes ibi. ⁊ refert. Pa. fuiſſe conſul
tum p Jo. de ymo. ⁊ fulgo. in. capitulo Ray
nutius. de teſta. licet Bar. in. l. coheredi. ff.
de vul. ⁊ pupil. ſub. aliter dixerit.

¶ Quid ſi filius inſtituat in minori pte. R. 2
ꝙ nihilominus aget vſqꝫ ad ſupplemētū. d. l.
omnimodo. q꞉ hec legitima dat in bonorum

ſubſidium de iure nature.

3 ¶ Secūda trebellianica a trebelli auctore ſic dicta debet̃ hec iure inſtitutōis. ⁊ eſt quarta ps hereditatis totius. ſicut cū quis inſtituit᷒ heres rogat̃ vt reſtituat alij hereditatē ſine liberis moriendo, iſte ſic inſtitutus poterit retinere quartā ptem totius hereditat̃. inſti. de fideicom. here. §. ſed q᷑. C. ad trebe. p totū Inſtitutus tamen heres in certa parte hanc non habebit ſm Bal. in. l. i. ff. ad. l. falci.

4 ¶ Tertia falcidia a falcidio autore debet̃ iure inſtitutionis. ⁊ eſt quarta ps totius hereditatis quā quis retinet qñ inſtitutus heres fuit. ⁊ ſupra dodrantem. ſ. tres partes hereditatis eſt aliquid legatū vel fideicōmiſſum de teſta. Raynaldus.

5 ¶ In quibus caſib᷒ ceſſat falcidia. R. ꝙ in ſex caſibus. Primus in his que ligant̃ ſic vt nō poſſint alienari. vt ad ſucceſſores eius cui relicta ſunt debeant puenire. C. ad. l. falcidiam. aut̃. ſed in ea re.

6 ¶ Secundus in his q̄ ad pias cās relinquunt̃ eccie. aut pio loco. vt in aut̃. ſimiliter. C. ad. l falci. Aduerte hic ꝙ ſi eccia vel ali᷒ pius locus inſtitueret̃ heres. tūc detraheret falcidiam de legatis factis alteri eccie vel pio loco. q᷑ currit puilegiū cū priuilegio. ⁊ ſic ɔcurrētib᷒ puilegijs vtunt̃ iure cōi. Facit. l. aſſiduus C. qui po. in pi. ha. No. Pa. in. c. in pñtia. de pba. Idē tenet Dy. ⁊ ſequit̃ Albri. in. l. ſi q̄s ad declinandā. C. de epi. ⁊ cle. Et hoc idem etiā ſi indirecte relinquatur. ſm Bal. in. l. ſi quia. §. titio. ff. de condi. ⁊ de. puta cū relinquitur fundus cū pacto. vt reſtituat eccleſie.

7 ¶ Tertius in teſtamēto militis. C. ad. l. fal. l. in teſtamento. ⁊. d. c. Raynaldus.

8 ¶ Quart᷒ in male ablat̃ certis vel incertis legatis ⁊ alijs alienis. l. īponēda. C. ad. l. falci.

9 ¶ Vtꝝ pater legans tm̃ p male ablatis ꝙ legitima iure nature debita minuit̃ obliget filiū vel illum cui debet̃. R. Monal. ꝙ ſi talia male ablata nō pñt pbari nō tenet̃ heres ſoluere vt debitū. ſ. vt es alienū. ſed vt legatum ⁊ ideo ſi legitimā minuit non tenet̃ ſoluere. ſecus eſſet in illo cui falcidia ɔpetit. q᷑ cū talia legata ſint ad pias cauſas ceſſat hodie. vt dictum eſt. ⁊ ideo nō detrahet.

10 ¶ Sꝫ quid faciet talis qui tot hꝫ reſtituere incerta que pbare nō pt que exhauriūt q̄ſi totā hereditatē ſi non pt inducere filiū vt ſit ɔtentus reſtituere. R. ſm Monal. ꝙ nō faciat teſtamentū. ſed codicillū. in quo ordinet ꝙ oīa bona ſua diſtribuantur pauperibus pro male abbatis in certis aſſerens ꝙ plura ſunt ꝙ̄ omnia bona ſua.

¶ Quītus ſi teſtator certus de ſua quātitate patrimonij phibeat expſſe deduci falcidiā. 11

¶ Sextus ſi heres non fecerit inuentarium ſm moduꝫ ⁊ tps ſtatutū. hi duo hñtur in aut̃. ſꝫ cū teſtator. C. ad. l. falci. Ideꝫ ſi infra tps legitimū nō paruerit volūtati teſtatoris. vt in. c. Raynaldus. in fi. de teſtamentis. 12

¶ In quibus caſib᷒ ceſſat trebellianica. R. ꝙ in trib᷒ caſibus. Primus in legat̃ ad pias cās. vt dixi. s. legatū. ij. §. v. Scd̄s ſi teſtator phibuit. vt in aut̃. de here. ⁊ fal. §. ſi vo expſſi. Rō q᷑ cū teſtator poſſit tollere falcidiam. multomagis trebellianicā. que minus eſt priuilegiata. vt. ff. ad. l. falci. l. in quartā. lꝫ ɔtriū teneat glo. in aut̃. ſꝫ cū teſtator. C. ad. l. falci. Sed verius eſt ꝙ pt. vt in. d. §. ſi vero. Tertius eſt quando ſubſtitutio euaneſcit. vt puta q᷑ ingredit̃ religionem ille qui rogatus ſi ſine liberis decederet. vel non maritaret̃ ⁊ huiuſmodi. vt in aut̃. niſi rogati. C. ad trebel. Addo quartum quando iudicis officio compulſus ſolum adijt hereditatem. quia ſic totum reſtituet. inſti. de fideicom. here. §. in primis. 13

¶ Vtꝝ legatis multis factis tā ad pias cās ꝙ̄ non pias excedētib᷒ facultatē hereditatis debeat fieri detractio taꝫ de legatis ad pias cās an ſolum de alijs. R. Albri. in. d. l. ſi quis ad declinandā ꝙ ſic. cōiter de oībus. nec ob. ꝙ ceſſat falcidia in pdictis q᷑ nō eſt falcidia ſed declaratio legati inaniter facti ab initio vt. ff. ad trebel. l. i. §. ſi is quadringenta. 14

¶ Quid ɔputat̃ in iſtis legitimis. R. Pañ. in. c. Raynutius. de teſtamētis ꝙ in legitima que d᷑ falcidia que puenit iure inſtitutionis nō ɔputant̃ niſi ea que venerūt iure inſtitutionis heredi. nō aūt legata. vel alio modo prouenientia. In quarta vo trebellianica ɔputant̃ non ſolū que veniunt heredi iure inſtitutionis. ſed oīa que proueniunt ei ex teſtamento. puta iure legati vel donationis non alia puenientia extra teſtamentū. In legitima vero que puenit iure nature ɔputant̃ non ſoluꝫ ea que puenerunt ex teſtamento quocūq̄ titulo. ſed etiā vndecūq̄ ſint profecta. vt pꝫ in iuribus allegatis in glo. d. c. Raynuti᷒. ⁊ in. l. in quartā. ff. ad. l. falci. Diſtinguit tm̃ Pa. ibidē circa hoc vltimū ſic. ꝙ aut pater donauit filio ob cauſam. puta dotis vel donatōis pter nuptias. ⁊ illud ɔputat̃ cū legitima. Aut donauit ſimplicit̃. ⁊ ſi donatio tenuit. puta q᷑ 15

donauit emancipato vel ꝓpter merita ſic non
ꝯputabiẽ. Si vero non tenuit in vita pr̃is. lȝ ſit
ꝯfirmata morte ꝯputabiẽ cũ legitima de quo
vide⁊ dic vt in aut. ex teſtamẽto. C. de colla.
⁊ in. l. filiũ quẽ habentem. C. de fami. her.

¶ Vtrum quis poſſit deducere duas legitimas
portiones. ſ. legitimam debitam iuẽ nature ⁊
trebellianicam. olim fuerunt opiniones in. l.
q̃ꝗ. C. ad. l. falci. Sȝ hodie dic cũ Bar. in. d.
l. q̃ꝗ. ⁊ in. l. papinianus. in. §. meminiſſe. ff
de inoffi. te. ⁊ Bal in. d. l. filium; quem haben
tem ⁊ canoniſtas in. c. Raynutius. ⁊. c. Ray
naldus. de te. ꝙ ſi ſubſtitutio ſeu rogatio ſit
pure facta. aut ad certum diem ꝙ ꝑinde eſt.
ac ſi ſit pure facta. tũc non poterit detrahere
niſi vnã quam voluerit. Si vero rogatio ſit fa
cta ſub ꝯditione vel ad incertum diẽ ſic pote
rit detrahere ambas duas. ⁊ ſic cõcorda ius
ciuile cũ canonico. quod videẽ diſcordare in
hoc. ⁊ hec eſt communis opinio. ſm Panor.
in. d. c. Raynutius. ⁊ rationem diuerſitatis.
vide ibi per eum.

17 ¶ Vtrum legitima portio que debeẽ iure natu
re amittaẽ ꝓpter delictũ patris in leſam ma
ieſtatem. R. dñs Cardi. in clementina paſto
ralis. de re. iudi. in verbo. ceterum. tenet ꝙ non. vñ
dicit ꝙ filij audita ꝯdẽnatiõe patris furtim
⁊ doloſe ſi capiũt ſuã legitimã non teneñẽ ſal
tem in foro aĩe ad reſtitutiõem faciendã prin
cipi. q2 pñt tenere de iure nature que ꝑ poſi
tiuũ ius nõ p̃t tolli. ar. in. d. verbo. ceterum. ꝑ hoc
de teſta. Raynutius. §. quia vero. quia pater
non põt priuare filium legitima. niſi in caſu
ingratitudinis. vt. C. de inoffi. te. l. q̃m in pri
oribus. facit. c. ius dictũ. de verbo. ſi. in aut. de he
re. ⁊ fal. §. ſi quis aũt non ĩplens. d2 ꝙ etiã ꝑ
reatũ inobedientie non p̃t priuari filius legi
tima. Sed Zen. in. d. verbo. ceterũ tenet ꝯtrariũ
ratio q2 ꝑ contractum poteſt tolli legitima.
debeẽ em̃ deducto ere alieno. ff. de inof. te. l.
papinianus. §. quarta autem. Sed in delictis
quaſi ꝯtrahimur. q2 ꝑ quaſi ꝯtractum ſe obli
gat ad penam. ff. de iure fiſci. l. imperatores.
no. glo. ff. de poſtula. l. i. §. beſtias. Idẽ tenet
Jo. de lig. q2 legitima eſt quota bonorum quam
pater habebat tp̃e mortis. nihil aũt hȝ quan
do ſunt cõfiſcata. ff. de inter. ⁊ rele. l. iij. ⁊ qđ
no. ff. de iure patro. l. diui fratres. Et licet de
rigore ⁊ ſubtilitate iuris iſtud ſit verius. tñ
mihi magis placet opinio Car. tanꝗ̃ magis
benigna. ⁊ eam teneo. rõ q2 ꝑ titulũ lucratiuũ
⁊ ꝑ donationem non p̃t pater alienare in p̃iu
diciũ filij. C. de ĩoffi. do. ꝑ totũ. ⁊ de donat.

c. fi. ⁊ quod ibi no. ſȝ fiſcus hoc capit ex titulo
lucratiuo. ⁊ ideo non poteſt in preiudiciũ fi
lij. Et ad rationem Zen. dico veram q̃ñ ꝑ qua
ſi contractum damnificauit principem in bo
nis ex cuius damno pater eſſet ei obligatus
ad reſtitutionem. alias non q2 tũc non eſt es
alienum. nec ꝓprie poteſt dici ꝙ pater teneaẽ
ex quaſi contractu. ſed ſimpliciter ex delicto
Ad Jo. de li. iam patet reſpõſio quia in frau
dem filij titulo lucratiuo facta alienatio non
valet.

¶ Vtrum falcidia ⁊ trebellianica amittaẽ per 18
negationẽ fideicõmiſſi in qualitate vel quan
titate factam ab herede illi cui fideicõmiſſum
eſt factũ. R. ſm Bal. in. l. ſcimus. §. licẽtiam
C. de iure deli. ꝙ ſic ſi ille probauerit quali
tatem vel quantitatem fideicommiſſi. nec ali
quam ex ipſis poterit detrahere.

LEgitimus filius quis dicatur. Vi
de ſupra. Filius.

LEno quis dicaẽ. R. glo. in. §. ꝙ ſi in ad
ulterio. xxxij. q. i. ꝙ eſt qui dãnatam ad
ulteram ducit. vel qui reconciliat ſibi eam. vt
C. de adul. l. caſtitati. vel qui ſcienter tenet a
dulteram. vt in. d. §. qđ ſi. vel qui recipit pe
cuniam pro adulterio. ff. de adul. l. i. §. lenoci
nij. Limita prefata in tribus primis caſibus
vera niſi emendatam teneret. Item lenoci
nium committit qui queſtuaria mancipia ha
bet. q2 hoc non eſt minus ꝗ̃ proprio corpore
queſtum facere. l. palam. §. lenocinium. ff. de
ritu nup.

LEproſus ſeparaẽ ab habitatione ho
minum. vt in. c. i. de coniu. lepro.

¶ Vtrũ lepra poſt veniens diſſoluat matri 1
monium. R. ꝙ non. vt patet in. d. c. i. ⁊. ij. eo
dem titulo. Sed ſponſalia bene ſoluit. vt pa
tet in. c. fi. eodem titulo.

¶ Vtrum vxor teneaẽ cohabitare cum viro. vel 2
ecõtrario vir cũ muliere leproſa. R. ſcdm gl.
in. d. c. i. ꝙ non in eadem domo vel lecto. ſed
bene tenetur ei debitum reddere. vt in dicto
capitulo ſecundo. Sed Pe. aureolus in quar
to. diſti. xxxij. dicit ꝙ vbi non poſſet ſine ſua
veriſimili infectione etiam reddere debitum
ꝙ non tenetur. ⁊ ponit regulam ꝙ nullus te
netur reddere debitum vbi eſt periculum ve
riſimile de vltimata infirmitate. ⁊ facit ad
hoc quod dixi. s. Debitum. §. iij.

¶ Vtrum leproſi teneanẽ ad decimas. R. glo.
in capitulo ſecundo de eccleſijs edi. ꝙ ſic. ni 3
ſi de ortis ⁊ terris ⁊ fetibus aĩaliũ ſuorum que
ſole excipiunẽ in. d. c. ij. ⁊ ideo de alijs tenenẽ

ſicut alij chriſtiani.
4 ¶ Utrum leproſi poſſint habere eccleſiam ⁊ pſbiterum qui eis celebret. R. ꝙ ſic. ſi tot ſunt ſimul ꝙ eam cum cimiterio poſſint ꝯſtruere: dummodo veteribus eccleſijs de iure parrochiali non faciant iniuriam. d.c.ij.
5 ¶ Utrum leproſi poſſint ꝓmoueri. vide. s. Corpore viciatus. §.ix. ꝙ non. neqꝫ celebrare niſi vt ibi dicitur.
6 ¶ Utrum ſacerdos ⁊ leproſus factus poſſit in parrochiali eccl'ia prelatõis officio fungi. R. ꝙ ſi ſine ſcandalo ⁊ abbominatione populi non pt illud exercere. dꝫ ab officio remoueri. ita tñ ꝙ ſcd'm facultates eccleſie adminiſtretur ei neceſſaria quouſqꝫ vixerit. vt in.c. tuas nos. de cle. egro. Rectoribus vero eccleſiarum qui ſine ſcandalo illoꝝ qui ſunt ſani non põt ſeruire altari. dandus eſt coadiutor qui curã habeat aĩaꝝ cui adiutori ad ſuſtẽtationẽ cõgrua portio de facultate eccl'ie eiuſdem aſſignetur. vt in.c. de rectoribus. de cle. egrot. Ex quo patet ꝙ non prohibetur celibrare qñ ſine ſcandalo pt. vt in ſecreto ⁊ hm̃oi. ar. d.c. de rectoribus.

Lex ſecundum ꝙ rõnalis creatura ordinatur ad grãm omiſſis alijs exceptionibus legis. ſm Fran. de mayro. in. ij. ſenten. eſt ars honeſte viuendi ligans hoĩem ad ſui obſeruantiam aliter non eſſet lex niſi ligaret.
1 ¶ Quotuplex ẽ lex. R. vt colligo ex Sco. in. iiij. diſt. xvij. triplex. Prima dr̃ lex nature. ⁊ iſto modo aliquid dr̃ dupliciter de lege nature. Uno modo tanqꝫ principia practice nota ex terminis vel ꝯcluſiones neceſſario ſequentes ex eis. ⁊ hec ſtrictiſſime dicuntur de lege nature. Secundo modo dicitur de lege nature ⁊ large id quod eſt verum practicum conſonum principijs ⁊ concluſionibus legis nature in tñ ꝙ ſtatim notum eſt omnibus illud cõuenire tali legi. Secunda lex dicitur poſitiua diuina que ꝯtinetur in his que ſunt in veteri ⁊ nouo teſtamẽto. ⁊ licet Gratian⁹ vocet ipſam legem nature limita cũ qd' eſt veꝝ. prout eſt poſita ab auctore nature. ⁊ diſtinguitur contra ius poſitum ab aliquo qui non eſt auctor nature. Tertia lex dr̃ poſitiua. hoc eſt poſita ab hoĩbus. Multa enĩ eccl'ia ſtatuit ⁊ Imperatores vltra ius diuinum ꝓpter obſeruantiam honeſtatem in moribus. ⁊ ꝓpter reuerentiam maiorẽ in ſuſcipiendis ⁊ adminiſtrandis ſacramentis. De prima ⁊ ſecunda habes infra Papa. §.i. ⁊ p̃ceptum. per totum. de quibus hic tractare nõ intendo. ſed de tertia lege poſitiua que quidẽ lex poſitiua tñ habet de rectitudine inquantũ a lege nature deriuatur. Si vero diſcordet ab ea iam non erit lex. ſꝫ corruptio legis. vt Aug. in primo libro. de lib. ar. Non videtur inquit eſſe lex que iuſta non fuerit. Unde inquantum hꝫ de iuſticia in tñ habet de veritate legis. ⁊ hoc eſt qd' dicit Iſi. in.c. cõſuetudo. di. i. Lex erit oẽ quod ratõne ꝯſiſtit. Nam ſcd'm Frã. vbi ſupra. qr principia legis nature non poſſunt eodem modo applicari omnibus propter multam varietatem rerum humanarum. ideo exinde ꝓuenit diuerſitas legis poſitiue.
2 ¶ Quis põt facere leges. R. ſm Bal. in. l. omnes populi. ff. de iuſticia ⁊ iure. ꝙ quãtũ quis habet de iuriſditione tñ habet de auctoritate condendi legem vel ſtatutum. nec vlterius extenditur. niſi hi quoꝝ intereſt conſentiant vel ad minus ſint preſentes. ſm Inno. in.c. i. de loca. ⁊ in.c. a nobis. el primo. de ſen. exc. aliter.c. fi. de his que fiunt a p̃latis. Rõ ſm dñm Mat. in.c. cũ laicis. de. re. eccle. nõ alia qr p̃tãs ſtatuendi dependet a iuriſditione ⁊ imperio in ſtatuente ⁊ ſubiectione quo ad eũ in quem ſtatuitur.c. eccleſia. de ꝯſtitu.c. bene quidẽ. lxxxvi. di. glo. ⁊ Bar. in. l. i. ff. de iuriſ. om. iudi.
3 ¶ Utrum lex canonica vel quelibet alia lex ſeu ꝯſtitutio vel ſtatutũ obliget ad mortale peccatũ ex tranſgreſſiõe eius. R. Pa. in.c. clerici officia. de vita ⁊ ho. cle. ꝙ non ſemꝑ. ſicut nec lex ciuilis inducit ſemꝑ decapitatõeꝫ. Conſidera ḡ ꝙ aut lex habet in ſe materiam preceptiuam ⁊ veriſimiliter excogitatã multum a ꝯſtituente. ⁊ tũc nõ cures de verbis. qr verba ſunt accomodãda materie. tex. eſt cũ glo. in.c. rogo. xi. q. iij. ⁊ pulcher textus in cle. exiui. de ver. ſig. ⁊ ſic dic ꝙ inducit mortale. Si vero nõ ꝯſtat de materia vbi q̃s eẽt certus de mẽte ſtatuẽtis ꝙ vult inducere ad mortale. ſic inducit. Facit qd' no. glo. in.c. iij. ⁊.c. ꝑ venerabilẽ qui fi. ſunt legi. ⁊ ibi ꝑ Pa. Aut cũ neſcitur de mẽte latoris. tũc ꝯſidera ꝙ aut vba ſunt p̃ceptiua. puta p̃cipim⁹. iubemus. ſic obligat ad mortale. facit.c. qd' p̃cipitur. xiiij. q. i. Aut vtitur vbis imperatiui modi ⁊ ſi materia nõ eſt nccãria nec multum ponderoſa nõ obligat ad mortale. vt exẽplũ. ſi quis te ꝑcuſſerit in vna maxilla prebe ⁊c. qr eſt ꝯſilij. xxiij. q. i. paratus. Si vero materia ẽ nccãria ⁊ multum ponderoſa. ſic inducit mortale. tex. eſt in cle. exiui. in. §. Item qr preter ea. de v. ſig. Exemplum in p̃s. Uouete. quod ẽ ꝯſilij. qr votum

fit de ſupererogatione.ꝛ reddite.iſtud eſt p̄/
cepti.qꝛ qđ eſt ꝓmiſſum eſt debitum. de pac.
c.i.ꝛ debitum reddere eſt preceptū iuſtitie.l.
iuſtitia.§.iuꝛ̄.p̄cepta.ff.de iuſti.ꝛ iuꝛ̄. Facit.
qꝛ obligare ſe eſt voluntatis. ſed reddere eſt
neceſſitatꝫ.vt in.l.ſicut initio.C.de ac.ꝛ ob.
Aut vtiꝛ̄ verbis inhibitorijs.vt iubemus.ꝓ/
hibemuſ.interdicimus.ꝛ hmōi.ꝛ ſic inducūt
mortale.ſm̄ Pa.in.c.nam ꝯcupiſcentiam.de
ꝯſti. Aut loquiꝛ̄ ꝑ verba cōia.vt decerno.ſta/
tuo.ꝛ ſimilia.ꝛ ſic non obligant ad mortale.
vt dicit idem Pa.in.d.c. nam ꝯcupiſcentiā.
ſimiliter eſt verbum cōmune. innouo.ꝛ ordi
no.ſiue in plurali dicantur ſiue in ſingulari.
Aut loquiꝛ̄ ꝑ verbū debet.ꝛ ſic inducit mor/
tale.qꝛ debet ex ſuo ꝓprio ſignificato impor/
tat neceſſitatem.vt glo.in cle. attēdentes. de
ſtatu.regu. Idem dicit glo.in.c.ꝓpoſuit. de
appe.ꝛ per Bar.in.l.iij.C.de pigno.ꝛ in.l. ſe
pe.ff.de off. p̄ſi.ꝓuincie.ꝛ alijs allegatꝫ in.d.
cle.attendētes.ꝑ glo.ꝛ q̄uis rōe materie ali
q̄n ſit ꝯgruitatis in.c.i.de deſpon.ipu.ꝛ not.
glo.in.d.l.ſepe.ꝛ.l.ij.tn̄ dicit Pa.i.c.i.de do
lo ꝛ ꝯtu. Improprietates ſunt vitande non
ad ſequentiā trahēde.c.ꝓpterea.ꝛ.c.fi.ꝛ qđ
ibi no.de v̄.ſig.ideo ſolum habebit locū ꝙ ſit
ꝯſilij in caſu ſpāli rōne materie que ꝯſultiua
eſt. Aut cominaꝛ̄ ſub pena excōicatiōis.ꝛ ſic
inducit mortale.qꝛ niſi pro mortali nullus ex
cōicaꝛ̄.xi.q.iij. nullus.ꝛ.c. nemo epoꝝ.ꝛ de
ſen.exc.c.i.li.vi. Facit ad hoc in.ar.c. p̄terea
de off. dele.ꝛ.l.orō.ff.de ſpon.ꝛ.l.ij.ff. iuriſ/
di.om.iudi.qꝛ eadē obligatione qua obligat
excōicatio ſimiliter ꝛ illud ꝑ qđ ad ipſam ꝑ/
uenīꝛ̄. Facit.qđ no.in cle.q̄m.de vi.ꝛ ho. cle.
vbi tenet Stephan⁹ ꝙ peccat mortaliter cō/
trafaciens ſanctioni.ꝛ dꝛ ſanctio ꝓprie ꝯſti/
tutio ſeu lex penalis.vt ibi no.glo. Aut loqui
mur ꝑ v̄tutem obedientie.vel ſub pena male
dictionis eterne.vel ſub indignationis omni
potentis dei.ꝛ hmōi ſic inducit mortale.vt in
c.vnico.de ſta. regu.li.vi. Aut ꝯſuetudo ha/
bet vt talia verba obligent ad mortale.vt ſic
inducent.ar.ca.dilectus.de ꝯſue.ꝛ.l.minime
ꝛ.l.ſi de interp̄tatione.ff.de legi.tex.eſt in.d.
cle.exiui.§.item qꝛ preter ea. Sꝫ aduerte hic
ꝙ vbi ex ſe inducit ad mortale non ſemꝑ pec/
cat mortaliter ꝯtrafaciens.vt.s.inobedien/
tia dictum eſt.ꝛ ibi vide in principio.

4 Utrum in foro ꝯſcīe lex canonica ciuilis
vel alia etiam preceptiua ſemper ſit ſeruan/
da. Reſpon.ꝙ non in.xi.caſibus.vt colligo
ex Inno.in.c.quia pleriq̄ꝫ.de immu.ec.ꝛ de
homi.in.c.ſicut dignum.ꝛ ex ꝯſilio.xxi.Fede.
Io.cal.ꝛ Pa.in prologo decretaliū.ꝛ Io.
an.in.c.q̄q̄ꝫ.de vſuris ꝛ alijs. Primus quan
do lex poſitiua diſtinguitur inter forum con/
tentioſum ꝛ conſcientie.qꝛ ſic non ſeruabitur
in foro penitentiali auctoritate ipſius legis.
c.tua.ꝛ quod ibi no.de ſponſa. Secundus q̄n
ius fundat ſe ſuper preſumptione ꝛ non ſuꝑ
veritate.qꝛ in foro ꝯſcīe attendimus ad veri
tatem.vt credamus ꝯfitenti de omnibus.qꝛ
ſolum agiꝛ̄ de p̄iudicio ipſius anime.c.ſigni/
ficaſti.de homi. Ideo ſi ſit veritas ꝯtra pre/
ſumptionē non ſeruabiꝛ̄.vn̄ licet heres nō fe
cerit inuentariū tn̄ in ꝯſcīa non tenebiꝛ̄ niſi
inquantū hereditas ſe extendit.q̄uis ius ali
ter velit.qꝛ p̄ſumit plus eſſe in hereditate.vt
in auꝛ̄.de here.ꝛ.fal. no. hoc ꝓbatur in.d.c.
tua.ꝛ in.c.litteras. in fi.đ reſti.ſpo.ꝛ in.c.a
nobis.el primo.de ſen.exc.ꝛ vide Bal.in.l.i.
C.de.ſa.ſanc.ec. Tertius q̄n lex nō eſt ad vti
litatem cōem.ſꝫ princeps ꝓpter vtilitatē ꝓpri
am edidit. Facit.iiij.di.c.erit aūt lex.ꝛ diciꝛ̄
iniuſta tūc lex ex fine.ſcđm Pa.in.c.canonū.
de ꝯſti. Quartus q̄n lex non diſtribuiꝛ̄ eque
onera ſubditis.ſicut dꝫ facere bonus pater/
famiꝛ̄.qꝛ ſic eſt iniuſta ex forma ſcđm Pa. in.
d.c.canonum. Quintus quādo excedit aucto
ritatem ꝯſtituētis.vt patet in ſtatuto ep̄i qđ
non ligat delinquentes extra dioceſim ſuam
ꝛ ſuos ſubditos.vt in.c.vt animaꝝ. de cōſti.
li.vi. Facit.l.fi.C.de iuriſdi.om.iu.ꝛ ſic dici
tur iniuſta.ex auctoritate.ꝛ pro iſtis tribus
caſibus.facit quod no. Bar.in.l.vectigalia.
ff.de publi.vbi dicit ꝙ gabella licite fraudaꝛ̄
que iuſte nō eſt īpoſita. Sextus q̄n ē penalis.
qꝛ ante ꝯdemnationē non teneꝛ̄ quis ſoluere
in foro anime penam. vt eſt glo.ſingularis in
c.fraternitas.xij.q.ij.de quo dic vt infra.pe/
na.§.iij. Septimus q̄n rō legis ceſſat in foro
anime. Nam licet lex non exprimat rōnē ſeu
cauſam.nos tn̄ debemus eam cōiecturare.ꝛ
ad limites illius limitare.vel ampliare eam
iuxta theoricam doc.in.l.non dubiū.C.de le
gi. Exemplum in ciuitate obſeſſa ſtatuitur ꝙ
porte ciuitatis maneant clauſe. Et hoc ꝑ vti
litate cōi.vt in pluribus.pone ꝙ ꝯtingat ho/
ſtes inſequi aliquos ciues. ita ꝙ in damnum
cederet ciuitatis. niſi aperirenꝛ̄ porte. tunc
ſunt ap̄iende.qꝛ eſſet niſi aperirenꝛ̄ ꝯtra bo/
num ꝛ vtilitatē cōem.veꝝ eſt ꝙ nō ꝑtinet ad
quēlibet ꝫ interp̄tari niſi ꝑiculū ſit ſubitaneū
vel ſit manifeſtū legiſlatorē illud intēdiſſe ſꝫ
ſolū ad regentē ciuitatē ꝛ hmōi. Item aliud

exemplum ſtatuto cauet̃ ꝙ vxorẽ moriente ſi
ne liberis vir lucret̃ dimidiã dotis. q̃uis nõ
exprimatur cã. tñ nos debemus coniecturare
cãm huius ſtatuti videlicet ſumptus mariti.
quos facit in ducendo vxorem ad domuꝫ. nec
alia cã ꝑt eſſe. ⁊ ſic ſi non ducit eam nõ debet
lucrari. Secus eẽt ſi ſic lucraret̃ mulier. ſicut
vir. qꝛ tunc cã extimaret̃ affectus maritalis.
⁊ ideo etiã ſi non duxiſſet lucraretur. hoc no.
Panoꝛ. in. c. expublico. de conuer. ꝯiu. facit
quod idem Pa. no. in. c. qꝛ in inſulis. de ſta.
mona. vbi dicit ꝙ lex debet ampliari ⁊ reſtri
gi ad limites rõis expreſſe. etiam ſi verba nõ
patiantur. vt, in. l. adigere. §. q̃uis. ff. de iure
patrona. ⁊ in. l. cũ pater. §. dulciſſimis. ff. de
lega. ij. ⁊ in. l. pater. §. fundũ. ff. de lega. iij. Fa
cit. c. cũ dilecta. de con. vti. vel inuti. ⁊ bonus
textus in regula. fi. de reg. iur. libro ſexto. ⁊
quod no. Bar. in. l. item querit̃. §. qui imple-
to. ff. loca. ⁊ idẽ Panoꝛ. in. c. i. de iura. calũ.
dicit ꝙ etiam in penalibus ſeu odioſis quan-
do ratio eſt expreſſa extenditur ⁊ ampliatur
diſpoſitio legis. vt in dicta regula fi. ⁊ qd̃ ibi
no. Dy. ⁊ Jo. an. in mercurialibus. ⁊ qd̃ no.
in. d. §. dulciſſimis. ſecus eſſet in penalib⁹. ẜm
eundẽ Panoꝛ. in. c. i. de ſen. ⁊ re iudi. in ſimi-
li ſub terminis facilioꝛibus vel paribus. vt
no. Inno. in capitulo. cũ ſpeciali. de appella.
Item iſte caſus ꝓbat̃. qꝛ ratio legis plus
debet attendi q̃ꝫ lex ipſa. l. i. C. que ſit lon. cõ
ſue. ⁊ pꝛima diſti. c. ꝯſuetudo. ibi. dicit̃. lex eſt
quidquid ratione ꝯſiſtit. Unde Bal. in capi-
tulo pꝛimo. de conſti. dicit ꝙ lex conſiſtit in
ſubſtantia rationis. ⁊ Bar. in. l. cũ mulier. ff.
ſoluto matrimonio. dicit ꝙ ratio legis ⁊ mẽs
legis idẽ eſt. ⁊ ꝓpterea dicit glo. in. l. pꝛima ⁊
ſecunda. C. que ſit lon. ꝯſuetudo. ꝙ non min⁹
debet attendi ratio legis q̃ꝫ lex ipſa. hoc intel
lige de rõe finali. que dꝛ ipſa lex ſecũdũ Bal.
in. c. dilectus el. ij. de reſcrip. ⁊ in. l. ſi quis ſer
uo. C. de fur. dicit ꝙ ratio finalis ẽ anima le-
gis. Item vbicũqꝫ habet locum ratio legis
habet locũ etiam lex. C. de interdic. l. i. ſcd̃m
Archi. ⁊ ſequit̃ Ge. in capitulo. vbi periculũ.
de elec. libro ſexto. imo plus etiam ſi ꝟba cõ
tradicant. vt. l. ſcire opoꝛtet. §. aliud in ꝟbo.
⁊ ſi maxime verba legis. ff. de excuſa. tuto. nõ
enim in folijs. ſed in ſenſu ꝯſiſtit euangelium
c. marchion. i. q. i. ⁊. ca. intelligẽtia. de ꝟbo.
ſigni. Facit. tex. in. l. iij. C. de lib. ꝑte. vbi eñ
inquit manifeſtiſſimus ẽ ſenſus teſtatoꝛis in-
terpꝛetatio verboꝛum nuſquaꝫ tantum valet
vt melioꝛ ſenſu exiſtat. Bal. etiam. l. ꝯmiſſo-
rie. C. de pac. inter emp. ⁊ ven. dicit ꝙ iudici
licet ſit impoſita neceſſitas ſeruandi ſtatutũ
ſcd̃m foꝛmã pꝛout iacet ad litteram. ar. l. i. §.
ſi is qui nauem. ff. de exercitio. tamen non ha
bebit locum hec neceſſitas. niſi ſaluo intelle-
ctu. quia littera occidit ſpiritus viuificat. ⁊
facit ꝓ hoc glo. in capitulo. illo vos. in ver.
pignus. de pigno. Et ad iura que dicunt legẽ
ſeruandam etiam in foꝛo anime. dic ꝙ veruꝫ
quando eſt eadem ratio in vtroqꝫ foꝛo. quia
ſic non ceſſat in foꝛo anime ita. R. Panoꝛ. in
capitulo. tua. in fi. de vſuris. ⁊ quomodo ra-
tio vel cã finalis poteſt cognoſci. vide ſupꝛa
cauſa. §. v. Octauus qñ verba legis non ada
ptant̃ ad aliquem caſum. nec eius diſpoſitio
adaptabitur ſi de mente aliter nõ ꝯſtet. Hoc
eſt notabile dictum Bar. in. l. iiij. §. cotiẽs. ff
de dam. infec. ⁊ in. l. ita autem. ff. de admini.
tu. ⁊ ibi dicit ſtatuto cauet̃ ꝙ ſoluant̃ pꝛo ga
bella de quolibet ꝯtractu ſex denarij ꝓ libꝛa.
iſtud non habebit locũ in re extimabili. qꝛ cũ
verba non adaptent̃ nec diſpoſitio. Facit. c.
idẽnitatib⁹. § ſed' cũ eas. ⁊ ibi Gemi. de elec.
li. vi. ⁊ Bar. in lege conſtitutũ. ff. d̃ teſta. mi.
Nonus qñ lex ciuilis licet non ſit improba-
ta de iure canonico fouet lucrũ odioſum ꝓxi-
mo vel rigoꝛem quendam. Exemplum in ca-
pitulo filius noſter. de teſta. vbi licet lex ciui
lis diſponat valere legatũ rei aliene. tñ non
eſt ſeruanda in foꝛo anime. qꝛ fouet lucꝝ odi-
oſum heredi. nec eſt fundata ſuper naturali
equitate apte non ꝯſtito de voluntate defun
cti. ⁊ facit in ſimili. c. ex parte. in fi. de cẽſi. ⁊
c. dilecti. de iudi. ⁊. c. i. de dolo. ⁊ cõtu. de quo
dic vt ſupꝛa. legatum. i. §. xxiij. Decimus qñ
lex eſt iniuſta ſiue ex foꝛma vel ex fine vel ex
auctoꝛitate. vt dictũ eſt. iij. iiij. ⁊. v. caſu. ſiue
etiam qualitercũqꝫ iudicat ad peccatum con
tra legẽ dei aut iuris canonici. vt ſunt leges
que ꝯcedunt vſuras contra. c. ſuꝑ eo. de vſu-
ris. Item que cõcedunt incantationes ꝯtra
ventos ⁊ nubes. ſicut. l. eoꝛum. C. de male. ⁊
mat. ꝯtra. xxvi. q. v. ⁊. vi. in multis. c. notata.
Itẽ que ꝯcedunt ꝑſcriptionem cũ mala fide
ꝯtra regulã poſſeſſoꝛ. de reg. iurꝫ. li. vi. Iteꝫ
que permittunt deceptionẽ inter ꝯtrahentes
vſqꝫ ad dimidiam contra illud. Qui nõ egit
dolũ ⁊c̃. Item que nolunt aliquem obligari
ex nudo pacto ꝯtra. c. iuramẽti. xxij. q. v. Itẽ
que nolunt valere legata ad pias cauſas. ni-
ſi ꝑ tot teſtes ꝓbent̃ ꝫ. c. relatũ. ⁊. c. cũ eſſes. ⁊
c. indicante. de teſtamentis. Item que volũt
teneri heredẽ ex delicto defuncti. ꝯtra no. in.

c.in litteris.de rapto.⁊ in capitulo.tua nos de vſuris. Item que nolunt ſpurium alendũ contra naturalem pietatem. Item que ꝓhibent vel permittunt.aut diſponunt ſuꝑ ꝯtrahendis matrimonijs diſſoluendis.⁊ hmõi cõtra canones. Item que prohibent ꝯprehenſam in adulterio teneri.in.l.crimen.⁊.l.caſtitati.C.de adul.contra.§.ſubaudit̃.xxxi.q.i. intellige ſi vult corrigere ſe. Item que cõcedunt ꝯcubinatum contra illud Exo.xx. Non mechaberis. Item que priuate ꝑſone concedũt homicidiũ ꝯtra illud. Non occides.⁊ de hmõi habes in locis ſuis diffuſius. Aduerte tñ ꝙ qñ lex ſeu ſtatutũ aliquid denegat propter equum bonum publicum.vtputa ꝙ non ſoluens gabellã non audiat̃.vel inſtrumentũ quod non eſt regiſtratũ in libris cõis reputet̃ falſum habebit locum in conſciencia etiam ſecundũ Baldum in capitulo.ſi quis ꝑ triginta. Si de feudo contro.fue. Idem exemplificat Bar.in extrauaganti ad reprimẽdum in verbo denunciationem in macedoniano ⁊ velleiano.quod no. Undecimus quando lex ciuilis non fuit moribus vtentiũ recepta.⁊ canon non diſponit.aliter expreſſe non obligat de neceſſitate.vt no. Panor.in.c.litteras.de iuramen.calũ. De lege canonica vel ſtatuto.dic vt ſupra. Conſtitutio.§.i.qñ non fuit moribus recepta.

5 ¶ Utrũ clerici ⁊ alie ꝑſone eccleſiaſtice teneantur ſeruare leges aut ſtatuta laicorũ. R. Panor.in.c.eccleſia ſancte marie.de conſti. Aut lex diſponit ſpecifice ſuper rebus eccleſiaſticis ⁊ bonis earũ.⁊ ſic eſt nulla tanꝗ̃ cõdita ab eo qui non habet poteſtatẽ.⁊ ſic non eſt ſeruanda.qꝛ nec Imperator aut alius ſecularis habet poteſtatem ſuper eccleſias.aut eccleſiaſticas perſonas.vt in dicto capitulo.eccleſia. Et hoc verum niſi in duobus caſibus. Primus eſt.quando eſt priuilegiatiua.qꝛ poteſt quis priuilegiare.etiam non ſuum ſubditum.ſic intellige.c.nouit.de iudi.vbi allegat̃ lex Theodoſij. Secundus quando lex eſt fundata ſuper naturali ratione.quia tunc debet ſeruari non ratione legis ſed ratione iuſticie naturalis.l.ſcire oportet.ff.de excuſa.tuto.§.qui non iuſte. Aut lex diſponit generaliter non faciendo mentionem de clericis vel eccleſiaſticis.ſed non poteſt ſeruari ſine peccato.vt in ꝑſcriptione malefidei.⁊ ſic non ē ſeruanda a quocũqꝫ.c.fi.de ꝑſcrip.⁊.c.lʒ mulieres.de iureiurã.li.vi. Aut eſt generalis ⁊ rationabilis.nec ꝯtradicit canonibus.⁊ tũc ſi eſt fauorabilis ſeruãda eſt etiã quo ad clericos ⁊ eccleſiaſticas perſonas.vt in.c.ij.requiris.de appela. Unde ſtatutum quod diſponit vt exiſtentibus maſculis.mulier nõ ſuccedat porrigitur etiam ad clericos.vt no. Panor. in capitulo conſtitutus.de reſtitu.in integ. Similiter priuilegium conceſſum hominibus alicuius loci comprehendit etiam clericos illius loci.licet non exprimat. Facit.c.dilecti.de foro ꝯpe.no. Io.de lig.in capitulo.clericus.de foro ꝯpe.⁊ Bal.in.l.cũctos populos C.de ſum.trini.⁊ nota quando talis lex generaliter diſponens poteſt ſe habere ad ꝯmodũ ⁊ incommodum nõ poteſt dici preiudicialis Exemplum ſtatutum diſponit ꝙ primogenitus ſuccedat.certe ſecũdogenitus licet ſit clericus non ſuccedet. Similiter in ſtatuto quo maſculi excludunt mulieres non ſuccedet mulier ꝗ̃uis ſit effecta religioſa. Et ideo oẽs leges diſponentes ſuꝑ ꝯtractibus emp.vendi.locato.ꝯmodato.⁊ hmõi.ſi non ꝯtradicunt canonibus ſunt ſeruande.etiam quo ad eccleſiaſticas ꝑſonas. Facit.c.i.de noui oper.nũ.⁊ eſt de mente Hoſt.⁊ Io.an.in capitulo primo vt lit.pen. Secus ſi ſimpliciter afferret ꝑiudicium vt qui non facit iuramentũ.vel qui infra tale tempus non adiuit hereditatem ſit priuatus.⁊ hmõi.quia nunquã poteſt eſſe ad commodum eccleſiaſticorum.⁊ ideo non tenẽtur. Similiter quãdo ſtatuitur ne poſſit aliquid vendi nõ ſubditis. Aut lex ciuilis eſt generalis ⁊ rationalis.ſed deuiat a iure canonico.tunc in foro ſeculari ſeruabitur.ſed non in foro eccleſiaſtico.neqꝫ in terris ſubiectis dominio eccleſie.qꝛ tũc debet ſeruari lex canonica in vtroqꝫ foro. Facit.c.ſi duobꝰ.de appella.⁊ quod no.in capitulo.ꝙ clericis.de foro ꝯpe. Aut lex ciuilis diſponit ſuper materia ad eccleſiam ꝑtinente.non diſponendo ipſam materiam.ſed tollendo lucrum qđ alias dederat.vel imponendo penam actionum explicanti. Exemplum primi.de raptore ꝯtrahente matrimonium cũ rapta.in quo caſu lex priuat omnibus bonis datis ſibi a raptore.⁊ ſic nõ vʒ.vt vult glo.no.in.c.de puell̃.xxxvi.q.ij.⁊ eã ſequi videt̃. Fede.conſi.xxxv.⁊ mihi placet.qꝛ videt̃ intimidare mr̃imonium.⁊ ſic non eſt ſeruanda etiã quo ad non eccleſiaſticos. Exemplũ ſecundi lex punit mulierẽ ꝯtrahentẽ infra annũ luctus.vt.C.de ſecun.nup.quaſi per totum.⁊ nõ valet ratione predicta. Sed hoc limito niſi pena apponeretur fauore filiorum.ſicut lex que imponit penam matri.

que agnouit tutelam filij tranſeunti ad ſcd̃a
vota nõ petito tutore filio. vt in.l.oẽm matri
C.ad tertu.q2 tũc valet. Aut lex ciuilis diſpo
nit circa accidẽtia tp̃alia ad actũ ſpũalem vt
in dote.⁊ tũc ſi non ↄtradicit canoni valet.c.
Raynutius.⁊.c.Raynaldus.de teſtamẽtis.
⁊ q̃d legit̃ ⁊ notat̃ in capitulo ſecũdo. de do.
poſt diuoz.re. Et hoc verũ niſi intimidet con
tractionẽ matrimonij. Si vero ↄtradicit ca
noni tũc pendet ab illa queſtione cui⁹ fori ſit
cã dotis.⁊ Inno.in.c.de prudentia. de do.
poſt diuoz.re.⁊ Pa.tenet ꝙ eſt mixti fori.⁊
ſic lex ſeruabit̃ in foro ſuo.⁊ canon in ſuo fo
ro.⁊ locus erit preuentioni..c.cũ ſit generale
de foro ↄpe. Aut lex ciuilis ꝓcedit circa actũ
ſpiritualẽ p̃ſumendo ⁊ lex canonica inuenit̃
ↄtraria.puta lex p̃ſumit matrimoniũ ſi maſ
culus ⁊ femina ſimul habitant.l.in libere.ff.
de ritu nup.ſi ſit libera.⁊ non faciat queſtum
de corpore. vt ibi lex canonica preſumit adul
terium ſiue fornicationem.xxx.q.v. aliter.⁊
ſic ſtandũ eſt in vtroq3 foro iuri canonico. q2
lex imitat̃ canones.c.clerici.de iudi. Et ſcd̃m
hoc limita iura que dicunt leges ſeruandas.
que nõ ↄtradicũt canonibus.

6 ¶ Utrũ in penalibus fiat extentio legis. R.
Jo.de Imo.⁊ ſequit̃ Ge.in.c.ſi poſtq̃3.de
elec.li.vi.ꝙ ſcd̃m mentem ↄp̃henſiuam ſic.⁊
fortius in fauorabilibus.ſed ſcd̃m mentez ex
tenſiuam non ſit in penalibus.c.ſtatutum.de
elec.li.vi.In alijs aũt non penalibus ſit extẽ
tio ex idemptitate rõnis.vide. de hoc glo.⁊
Gemi.in.c.ſepe.de tempo.ordi.li.vi.⁊ infra
Pena.§.v.

7 ¶ Sed quomodo mens ↄp̃henſiua legis mõ
ſtratur. R.ſm Jo.de Imo.⁊ Ge.in.d.c.ſi
poſtq̃3.de elec.li.vi.ꝙ ex quatuor. Primo ex
cõi viu verboꝝ. q2 preualet omni rigori ⁊ ſi
gnificationi verboꝝ.ff.de leg.iij.l.librorum.
§.ꝙ tñ caſtus.de ↄſue.c.cum dilectus. Secũ
do ſi aliter intelligẽdo ſequeret̃ abſurdus ſen
ſus cũ debeat eſſe poſſibilis ⁊ honeſta.iiij.di.
erit autem.⁊ no. Bar.in.l.omnes populi.ff.
de iuſti.⁊ iure. Exemplum lex dicit qui occi
derit hominem capite puniatur.ſi ad litterã
deberet intelligi ſequeret̃ ꝙ occidẽs ſe defen
dendo.vel furioſus eſſet occidẽdus ↄtra cle.
ſi furioſus.de homi.quod eſt abſonum. Ter
tio monſtrat̃ mens ↄprehenſiua qñ in illa eſt
expreſſa ratio.q2 ex illa vt dictũ eſt colligit̃
mens legis. Facit cle.i.de elec. Exemplum in
c.ex p̃te.de poſtulan.vbi prohibitio de aduo
cando facta monachis extẽdit̃ ad canonicos
q2 licet ſint diuerſi tamẽ q2 ↄſtitutio fundat
ſe ſup̃ religione.ideo extendit̃ etiam ad cano
nicos.⁊ ĩdo oĩs ↄſtitutio que habet reſpectũ
ad religionẽ. licet loquat̃ de monachis comp̃
hendit etiam canonicos ⁊ oẽs qui promittũt
tria vota. ſecus ſi loqueret̃ de religione cũ a
liqua qualificatione. puta monachus niger
⁊ hmõi. Quarto ↄp̃hendit̃ mens legis qñ p̃
eandẽ conſtitutionem.vel per aliam ↄparet
id quod ibi eſt poſitum.gratia exempli fuiſſe
poſitum.ſicut in.l.i.ff.vti poſſi.dicit̃ ꝙ licet
verba edicti loquantur de ede.tamen in fun
do etiam habet locũ.vt in.§.hoc interdictuz
in omnibus ibidem.

¶ Qualiter dep̃hendit̃ mens extẽſiua legis. 8
R.Jo.de Imo.⁊ Ge.vbi.s.ꝙ comprehen
ditur ex idemptitate rõnis non ſcripte. vt in
l.i.C.de interdic.⁊ re.facit.c. inter ceteras.
de reſcrip.⁊.c.ij.de tranſla.prela. Nam de ſi
milibus ad ſimilia idem iudicium eſt.vt in di
cto capitulo dicitur.

¶ Utrũ lex ſeu ↄſtitutio ↄcernat futura ſoluz 9
R.Pa.in.c.cognoſcentes.de cõſti.ꝙ ſic. ne
afficiat aliquos ſine culpa.⁊ hoc niſi caueat̃
in lege.vt extendatur etiam ad preterita.

¶ Utrũ cũ lex vel ſtatutũ loquitur p̃ v̾ba pre 10
teriti tp̃is indulgendo, aliquid extendat̃ ad
futura. R.Pa.in.d.c.cognoſcentes ꝙ nõ ne
detur materia delinquẽdi.vt eſt tex. limitãs
hanc materiã.in.l.cum.lex.ff.de legi.per quã
dicit Bar.ꝙ ſi ſtatuto cauet̃ ꝙ quilibet ban
nitus ſoluens.x.eximat̃ de banno,non h3 lo
cum reſpectu eoꝝ qui bãniunt̃ d̾ futuro. quia
daret̃ materia delinquendi. ſecus ſi ceſſaret
hec rõ.q2 licet loquat̃ p̃ verba p̃terita vl̃ pre
ſentia extendit̃ ad futura.q2 lex ſemp̃ loquit̃.
l.arriani.C.de here.

¶ Quomodo interpretatur.vide.s. Inter 11
pretatio.in principio.

¶ Qñ lex incipit ligare. R.ꝙ ad hoc ꝙ lex 12
ſit oportet vt ↄſtituat̃. ſecũdo vt ꝓmulget̃.⁊
publicatio eſt vltimus actus ꝑficiens legem
ſcd̃m glo.in cle.prologo per.l.humanũ.C.d̾
legi. Et ideo poſtq̃3 eſt ſolenniter edita ligat
ſtatim ſcientes ſine expectatõe alterius tp̃is.
vt no. Pa.in.c.i.de poſtu.prela.⁊ glo.⁊ pau.
in.c.ij.de re.ecc.non alie.li.vi.

¶ Sed quãdo preſumit̃ ſcĩa legis. Reſpon. 13
Panor.in.d.c. cognoſcẽtes.ꝙ in legib⁹ ⁊ cõ
ſtitutionibus inferiorum tempus eſt arbitra
riũ ſcd̃m loci q̃litatẽ ⁊ ↄditionẽ p̃ſonaꝝ. In
legibus aũt Imparatorũ preſumitur ſcĩa poſt
duos menſes a publicatione facta in ꝓuincia

vt in auẗ. vt facte noue ꝯſti. In ꝯſtitutõe ꝺo
pape Jo. an. in data li. vi. vult vt liget poſt
duos menſes a publicatiõe facta Rome. ſed
rõnes ſue nõ mihi placet. ⁊ ideo idē dicã qḋ
de ꝯſtitutione Imꝑatoris. ⁊ ſic videt̃ etiam
tenere Pa. in. d. c. cognoſcentes. ⁊ lꝫ papa di
cat̃ habere pedes plũbeos habet tñ ep̃os ⁊ ar
chiep̃os. ꝑ quos notitiã dare poteſt.

14 ¶ Vtrum volens ꝓbare ignorantiã ſit admit⸗
tendus. R. Pa. in. d. c. cognoſcentes. ꝙ ſic.
ſine aliquo dubio. vt i. c. fi. qui mat. accu. po.
⁊ in. l. fina. ff. ď decre. ab or. Et ſic pꝫ ꝙ in cõ
ſciã nõ ligat̃ ignorãs ſine culpa ſua. aliter ſu
ꝑflue ⁊ fruſtratorie admitteret̃ ad probandũ
ignorãtiã. Et hoc eſt ſine dubio qñ lex requi⸗
rit dolum. facit glo. in. c. ad falſarioꝝ. de cri.
fal. alias ſecus eſſet. vide. s. Ignorantia. §.
iiij. ⁊ diſtingue vt ibi.

15 ¶ Quomodo tollit̃ lex ſeu ꝯſtitutio ꝑ ꝯſuetu
dinem. vide. s. Conſuetudo. §. ix. ⁊. x. ⁊. j. Sta
tutum. §. xxi.

16 ¶ Vtrum tollat̃ per legem ꝯtrariã. R. Pa. in
c. cũ acceſſiſſent. de conſtitu. ⁊ Bar. poſt Cy.
vt in. d. l. omnes populi dicunt ꝙ ſic licet nõ
fiat mentio de prima. niſi habeat clauſulam
derogatoriam ad ſecundam. qꝛ tũc opus eẽt
facere mentionẽ de prima. ar. l. ſi quis in ꝓn⸗
cipio. ff. de le. iij. ⁊ in. c. nonnulli. de reſcripti.
Aliqui tñ in. d. l. ſi quis dicũt ꝙ ſi loquamur
de priuilegio vel reſcripto ⁊ teſtamento que
ſunt priuata lex. ſic oportet fiat mentio quã⸗
do habent clauſulam derogatoriã ad ſcḋm.
Si autē loquimur de legibus ⁊ ſtatutis non
oportet fiat mentio etiam ſi habent clauſulã
derogatoriam ad ſecundũ. ꝑ cle. dudum. de
ſepultu. qꝛ cum preſumant̃ omnia ſcire viden
tur ſcienter velle reuocare ſtatuendo in ꝯtra
rium. ſed ſecus eſt in priuata. que eſt in facto
⁊ mihi placet.

17 ¶ Vtrum ex non vſu ĩducat̃ ꝯſuetudo deroga
toria legi. R. vt colligo ex Pa. in. c. Johan.
nes de cle. ꝯiuga. ꝙ aut nõ vſus hꝫ ĩ ſe actum
tacitũ ꝯtra diſpoſitionē iuris. ⁊ tũc inducit̃
ꝯſuetudo Exemplum lex defert hereditatem
ꝯmuniter ⁊ equaliter filijs tam maſculis ꝙ̃
feminis. l. maximum vitium. C. de lib. ꝑter.
ſed ꝯſuetudo defert primogenito. vel ſolum
maſculis. ⁊ ſecundugenitus vel femine nũꝙ̃
ſunt vſe illa lege. ideo ꝯſuetudo inducit̃ ꝓpter
actũ ꝯtrium legi. Si ꝺo non vſus non habet
actum contrarium nec tacitum nec expꝛeſſum
legi. ſic non inducit̃ ꝯſuetudo contra legem ꝑ
non vſum. ſic ꝺbi gratia. licet forte ſint plus

ꝙ̃ centũ ãni ꝙ nullus vẽdidit hermofroditũ
non tamen eſt abrogata. l. queritur. ff. de ſta.
ho. que vult vt extimetur ſcḋm ſtatum preua
lentem. Similiter licet non agam contra eũ
qui mihi damnum dedit actione legis acqui
lie. non tamen per hoc abrogatur illi legi.
quia illa lex non neceſſitat ad agendum. ſed
dat facultatem.

¶ Vtrum actus geſtus contra legem ſit nul 18
lus ipſo iure Reſpon. ꝙ non in quatuor caſi⸗
bus. Primo quando cauſa prohibitionis nõ
eſt perpetua ſed temporalis. vt in capitulo
primo. de mat. contra. inter. eccleſie. ⁊ dicit̃
temporalis quando eſt reſtricta ad certum
tempus. puta prohibetur matrimonium pro
pter venerationem certi diei. Similiter de
profeſſione facta infra annum que prohibet̃
in capitulo ad apoſtolicã. de regularibus ⁊
tran. Secus ſi prohibitionis cã eſt perpetua
puta cum prohibet̃ aliquid ꝓpter malum qḋ
inde ſequi poteſt. vt matrimonium propter
ꝯſanguinitatem ⁊ hmõi. ⁊ ſic intellige. l. non
dubium. C. de legibus. ⁊. c. vides. x. diſti. ⁊. c.
contradicimus. xxxv. q. iij. ⁊. c. non oportet.
xxxiij. q. iiij. Et iſta eſt theorica glo. in capitu
lo. tua fraternitas de ſpon. duorum. Secun⸗
do quando prohibitio legis concernit princi
paliter fauorem alicuius. talis prohibitio ha
bet potius vim exhortationis reſpectu illius
ꝓ cuius fauore principaliter fit. quia poteſt
renunciare pro hoc. iiij. di. §. hec ⁊ ſi legibus.
hoc ponit Panor. in capitulo. ad apoſtolicã
de regula. ⁊ infert quod poſſet per hoc inten⸗
tari. licet ſtatuto caueat̃. ne mulier poſſit con
tractum facere ſine preſentia duorum agna⸗
torum ꝙ valeat cõtractus ſine eorum preſen
tia. ſi ſtatutum expreſſe nõ annullet actuꝫ fa
ctum. Facit. l. ſi quis in conſcribendo. C. de
pac. facit. ca. ad apoſtolicã. vbi patet obli⸗
gationem acquiri deo. licet ſit actus prohibi
tus a lege fauore profiteri volentis. Tertio
quando lex dat certam formam ſuꝑ eo quod
alicui ꝯuenit ex ſua poteſtate Exemplum epi
ſcopus ex ſua iuriſditione põt abſoluere ab
excommunicatione. vbi ꝯditor canonis ſibi
non reſeruat. Attamẽ lex dicit ꝙ nõ abſoluat
niſi faciat ſic vel ſic. Si facit ꝯtrariũ tenet tñ
abſolutio. ſecus quando lex dat poteſtatẽ illi
qui eam alias nõ habet cũ tali forma. qꝛ ſi nõ
ſeruat formã nihil facit. hoc capit̃ ex. d. Car.
in cleñ. i. de iure patro. ⁊ concor. glo. ibidẽ. ⁊
Pau. Quarto quando lex punit ꝯtrafacien⸗
tem. qꝛ tenet, ſi expreſſe nõ annullet factũ con

tra.ſecus quando non punit.ſed ſolū ꝓhibet
q꞉ ſic non tenet.⁊ ſic loquitur lex nō dubium
C.de legibus.hoc ponit domin⁹ Cardinalis
in clemētina prima.de reſcrip.diuerſa tñ cir
ca hoc eſt doctoꝝ opinio.quibuſdam dicenti
bus ꝙ in omnibus caſibus facta contra leges
ſunt ipſo iure nulla.niſi lege ſpeciali actus
ſuſtineaẗ ſecundū Jo.an.in dicto capitulo.
ad apoſtolicam.⁊ cum eo communiter docto
res.Sed mihi placent dicti quatuor caſus.in
quibus valent geſta contra.l.qui faciunt ad
magnam declarationem dicte.l.non dubium
⁊ per quos clarius potes intelligere quando
factum contra legem alia lege ſuſtinetur.q꞉
tunc quādo aliquis de predictis quatuor ca-
ſibus concurrit.
19 ¶ Utrum facta in fraudem legis teneant.R
ꝙ non.vt no.Bar.in.l.ſi libertus minorem.
⁊ ibi tex.ff.de iure patro.Secus eēt ſi fieret
in fraudem hoīs etiam principis.vide Pañ.
in capitulo.dilectus.de preben.⁊ quod no.in
dicta.l.ſi libertus.Et quomodo fit fraus le
gi.vide ſupra.Fraus.§.ij.
02 ¶ De iſta materia legis.vide.s.Conſuetudo
ignorātia.⁊ infra ſtatutum.vnde appellatio
ne legis comprehenditur conſuetudo.Facit.
c.i.iuncta glo.prima ⁊ ſecunda.de ſpon.vñ
conſuetudo eſt quedam lex.l.de quibus.ff.de
legi.⁊ di.i.conſuetudo.
21 ¶ Aduerte ſcdm Jnno.in capitulo.fi.de re-
bus eccle.non alie.⁊ ſequiẗ Pa.in capitulo.
i.de reſti.in inte.ꝙ vbi ius canonicum in alia
materia dat regulam ſpecialem ꝙ non debe
mus illam diſtinguere per ius ciuile.verbi
gratia canon induxit ſuam ſolennitatem in
alienatione rei eccleſiaſtice.ideo nō debem⁹
ſeruare illam iuris ciuilis poſitā in auẗ.hoc
ius.C.de ſa.ſan.ec.
22 ¶ Utrum condētes leges iniquas peccent.
⁊ ad quid teneantur.Reſpon.ꝙ licet de iure
tales leges ſeu ſtatuta non valeant.viij.diſt.
que contra.⁊.xxxij.q.vij.flagitia.tamen faci
entes ⁊ conſentientes peccant mortaliter.de
quibus Jſa.x.Ue qui cōdunt leges iniquas
⁊ ſi ſunt contra libertatem eccleſiaſticaꝫ ſunt
excommunicati.vide ſupra.Excommunica-
tio.vij.caſu.xij.⁊ teneẗ reſtituere oē dānum
qd̄ ꝓuenit alicui ratione talis legis.Et oēs
volūtarie obſeruātes ſiẗ mortaliẗ peccant.⁊
omnia acquiſita occaſione talis legis tenen
tur reſtituere.ſicut in ſimili dicam de partici
pantibus cum raptoribus.⁊ non ſolum dicū
tur inique quando ſunt contra legeꝫ dei ⁊ na

ture.ſed etiam quando ſunt contra ius poſiti
uum ad pauperes opprimendos ⁊ iuſticiā im
pediendam.ſcdm Hoſti.quod no.bene.
¶ Utruꝫ lex indulgens aliquid quod poteſt 23
intendere in alterius preiudicium intelliga-
tur ſaluo intereſſe partis.R.ꝙ ſic.vt tenet
Bal.de pa.iura.fir.⁊ Pañ.in capitulo.i.de
iudi.
¶ Lex commiſſoria quid ſit.vide infra Pa- 24
ctum.§.xvij.

Libellarius contractus
qui diciẗ
datio ad libellum.idem eſt quod emphi
teoſis.⁊ ideo ibi vide.⁊ de laudemio ſoluen-
do.quamuis quidam vt Bar.in.l.ſi finita.§.
ſi de vectigalibus.ff.de dam.infec.teneāt ꝙ
differt.quia emphiteoſis fit a domino ſed da
tio ad libellum fit a non domino.ſcilicet va-
ſallo emphiteota ⁊ hmōi.ſed temporibus no
ſtris communiter non differt.niſi quando fit
illicite ⁊ vſurarie.vt patet infra.Uſura.pri
mo.§.xliiij.⁊.§.lxiiij.

Libellus famoſus
eſt cōpoſitio in
ſcriptis facta in infamiaꝫ alicuius eius
quod probare non vult.⁊ in publico iactata.
¶ Que pena componentis libellum famoſuꝫ 1
vel inuentum qui non combuſſerit vel deſtru
xerit.ſed doloſe manifeſtauerit vim ipſius.
Reſpon.ſecundum gloſam.in ſumma.v.q.i.
ſi conuictus eſt ſecundum leges decapitatur
ſiue deportatur.v.q.i.hi qui inuenti.⁊.l.vni
ca.C.de fa.libe.⁊ fit inteſtabilis.iiij.q.iij.ob
carnem.ff.qui teſta.face.non poſ.l.qui ſecun
dum canones verberandus eſt.vt in.capitu-
lo.i.v.q.i.⁊ anathematizandus.vt in dicto.c
hi qui.⁊.c.ij.eadeꝫ.q.ſed ſi ſponte confitetur
non timore probationum mitius agitur cum
eo.v.q.i.c.ij.⁊ ſic punitur ad arbitrium iudi
cis.de officio delega.de cauſis.in fi.Si vero
vellet probare quod in eo continetur non pu-
nitur vt in dicto capitulo.ſecundo.quia expe
dit crimina nocentū nota facere.ff.de iniur.
l.eum qui.in principio.⁊.C.de iniur.l.tertia
Quod verum intellige.ſecundū Azo.⁊ Ho-
ſtien.in iudicio.quia extra nemo debet aliuꝫ
prodere.vi.q.i.ſumma.de peniten.diſtin.i.
homicidiorum.
¶ Utrum teneatur talis reſtituere famam. 2
Reſpondeo ꝙ ſic.alium libellum in contrari
um faciendo.⁊ vltra hoc tenetur leſo ſatiſfa
cere de alio damno.vt ſupra.Detractio.§.
tertio.

Liber dicitur ille
q̄ nulli⁹ ſubeſt ptā
ti.ff.d̄ capti.⁊ poſtli.reuer.l.ñ dubito.§.

liber autem populus.
i Liberam habet ptãtem quando ſine alteri
us ↄſenſu quis poteſt diſponere. ⁊ non aliter
in.c.fi.de poſtula.prela.
2 Quid excludit xbũ libere. R. ꝙ oẽm mo
ram ⁊ conditionem.c.extirpandum.§.penul
timo.de preben.⁊.c.ſi beneficia.de preben.li
bro ſexto.⁊ de officio ordi.c.ordinarij.§.qđ
ſi forte.libro ſexto. Et ibi p Jo.an.⁊ Archi.
de homici.pro humani.li.vi. Jmo ſcõm ali
os denotat quandam prerogatiuã abſolutaꝫ
ſeu dominium ſup actum cui adijcit̃.vt.l.ꝓcu
rator cui libera.ff.de procura.⁊.l.iuſiuran
dum quod ex ↄuentione.§.fi.ff.de iureiuran
do.de electi.c.cum nobis olim.in fi.vide per
Bar.in.l.alio.ff.de ali.⁊ ciba.lega.⁊ Pan.
in.c.cum liberum.de ſepul.⁊ in capitulo.ve
ſtra.de loca. Vnde liberum dominium nõ hꝫ
quis ſuper actũ qui quando vult illuꝫ exerce
re impeditur aliqualiter. Omnis enim prohi
bitio ſiue temporalis.ſiue ꝑpetua cõtradicit
libertati.l.libertas.ff.de ſta.ho.quod no.qꝛ
facit ad multa.

Libertus eſt ſeruus manumiſſus De
quo vide infra manumiſſio.
Littera an preiudicet ſcribenti. Rñſ.
Panor.in capitulo fraternitati de cle
ri.non reſiden.ↄcludendo poſt Bar.in.l.luti
us.ff.de fideiuſſo Aut ſunt littere generales
ſicut cuꝫ dicitur preſentium latori adhibeas
fidem ⁊ hmõi. Et iſto caſu cum iſte lator non
poſſit contrahere vel aliquid intẽtare in pre
iudiciũ ſcribentis. ſi cui ſcribitur ſibi mutua
ret pecuniã.⁊ hmõi non preiudicaret ſcriben
ti.vt in.l.fi.C.quod cuꝫ eo qui in ali.poteſta.
quia potius ſunt littere recommendaticie.
niſi aliud addatur. puta ſub periculo meo ⁊
hmõi.vel niſi doloſe dedit illi litteras.qꝛ tũc
teneretur.ar.l.quod vendito.ff.de dolo. Si
vero ſunt littere magis ſpeciales. puta qꝛ di
citur in eis tali de mea intentione plene infor
mato adhibeas plenam fidem.qꝛ tunc tenet̃.
⁊ aget acti.mandati contra ſcribentem. ille
cui ſcribuntur.ſed non debet ei credere in ali
quo quod ei appropritur. Facit.l.ſi vero re
munerandi.ff.man.
i Quid de eo qui litteras alterius aperit.
vide.s.Falſarius.§.ij.
2 Vtrum damnificãs proximum ex litteris
teneatur ad reſtitutionem.vide infra.Reſti
tutio.i.in ꝟ.ſcriptura.

Litigioſa res dicitur de cuius domi
nio cauſa inter petitorem ⁊ poſſidenteꝫ mo
uetur in iudicio.vide ſupra.ceſſio actionum
§.ij.
Vtꝝ res litigioſa poſſit alienari.vide ibi i
dem.in prin.
Vtrum litigans teneatur ad reſtitutionẽ 2
expenſarum ⁊ damnorum parti aduerſe. Re
ſpon.ꝙ ſic ſi ſciebat iniuſtam cauſam fouere
aut ſi a principio non ſciuit.tamen in proceſ
ſu cauſe cognouit iniuſticiam. ⁊ non deſijt te
netur.ar.in capitulo dominus.de ſecun.nup.
⁊ in.l.Si quis inficiatus.⁊ Jbi Bart.ff.de
poſiti.

Litigioſus Jdem eſt quod contentio
ſus.de quo vide ſupra. Contentio.⁊
Diſcordia.⁊ grauius peccat per ſe ꝙ adula
tor.quia litigioſus frangit amicitiaꝫ.⁊ ſunt
illi proprie qui ad omnia contrariantur cau
ſa contriſtandi de nullo curantes.vt dicit
philoſophus.iiij.ethicoꝝ.
Vtꝝ litigioſus debeat ordinari. R.ꝙ nõ 3
xlvi.diſt.§.i.

Loca An liceat mendicantibus dimit
tere. Reſpon.ꝙ capta ante concilium.
de quo in capitulo cum ex eo.de exceſſ.prela.
libro ſexto.non poſſunt.aliter ſunt excommu
nicati ipſo facto. Clemẽ.cupientes.de penis
ſed capta poſt illud concilium bene poſſunt
dimittere ſecundum Lap.quem ſequitur do
minus Petrus de ancha.⁊ Ge.in dicto ca
pitulo.cum ex eo.⁊ in dicta Clementi.in ver
bo hactenus.i.vſqꝫ nunc.quia ſecundum Pa
piam hactenus per.h.aſpiratum facit duas
partes.ſcilicet hac ⁊ tenus id eſt vſqꝫ nunc.
Ex quo infert Ge.ꝙ fratres ordinis mei Bo
nonie in monte potuerunt dimittere primum
locum quem ceperant ⁊ alium capere.cum ha
beant licentiam capiendi vnum locum in di
cta ciuitate.
Vtrũ dicti mendicãtes poſſint loca de no i
uo capere. R.ꝙ non ad habitandum.que ſint
ꝓpinqua habitationibus hominum ſine licen
tia ſedis apoſtolice.que de conſtitutõne Bo
nifacij expreſſam faciat mentionẽ. Secus eẽt
de locis in heremis.vbi non eſt ꝓpinqua ho
minum habitatio.qꝛ illa de licentia ſuoꝝ pre
latoꝝ ⁊ capere ⁊ mutare poſſunt.d.c.cum ex
eo. Et no.ꝙ illud capitulũ non ꝓhibet tranſi
tum ſinguloꝝ fratrũ de loco ad locũ qui eſt ꝑ
miſſus ex cauſa.c.licet de regula.cũ ſimilibꝰ.
ſed prohibent nouum capitulum.ſiue nouum
conuentum capi.vel locum ad locum mutari
ſecundum dominum Pe.de Ancha.vbi ſu

pra. Et ſic patet ꝙ captio caſetarum. vel mu
tatio quas mendicantes capiunt ad habitan
dū ex tranſitu vel pro infirmaria ⁊ hmōi non
cadit ſub iſta prohibitione. ſed ſolum quādo
pro nouo ꝯuentu. ſeu capitulo capiunt.

2 ¶ Utrū loca exempta ſint in dioceſi taliter
ꝙ in ea delinquentes incidant in excōicatio
nem per ſtatutum dioceſani impoſitam con⸗
tra taliter delinquentes. Uide infra Statu
tum. §. ſecundo.

3 ¶ Utrum prefati mendicantes poſſint aug⸗
mentare loca ſua ſine licencia pape. Reſpon
detur ſecundū Lappum. vt recitat He. in di⸗
cto capitulo. cum ex eo. ꝙ ſic. quia iſta acqui
ſitio. ⁊ poſt acquiſitiōez edificatio eſt de acti
bus iam permiſſis. l. ab ea parte. ff. de proba.
ergo iſti iuri antiquo ſtabitur niſi quatenus
ei derogatum eſt per. d. c. cum ex eo. quod tan
tum in duobus immutat ſcilicet in acquiſiti⸗
one habitationis in loco de nouo. ⁊ ſecundo
in mutatione ⁊ tranſlatione quibus in nullo
caſus noſter ꝯcludit. Item prohibitus acqui
rere nouum ius in re non prohibet augmenta
re ius iam queſitum ante ꝓhibitionem. vt in
capitulo. fi. §. ij. de conceſſ. preben. libro ſex⸗
to. ſic in propoſito. Uide de hoc ſupra Excō
municatio. vij. caſu. xliij.

Locatio eſt perſone vel rei ad vſum fa
cta conceſſio mercede in pecunia nume⸗
randa cōuenta. alias ſi res vel ſpecies daret
non eſſet locatio. ſed contractus innominatꝰ
ſcilicet do vt facias. ⁊ ageret preſcrip. ver.
ff. depoſiti. l. i. §. ſi quis ſeruum. ⁊ ideo loca⸗
tor dicitur qui ſub mercede pecuniaria locat
domum ſuam ⁊ hmōi conductor qui ipſam ac
cipit ſoluendo penſionē. vt in dicto. §. ſi quis
Aduerte tamen ꝙ contractus innominatus
inducit ſecundū naturā contractus nomina⸗
ti cui aſſimulat. niſi aliud actū fuerit. vt in. d.
§. ſi quis. ſequitur Bar.

1 ¶ Quid poteſt locari. Reſpon. ꝙ omnes ille
res que vendi poſſunt. niſi ſint ſeruitutes pre
diales. vt iter. actus. via. ⁊ cetera que locari
non poſſunt. vt eſt tex. ⁊ glo. in. l. locare. ff. lo
cati. Seruitutes autem perſonales. que ſunt
vſufructus bene poſſunt locari. ff. de vſufruc.
l. arboribus. ſed non ſeruitus vſus. vt in In
ſti. de vſu. ⁊ habi. §. minus. ſed ſi fit ab vſufru
ctuario extinguitur locatio per mortē ipſius
vſufructuarij. vt. C. de iur. do. l. ſi ſocius. ⁊ ꝑ
maximam ⁊ mediam capitis diminutionem.
vt. l. i. de vſufruc. §. finitur. A proprietario au
tē fieri non poteſt locatio ſeruitutis perſo⸗
nalis.

¶ Locare non poteſt aliquis prelatus religi 2
oſus ad vitā. nec ad certum tempus. ſ. longū
redditus vel partem eoꝝ. aut iura. aut poſſeſ
ſiones monaſteriorum. vel aliaꝝ adminiſtra
tionum ſibi commiſſarum. niſi neceſſitas vel
vtilitas expoſtulet ꝯuentus. ⁊ cū ꝯſenſu con⸗
uentus. vel ſi non habet. tūc cum conſenſu fi
at ſuperioris. aliter ſuſpenſus eſt ipſo facto.
nec conductori acquirit aliquod ius. Secus
ad modicū tempus. hoc no. in clemen. mona⸗
ſteriorum. de re. ec. non alie.

¶ Utrum fructus decimarum poſſint locari 3
ad annuum cenſum laicis. Reſpon. Pa. in. c.
veſtra. de loca. ꝙ ſic.

¶ Utrū beneficiatus poſſit locare redditus 4
ſue eccleſie ſine alia licentia. Reſpon. Pa. in
d. c. veſtra. ꝙ ſic. Intellige non magnū tem⸗
pus. puta pro nouem ānis poteſt. Facit. glo.
in clemen. prima. de re. ecc. non alie. nec valet
ſtatutum ſeu prohibitio ſuperioris in contra
rium hoc impedire. propter verbū libere q̄d
ponitur in littera. d. c. veſtra.

¶ Sed quid ſi ante tempus locatōis finitum 5
moriat. R. ꝙ extinguit locatio. q2 ꝯparatur
clericus vſufructuario vel vſurario. c. vltimo
de pecu. cle. ⁊ ideo extinguitur ſicut ius vſu⸗
fructuarij. de dona. c. conſultatōnibus. de pi
gno. c. vltimo. ſecundū Jo. mo. qui ſic no. in
c. hoc ꝯſultiſſimo. de re. ec. non alie. li. vi. ⁊ ſi
ſoluit penſionem non rehabebit a ſucceſſore
in eodem beneficio. niſi ſit conuerſum in vtili
tatem eccleſie. vt no. Hoſtienſis in. c. ij. ne p̄⸗
lati vices ſuas.

¶ Utrū ſacerdos poſſit locare operas ſuas. 6
R. ꝙ pro diuinis officijs dicendis nūq̄ȝ licet
de ſimo. c. cū in eccleſie ⁊ multis. c. aliter eēt
ſimoniacus. ſed pro temporalibus bene po⸗
teſt locare. licet tamen ei paciſci cum aliquo
ꝙ moretur in aliqua eccleſia vt celebret ibi
diuina. ita tamen ꝙ non habeat intentionem
ad diuina. ſed ad manſionem quam ibi facit.
vel ad laborem quem ſuſtinet. vel ad damnū
quod ratione more patit. in capitulo ad que⸗
ſtiones. de re. permu. per ar. ⁊ no. Inno. in. c
penultimo. ne. pre. vi. ſu.

¶ Utrum ſcholaris recedens poſſit ponere 7
alium loco ſui in domo vel camera conducta
Reſpon. Panor. in capitulo. inter dilectos.
de fide inſtrumen. ꝙ ſic. q2 conductor poteſt
locare alteri. l. nemo. C. loca. niſi aliud cōue
niſſent. vt in dicta. l.

¶ Sȝ an poſſit hoc facere inuitis ſocijs. glo. 8

in ti.loca.in fi.dicit ꝙ lꝫ poſſit alteri locare:
rō tn̄ ſocietatis ꝓhibet que ꝑualet iuri locati
onis.cū videat̄ electa induſtria ꝑſone.inſti.ꝑ
ſocio.§.ſoluit̄. Idē tenet Specu.de iudi.§.
ij.Et clarius Azo.ꝑ.l.ꝑceptione.ff.de his q̄
deie.vel effu.ꝛ addit ꝙ ſi ſcholaris nō degit
in domo vt dꝫ verſari ꝑt ꝯtra eum agi acti.
ꝑ ſocio.ſed vtili qꝛ directa dat̄ qn̄ ꝯhit̄ ſocie
tas ad ꝯmodiorem vſum.ꝛ vberiorē queſtuꝫ
de qua leges loquunt̄.vt no.Spe.vbi ſupra.
Ex quo vide ꝙ in materia odioſa non veniet
ſocius in domo.Et ideo ſi ſtatutum dicit ꝙ
ſocius teneat̄ pro ſocio non veniet ſocius in
domo.qꝛ non eſt ꝓprie iſta ſocietas Et in odi
oſis verba ſtricte capiunt̄.l.iij.§.hec aūt ver
ba.ff.de nego.ge.ꝛ in.c.in noſtra.de iureiurā
do.Inſuꝑ dicit Pa.in.d.c.inter dilectos.ꝙ
ſi male verſatur ꝛ non poſſit compeſci aliter
a ſua inſolentia ꝙ poterit expelli per.l.ſi con
uenerit.in.fi.ff.pro ſocio.ꝛ quinta.queſtōne
quarta.in loco.

9 ¶ Utrū locari poſſit domus propinqua alte
ri magiſtro ita ꝙ voces adinuicem ꝯfundan
tur.R.ꝙ non.ꝛ ſi fecerit primus poterit ex
pellere vltimum.C.d ſtu.li.vr.ro.l.vnica.in
fi.ꝛ hec cauſa tractari poteſt in ferijs tempo
re meſſis.ſecundū Hoſti.de iudi.c.ſignifica
uerunt.Et idem poſſet dici de quocūqꝫ alio
qui impediret lectionem prefati magiſtri.ar.
d.l.vnice.

10 ¶ Cui poteſt locari aliqua res.R.ꝙ omnibꝰ
qui poſſunt emere.niſi ſit miles vel curialis
quibus nonꝰ poſſunt locari predia ad colendū
ne amiſſo vſu armorū ad opus rurale ſe tranſ
ferant.vt.C.loca.l.milites.l.curialis.ꝛ.l.vl
tima.ſubuenitur tn̄ ignoranter facienti.ff.lo
ca.l.ſi quis ignorans.vbi dꝛ ꝙ poteſt exige
re mercedem.Non enim ꝯtemnit diſciplinaꝫ
qui ignorauit militeꝫ Idem videtur in cleri
cis ꝛ monachis niſi ex cauſa neceſſitatis.ex
tra ne cle.vel mo.c.i.ꝛ.c.ſecundum.vbi hoc
no.Bernardus ꝛ hoſtienſis.

11 ¶ Uſqꝫ ad quod tempus poteſt fieri locatio
R.ꝙ ꝛ ad tempus.ꝛ in perpetuum.vt.ff.ſi a
ger vecti.l.i.ꝛ dicunt̄ vectigales agri qui in
perpetuum locant̄.ſ.quādiu vectigal ſoluat̄.
vt dicta.l.i.ꝛ ſuccedit heres in locatiōe ꝛ cō
ductione ſi moritur ꝯductor infra tempus lo
cationis in iure ꝯductionis.ſecus in vſufru
ctu qui perſonalis eſt ꝛ extinguit̄ cum perſo
na.C.loca.l.ſi quis domum.§.ſi fructuari
us.

¶ Quando ē merces ſoluēda.R.ſecundum
Azo.ꝛ Hofre.ꝙ ſi actū eſt qn̄ ſit ſoluēda id
ſeruabitur.alias ꝯſuetudo regionis ꝛ ſi non
appareat de ꝯſuetudine id quod minimum eſt
ſcilicet in fine.ita no.Hoſt.ꝛ Ber.de cenſi.
ex parte.facit de re.iur.in obſcuris.li.vi.ff.
de verbo.obliga.l.qui hoc anno.ꝛ.l.euꝫ qui.
ꝛ.ff.quando dies vſufruc.le.ce.l.i.§.ſi tibi.ꝛ
hec vera in ſtipulationibus.in alijs vide in.l.
i.C.qn̄ dies.le.ꝛ.ce.in.d.l.qui hoc anno.ꝛ
Inno.in.c.ꝓpter ſterilitatem.de loca.

¶ Sed nūquid poteſt locator inquilinum ex 13
pellere ante tempus finitū ꝯductionis.R.ꝙ
ſic in quatuor caſibus.Primus ſi non ſoluit
penſionem ꝑ biennium.ſed ſi paratus ſit ſol
uere audiendus eſt.ff.loca.l.quero.intellige
ſi alius de ſeqn̄tibus non ineſt.Scd̄s ſi domꝰ
locata ſit nccāria ſue habitationi.intellige
ex nccītate ſuꝑueniente cui aliter ꝓuidere nō
ꝑt.vt.l.edem.C.locati.aliter nō diceret̄ ne
ceſſitas ſi poſſet prouidere alia modo Secus
eſſet ſi tpe locationis aliam domū nonꝰ habe
bat qꝛ ſi imputabit nec expellere poterit.ff.
loca.l.ſi quis domum.§.huic ſubiungi.Ter
tius cū domus eget refectione qꝛ minat̄ rui
nam.que tn̄ tpe locationis non minabit̄.ꝛ in
iſto caſu ꝛ precedenti fiet remiſſio penſionis.
pro rata tpis.c.ꝓpter ſterilitatem de loca.ꝛ
d.l.edem.ꝛ.d.l.quero.§.inter locatorem.vel
ꝓuidebit de alia domo eque idonea.ff.eodeꝫ
l.cum plures.in principio.Sed an ea refecta
poterit ꝯductor petere in ea reponi.R.ꝙ ſic
glo.iuncto text.l.ſi duo.§.cum inquilinus.ff.
vti poſſi.ꝛ ibi ꝑ Bar.Quartus qn̄ ꝯductor
in domo ꝑuerſe ꝯuerſatur ſine leſione rei.vt
puta tenet publicas meretrices ꝛ ſic non re
mittit̄ penſio.ſecundum Hoſt.vel verſat̄ per
uerſe cū leſione rei.tenendo porcos in ſolario
incidit arbores.nō colit ſuo tpe.ꝛ tūc remit
titur penſio.ſꝫ aget ad intereſſe dominus de
damno dato.ſm Hoſti.in dicto.c.ꝓpter ſteri
litatem.Et ſm hanc diſtinctionem concor.
doc.in.d.l.edem.ꝛ in.d.c.propter.qui viden
tur contrarij.

¶ Utrū inquilinus poſſit ſimiliter ꝓpter ne 14
ceſſitatem dimittere domum ante finitū tem
pus contra voluntatem domini.R.P.in.d.
c.ꝓpter ſterilitatem ꝙ ſic ſm Din.ꝛ Io.an.
hoc tenet etiā glo.in.l.ſi in lege.§.ſi domus.
ff.loca.Ex quo ꝑt inferri ꝙ ꝓpter peſtem pōt
dimitti.quia ē probabilis neceſſitas.ꝛ facit
tex.in.l.habitatores.ff.eo.ti.ꝛ ſic in ꝯſciā eēt
ſeruandum.quamuis in foro contentioſo for
te aliter teneretur.

15 ¶ Utrū ſit minuenda penſio rei locate qñ cō
ductor nō potuit vti re ꝯducta. R. ꝙ aut qs
locat res. ⁊ ſi ſtat ꝑ locatoris voluntatē. quo
minus re conducta nō vtat̄ ꝯductor ſic tenet̄
ei ad intereſſe. l. ſi de fundo. C. locati. Si vero
nō ex volūtate ſʒ ꝑ caſuʒ fortuitū ex eius pte
vel ex pte rei locate ꝯtingentē ſic pēſio remit
titur ꝓ rata. Exēplū ex pte locatoris. puta qꝛ
ꝓpter delictū eius fundus locatus publicat⁹
eſt. Exēplū ex pte rei. veluti ſi edes locate ex
uſte fuerint. vel ager terre motu corruit. vt. l.
ſi quis domū. ī fi. ⁊. l. ex. ꝯducto. §. i. ⁊. l. ſʒ ad
des. §. ſi qs. ff. loca. Itē dicendū qñ ex neccita
te locatori adueniente oportuit ꝯductorē ex
pellere. vel ꝓpt̄ refectionē domus. l. qui īſulaʒ
in prin. ⁊. l. ſi fundus. ff. eo. ti. Si ꝟo ſtat ꝑ cō
ductorē. vel ꝑ ei⁹ culpā quominus re locata
vtat̄. nihilominus totā penſionē ſoluere tene
tur. l. colonus. §. naueʒ. ff. locati. Si ꝟo ex ca
ſu fortuito ex q̄ re locata vti nō potuit ſilr̄ te
net̄ qñ locator alteri locando veriſimilit̄ mer
cedē habuiſſet. alias nō. vt pʒ ex. l. fi. §. i. ff. ad
l. ro. de iactu. facit. l. ſʒ addes. §. cū quidaʒ. ff.
locati. Sed in caſu qñ quis locauit opas. nec
ꝑ eum ſtat quominus eas ſoluat. ſʒ ꝑ ꝯducto
rem. ſic talis ꝯductor etiam ſi impediat̄ caſu
fortuito. nihilominus penſionē pſtabit. vt eſt
caſus in. d. §. cū quidā. Nō vez credo in ꝯſcia
qñ talis locator nō habuit cui locando opas
acquireret mercedem ꝓpter talem locationeʒ
quā mercedem habuiſſet ſi tali non locaſſet.
Si ꝟo ſtat ꝑ locatorem quominus opas pſta
ret. tūc ſi non īpedit̄ caſu fortuito tenet̄ ad in
tereſſe omne. nec mercedē habebit. Si ꝟo im
pedit̄ caſu fortuito. ſic remittit̄ penſio ꝓ rata
tpis. vt eſt caſus in. l. ſi vno. §. item cū quidā
ff. loca. Idem in. l. ſi. hi. C. locati. ⁊. l. aduo
cationis. C. de ꝯdi. ob cām. non aūt tenet̄ ad
intereſſe. Et ſi iam īchoaſſet opas. vl̄ feciſſet
aliquas expenſas ad ſe pparandū. ⁊ tali caſu
fortuito īpedit̄ repetet eas expenſas qs fecit
ꝓpt̄ hoc. vt in. l. ſi pecuniā. in pn. ff. de ꝯdi. ob
caʒ. habet̄ de eo qui parauerat ſe ire ad locū.
⁊ īpeditus fuit ꝑ tēpeſtatē. Fallit hoc vt non
remittat̄ penſio qñ ex caſu fortuito ſtat ꝑ lo
catorē in aduocato. qꝛ non repetit̄ ſalariū ab
eius heredib⁹ ipſo moriente. l. i. ff. de va. ⁊ ex
traor. cog. Idē de quocūqꝫ hñte officiū pub
licū. ⁊ ſic loqtur. l. arborib⁹. §. ď illo. ff. de vſu
fruc. ⁊. l. diē functo. ff. lo. ⁊. l. diē functo. ff. de
officio aſſe. Itē fauore libertatis. vt. in. l. cū
heres. §. ſtichus. ff. de ſta. liber. hec eliciūtur
ex Azo. ⁊ Bar. ⁊ aliis in. d. §. cū qdā. Et hoc
tene. niſi conſuetudo aliter haberet vt ſupra
familia. §. ij.
¶ Sʒ quid ſi locata re conductor vſus fuit. ſʒ 16
ſterilitas in ei⁹ fructib⁹ ꝯtigit. R. Pa. in. d. c.
ꝓpt̄ ſterilitateʒ. ꝙ ſi ſterilitas ꝓuenit ex caſu
fortuito. vel ex vitio rei ſine culpa coloni. vt
puta qꝛ timet magnā ſiccitatē. vl̄ aquaꝝ abū
dantiā. vel frigus vel grandinē ⁊ hmōi. ⁊ nō
pt recōpenſari cuʒ fertilitate anni pñtis vel
ſeqñtis īmediati. dūmodo duret eadē locatō
ſm Ho. ī ſumma. eo. ti. ſic fiet remiſſio ꝓ rata
puta erat ſolit⁹ colligere. xv. modios. ⁊ ſolue
bat. iij. aureos non recolligit niſi decē. ſic non
ſoluet niſi duos aureos. niſi ſeqñti anno vl̄ ꝓ
cedēti recollegit. xx. modios. Et id dicas etiā
ſi ſoluat̄ certa ſpēs. qꝛ lʒ nō ſit ꝓprie ꝯctus lo
catōis. vt dixi. tñ quo ad hoc idē erit iudiciū
Predicta tñ non intelliges de partiario quī
cū dño lucꝝ ⁊ dānuʒ partit̄. qꝛ nō fit remiſſio
vt no. glo. in. d. c. ꝓpter ſterilitatem. Et q̄uis
doc. fuerint varij in. d. c. ꝓpter. ⁊ in. l. ex cōdu
cto. ff. eo. ti. qñ dicat̄ ſterilitas. mihi placet
maxīe quo ad ꝯſciam qd Io. an. ⁊ Pa. ī. d. c.
ꝓpter ſterilitatem ſequūtur. vt. ſ. dicat̄ ſterili
tas qñ non colligunt̄ niſi due partes de trib⁹
ſolitis. ſecus eſſet in alio modico. Sed aduer
te ꝙ ſi fructus affuiſſent. ſed poſtqꝫ recollecti
fuerūt marcuerunt. vel cū erant recolligendi
exercitus pteriens ipſos deſtruxit ⁊ hmōi. nō
dicet̄ ſterilitas. nec fiet remiſſio penſionis. vt
in. l. ex conducto. §. ſi vis. ff. lo. ⁊. l. damnum.
C. eo. ti.
¶ Sed quid ſi ſit fertilitas nūquid augmen 17
tabit̄ pēſio. R. ſm Pa. vbi. s. ꝙ aut hꝯtigit.
qꝛ fructus plus valēt ſolito. ⁊ ſic nō fit aug
mētatio. ſicut nec fieret minutio ſi min⁹ vale
rēt. Aut ꝓuenit ꝑ induſtriā coloni. ⁊ ſic non
augmētabit̄ penſio. ne ſua induſtria ſibi ſit
dānoſa. vt. ff. eo. l. ex ꝯducto. ⁊. l. fi. C. de al
lui. Aut ꝯtigit ꝓpt̄ bonitatē rei. ⁊ ſilr̄ nō fit.
Aut ꝯtigit melioratio caſu fortuito. puta lo
caui molendinū. ex q̄ ꝯductor ſolū ꝑcipiebat
quinqꝫginta ꝓpt̄ alia molēdina q̄ nūc ſunt de
ſtructa percipit centū. ⁊ ſic fiet augmētatio
pēſiōis ꝓ rata ſicut fieret remiſſio ꝓpt̄ ſterili
tatē. caſu fortuito ꝯtingēte. qꝛ ꝯrioꝝ eadeʒ ē
diſcipllina. xxxij. di. hoſpitiolū. ⁊. l. i. ff. de his
qui ſunt ſui vel ali. iu. hoc idem tʒ glo. in. l. ſi
merces. ff. eo. ti. Propterea aduerte ꝙ ꝯtra
ctus locationis ⁊ ꝯductionis eſt ꝯct⁹ bone fi
dei. vt inſti. de act. §. actionū. ⁊ ideo merces
dʒ ꝯuenire arbitrio boni viri. l. ſi in lege loca
tiōis. in pn. ff. locati. aliter reſtituere obligat̄

18 ¶ Quid ſi quis ꝯducit molendinū ꝓ ſe ⁊ ſuis
heredib⁹ ꝑ certa mercede ī ꝑpetuū. ⁊ diuiſis
filijs fit mltiplicatio ī infinitū. nunquid tene
bitur molēdinū molere illis omnib⁹ illo ꝑcio
quo cōueīt. R. ſm Pile. in ſuis. q. xlviij. q. ij.
Hugo ꝙ nō. qꝛ nō videt̄ de hoc cogitaſſe. l. ſi
quis in vna. ff. ꝺ periculo ⁊ cōmo. rei ven. Sꝫ
Albꝛi. ī auẗ. ħ ius. C. de ſa. ſan. eccle. dicit ꝙ
īmo tenet̄ ꝺ ſtricto iure. ad qꝺ facit. l. ſi ſerui
tus ita. ij. R. ff. ꝺ ſerui. vꝛba. pꝛedio. Sed de
equitate ꝯſcientie tene pꝛimam.

19 ¶ Vtrꝫ locans fūdū alicui ad mediū nulla fa
cta mētōe ꝺ arboꝛib⁹. nūquid colon⁹ habebit
partē fructuum arborū. R. ꝙ non. ſꝫ locatoꝛ
habebit oēs. l. fruct⁹. ff. de vſur. Et ſi colonus
deſtruat arboꝛes tenebit̄. Similiter eius cul
pe imputat̄. ſi aliquis eius odio arboꝛes exci
dat. l. ſi merces. §. culpe. ff. loca. Quod limita
ſm glo. in. d. §. culpe. verꝫ qn̄ ꝓpter culpā ſuaꝫ
ſeu dolū tale odiū eſt cauſatum. alias non.

20 ¶ Nunquid poſt ꝙ̄ colonus ſeminauit agrū
ſi dn̄s eū vendat alicui poterit expelli ꝑ em
ptorē. R. ꝙ nō. ſꝫ medietatē fructuū habebit
vel ꝑut ꝯuenerāt. ſi tn̄ venditoꝛ oēs fructus
accepiſſet aget colonus ꝯtra venditorē. ff. de
lega. i. l. nihil. ſpeciale tn̄ priuilegiū hꝫ colon⁹
fiſci. ſm Rod. Hic aduerte ꝙ ſuccedēs in re
locata ſi ē de beneficijs eccleſiaſticis. ⁊ ſit fa
cta ab habente adminiſtratōem. ⁊ cū debitis
ſolēnitatib⁹ ⁊ cauſis de quib⁹. s. alienatio. Et
ad debitū tps tenet̄ ſtare locationi. ⁊ ſi eccīa
foret leſa poſſet petere reſtitutionē in īregrū
c. i. de reſti. in integ. ⁊. c. i. de re. ec. non alie.
Si xͦo nō habebat adminiſtratōeꝫ. vt ſunt ca
nonici ſimplices. ſic nō tenet̄ ſtare. qꝛ equipa
tur vſufructuario qui nō pt̄ locare vltra tps
vite ſue. l. ſi quis domum. ff. loca. niſi cū cā rō
nabili ⁊ auctoꝛitate epī feciſſet. Cum xͦo res
locata nō ē eccleſiaſtica. tūc ſucceſſoꝛ vniuer
ſalis tenet̄ ſtare. l. viā veritatis. C. loca. Suc
ceſſoꝛ xͦo ꝑticularis in dicta re n̄ tenet̄ ſtare
niſi locatoꝛ habuiſſet admiſtratōeꝫ plenā. vt
maritus in ꝑdio dotali. qꝛ ſic tenet̄. vt in. l. ſi
filio. §. fi. ff. ſo. matri. Idē in tutoꝛe reſpectu
pupilli. l. ſi tutele. ff. de admini. tuto.

21 ¶ Quid ſi ꝯductoꝛ aliqd expēdit re ꝯducta.
R. ſm Hoſt. ſi expendit necēario. vel vtiliter
autit. edificauit vel inſtituit aget ꝯ locatorē
vt reſtituat expenſas. ff. loca. l. domus. ⁊ in. d.
l. ſꝫ addes. §. ſi inquilinus. ⁊ ibi glo. ſꝫ clarioꝛ
tex. eſt in. l. colonus. pꝛimo. R. ff. eo. ti. Si tn̄
poſſit tollere impenſas ſine leſiōe rei nō tene
tur locatoꝛ. ſꝫ ipe eas tollere poſſet. vt in. d. §
ſi inquilinus. Predicta nō intelligas de expē
ſis factis ꝓ paſcēdo aīali. locato vel colēda
poſſeſſione ⁊ hmōi. ſꝫ de alijs. puta curatōne
moꝛbi. reꝑatione ruine. vel plātatiōe vineaꝝ
⁊ hmōi. vide etiā qꝺ dico. s. edificās. in ꝑn.

¶ Vtrꝫ in locatiōe poſſit interuenire vſura. 22
R. ꝙ ſic. ē vſura ex ꝑte ꝯductoꝛis. videlicet
qn̄ rōe mutui interꝑtati. puta qꝛ ante tps ſol
uit penſionē ſolū habito reſpectu ad ꝑuētio
nē tpis. vel mutui veri minuit de penſione de
bita. ⁊ ſic reſtituere tenet̄. Faciūt no. in. c. ad
noſtrā. de emp. ⁊ vē. ⁊ in. c. illo vos. de pigno.

¶ Ex qua culpa tenet̄ ꝯductoꝛ de re cōducta 23
locatoꝛi. R. ꝙ de dolo lata culpa ⁊ leui. quia
gr̄a vtriuſqꝫ ꝯhit̄. īſtitu. qb⁹ mo. re ꝯhi. obli.
§. vlti. lꝫ alij teneāt ꝙ etiā teneat̄ ꝺ leuiſſima
lꝫ ꝑmū cōiter tenēt glo. ⁊ doc. in. l. ſi quis po
mū. §. celſus. ⁊ in. l. ſi merces. §. qui colūnā. ff
loca. Et qꝺ dico de ꝯductoꝛe idē dico de loca
toꝛe. Et lꝫ Mar. in. §. qui colūnā. velit teneri
locatorē oꝑaꝝ ad tranſuehendas colūnas. ⁊
ſimilia. q̄ faciliter frāgunt̄ etiaꝫ de leuiſſima
ꝓpt̄ tex. q̄ ibi dicit culpa abeſt ſi oīa facta ſunt
que diligētiſſim⁹ quiſqꝫ obſeruat⁹ fuiſſet. ⁊ di
cat foꝛe ſpeciale in ħ caſu. glo. ibidē tꝫ ꝯtrium
Cu tn̄ ſic ꝯcoꝛda. ꝙ aut aliqs locat oꝑas in
re q̄ reqrit diligentiſſimā curā. vt puta polire
adamantē. incidere brocatū ꝓ veſte fienda ⁊
hmōi. ⁊ tenebit̄ de leuiſſima. d. §. qui colūnaꝫ
Aut nō locat oꝑas in re talis īpoꝛtantie Et
ſic vera ē glo. qꝛ tenet̄ ſolum de leui. Nec ob
ſtat glo. in. l. qui mercedē accepit ꝓ cuſtodia.
⁊ in. l. dn̄s. ff. eo. ti. vbi dicit ꝙ ſi ſpāliter mer
cedē accepit ꝓ cuſtodia ꝙ tenet̄ de leuiſſima.
Pꝛo cuius intelligētia aduerte ꝙ qn̄ qs mer
cedē accipit ꝓ cuſtodia ſi ſumus in ꝯtractu in
quo ſolū tenebat̄ de lata culpa. vt ī depoſito
ſic acceptio mercedis ꝓ cuſtodia faciet vt te
neat̄ de leui. ⁊ ſic ītellige. c. bona fides. de de
poſito. ⁊. l. i. §. ſi veſtimēta. ff. depo. Si xͦo ſu
mus in ꝯctu in q̄ tenet̄ de leui culpa ſicut in lo
cato. ſic acceptio mercedis ꝓ cuſtodia rei lo
cate faciet vt teneat̄ de leuiſſima. ⁊ ſic loqtur
⁊ ītellige. l. q̄ mercedē. ⁊. l. dn̄s ꝑdictas. Q. ꝺ
bn̄ no. ꝓ ſoluēdis multꝫ ꝯrietatib⁹. Nec ſolū
tenet̄ de culpa ſua. ſꝫ etiā illoꝝ quoꝝ oꝑe vti
tur. Si ipe diligētiā nō adhibuit. l. ſi merces
§. qui colūnam. ff. locati. ⁊. l. item querit̄. ꝑ to
tum. xxiij. q. iiij. tres perſonas.

¶ Vtrꝫ locās vaſa vitioſa ignorāter ⁊ ꝓpte 24
rea vinū effuſuꝫ ē. vel marcuit teneat̄ ad reſti
tutiōeꝫ. R. ꝙ ſic. ad reſtitutōeꝫ intereſſe vini
nec ignoꝛantia eū excuſat. ſec⁹ eēt in paſcuis

locatis vbi herba peſtifera erat quā ignora-
bat. qꝛ ſ; aīalia cōductoris ſint mortua. nō te
nebitur locator vt in. d. l. ſed addes. §. i. vbi
dicit glo. h̄ eſſe ſpeciale in locato vt intereſſe
extra rē hic veniat. In ꝯſciā tñ non haberet
locū. d. l. niſi qñ locaſſet talia vaſa ꝓ bonis.
ſecus ſi ſimpliciter exhibuiſſet videnda ꝑ cō
ductorē. ignorās ipſe an ſint bona vel ne. q̄a
tūc cū nō ſit in aliqua culpa nō teneret̄. A for
tiore tenet̄ ad reſtitutiōem intereſſe qui ſcien
ter locat rem vitioſā. ar. d. l. ſ; addes. Et qđ
dico in vaſis intellige in omni re vitioſa. ex
qua damnū proximo euenire p̄t. Quod nota
ꝓ illis qui locāt equos qui voluñt ſe in aquis
ſi deſtruantur veſtes tenent̄. ⁊ ſimiles. ſecus
in commodato.

25 ¶ Quid ſi nauta ponat res meas in alio na
ui quam vbi poſuerā. ⁊ perierunt. R. ꝙ tenet̄
dicta. l. item querit̄. §. i. ⁊ hoc verū ſi inuito
domino. Si xo bona fide ⁊ ſine culpa. non te
netur. ſimiliter non tenet̄ etiam ſi doloſe po-
ſuiſſet qñ vtraq; nauis periit in eadem naui
gatione. ff. ad. l. ro. de iac. l. fi. §. i. qꝛ licet. ſit
in culpa infideliter rem tuā ꝯtractando. non
tñ ex tali culpa eſt amiſſa. ex quo omnino pe-
ritura erat. quod bene no.

26 ¶ Quis ꝓbabit affuiſſe dolū vel latā culpam
R. ſm Hoſt. ꝙ ꝯductor. puta paſtor ſicut ar
gentarius debet probare amiſiſſe rōnes cum
ruina vel incendio. l. ſi quis ex argentariis. §.
vlti. ff. de edendo. Idem de cuſtode carceris
l. vltima. ff. de cuſto. ⁊ exhibi. re. tñ alias qui
dolū allegat probare debet. l. quotiēs. §. qui
dolo. ff. de probatio. Ego tñ hoc non teneo ſ;
dico ꝙ qñ quis tenet̄ ſolū de dolo ⁊ lata cul-
pa. quia incumbit probatio dicenti eum fuiſ-
ſe in dolo vel lata culpa. ſed quando tenet̄ de
leui vel leuiſſima. tunc tenet̄ probare caſu a-
miſiſſe. Et ſic loquit̄ dictus. §. vltimus. ⁊ di-
cta. l. vltima.

Verum non dicitur niſi deductis ex-
pēſis. l. illud in glo. C. de colla. ⁊. ff. pro
ſocio. l. mutius.

Ludus ⁊ iocus alius ſpūalis ⁊ diuinus
⁊ iſte eſt ille qui ꝓuenit ex magna mētis
deuotōe. de quo in ps. Omnes gētes plaudi
te. quē exercuit. Dauid qñ ante archā dñi ſal
tabat. ii. R. vi. ⁊ iſte ſanctus ⁊ xtuoſus eſt.

i ¶ Eſt ⁊ alius ludus qui dr̄ humanus qui fit
ad recreationē ſuā. vel alioꝝ. vel cā virtutis
experiende. ⁊ iſte aliqñ dr̄ theatralis a loco
apto ad theorandū ſcilicet ſpeculandū. Ali-
quādo laruualis. que larue ſunt deformitates
hominum per appoſitionem coloꝝ vel rerum
que vulgariter dicunt̄ maſchere. Aliqñ hiſtri
onalis in quo quis d̄ pſona ſua facit ludū qui
vocatur vulgariter ſtragitator. Alius illoꝝ
qui ludūt albagatelle que ſunt reꝝ honeſtaꝝ
demōſtrationes. Alius haſtiludialis in quo
ludit̄ cū haſtis. i. lāceis qui dr̄ vulgariter gi-
oſtra. Aliꝰ torneamētoꝝ qui hodie n̄ ē in vſu
in quo quidā includebant ſe in quodam circū
itu ad pugnandū. Quidā pilealis. baliſtalis.
ſaltalis. ſcacalis. corealis. ⁊ hmōi. qui hñt
nomina ab eo in quo exercent que plura ſunt
q̄ vocabula. vt. l. natura. ff. de preſcrip. ver.

¶ Vtrum talis ludus humanus ſit prohibitus
R. ꝙ de ſe non eſt malus. ſ; aliqñ rōne alicuꝰ
circūſtantie eſt prohibitus etiā de precepto.
Primo rōe loci. Nam tales ludi nullo modo
poſſunt fieri in eccleſia. aut loco ſacro. c. cum
decorē. de vi. ⁊ ho. cle. ⁊. c. decet. de immu. ec
cleſ. li. vi. Vñ non excuſaret a mortali qui ta-
lem faceret in eccīa. niſi foret quid modicum.
cū videat̄ iure diuino ꝓhibitꝰ ibi. domꝰ mea
domus orōis vocabit̄. Demōſtrationes xo
que fiunt ad honorē dei. puta paſſionis xpi ⁊
vite alicuius ſancti nō ſunt ꝓhibite ibi fieri.
que non ꝓprie vocant̄ ludi. vt no. in. d. c. cū de
corē. Scđo ꝓhibent̄ tales ludi rōne ꝑiculi leſi
onis corꝑalis. ſicut torneamēta ⁊ hmōi. de tor
neamentis per totū. Vnde oīs ludus in quo
probabiliter iminet periculū mortis corpora
lis ꝓhibetur ſub pena peccati mortalis. qꝛ cō
tra p̄ceptum dei Mat. xx. diliges proximum
tuū. Facit lex cruenta. iūcta glo. C. de gladi.
⁊. l. vñā ludus. ff. ad. l. aqui. ſecus qñ non immi
neret ꝓbabiliter. licet aliqñ accidiſſet ⁊ raro.
Tercio ꝓhibet̄ rōne perſone. Nam clericis ⁊
multo magis religioſis prohibet̄ oīs ludus
cum armis. vt in. c. ꝯtinebat̄. de homi. qꝛ ⁊ ar
ma portare niſi cā defenſionis ſunt prohibiti
de p̄cepto. vt i. c. clerici arma. de vi. ⁊ ho. cle.
Similiter prohibetur eis ludus hiſtrionalis
vt no. in. c. donare. lxxxvi. di. de quo dic. vt. s.
hiſtorio. Quarto ꝓhibet̄ rōne ſcandali. vtpu
ta clericis ⁊ religioſis aliquem ludū exercere
in publico. ex quo ſeculares ſcādaliſarent̄ eēt
peccatū mortale. ſm qđ. ī. dico ſcandalū. §. ii.
Idem dico qñ quis ex tali prouocaret aliū
ad ſcandalum mortalis peccati. ſicut in cor-
reis. ⁊ multomagis ſi ſibi immineret ꝓbabi-
liter tale ſcandalum. ⁊ hoc aduerteret pecca
ret mortalr̄. ſecꝰ ſi de ſcādalo nō aduerteret.
qꝛ niſi foret in lata culpa non credo peccaret
mortalr̄. Aduerte tñ ꝙ clericis ⁊ religioſis ē

ꝓhibitus rōe honeſtatiſ clericalis oīs ludus
in quo ex ꝓpria pſona faceret ludū in publico
ſicut eēt ſaltatio. corrizatio ⁊ hmōi Pñ non
excuſarē eos a mortali. ar. c. ꝓ dilectiōe. in fi.
de ꝯſe. di. ij. ⁊ qd̄ no. doc. in. d. c. cū decorē. ſe
cus in ſecreto cū aliqb⁹ domeſticis Itē lud⁹
laruaꝝ ē eis īterdict⁹ q: n̄ pn̄t mutare hītū ni
ſi ex cā rōabili. vt. s. excōicatio. vij. cāu. xxvij
Et lꝫ Iaco. de are. in. l. ſi quis cū ſciret. ff. ꝓ
ēptore. ⁊ Ly. ⁊ Pe. in aut. de ſan. epiſ. ⁊ cle.
in. §. interdicim⁹. el. ij. teneāt ꝙ ludus ſcacoꝝ
ꝓhibeat̄ clericis. Ratio ſm Jo. ar. in. d. §. in-
terdicim⁹. q: nō minus facit eos deuiare a di
uinis officijs in qb⁹ dn̄t inſiſtere. vt. l. genera
liter. C. de epi. ⁊ cle. ſicut ludus aleaꝝ q̄ ē eis
ꝓhibit⁹ ibidē. Ego tn̄ dico verā eſſe p̄dictam
opi. etiā in oīb⁹ ludis qn̄ ꝓpt̄ eos dimitterent
debita diuina ad que tenent̄. al's nō. Pn̄ lꝫ lu
dere ad ſcacos. vt tenet Ri. i. iiij. di. xv. ſicut
alijs ſecularibus. niſi rōne ſcandali. vel inho
neſtatꝭ clericaꝝ. vtputa publice ludēdo. Qui
to rōe cupiditatis. vn̄ tꝫ Jo. ar. vt no. Car. in
cle. ij. de vi. ⁊ ho. cle. ꝙ ludēs ad ſcacos cā cu
piditatis peccat mortaliter Qd̄ itelligo veꝝ
qn̄ talis cupiditas eēt mortalis de ſe. de q̄ qn̄
ſit mortalis. vide. s. auaricia. §. i. Et idē dic
qn̄ fieret ex quacūqꝫ alia mala intētiōe foret
mortale. ſi intentio eſt de eo qd̄ eſt pctm̄ mor-
tale. Attende tn̄ ꝙ qn̄ talis ludus hūanus fit
cā lucri p̄ncipaliter eſt illicitus Pn̄ peccant
venialiter. q: dn̄t ludere p̄ncipaliter cā recre
ationis. ⁊ ſolatij. ⁊ exercendi ingeniū vel vir
tutē corpis. Peꝝ ē q: faciliꝰ inducit ad mor
tale. qn̄ fit p̄ncipalit̄ cā lucri. vt pꝫ ex experiē
tia. ⁊ vitupandus. lꝫ lucratū nō ſit niſi de bo
no ꝯſilio paupib⁹ erogandū. Sexto rōne tpis
puta q: dies feſtus p̄ceptus. Nā cū tali die ꝓ
hibeat̄ oē opus ſuile. exod. xx. nō video quō
haſtiludia talib⁹ dieb⁹ ⁊ hmōi. in quib⁹ requi
rit̄ multa ſeruitus poſſint fieri ſine pctō mor
tali. In alijs ludis in quibus modica ſeruit⁹
ineſt nō eſſet mortale. lꝫ fiat in feſto. niſi ꝓ to
tū diem ſe in hmōi occuparent dimiſſis diui
nis. Hoc qd̄ dixi de haſtiludijs ꝙ ſit mortale
pctm̄ tenet Ri. in. iij. di. xxxvij. Sꝫ ſi ex nulla
iſtaꝝ circūſtātiaꝝ fiat illicitus nō erit pctm̄
ſi fiat cā honeſte recreatiōis. vel ꝟtutis. aut
ingenij exercēdi. Aut ſi erit pctm̄ erit venia-
le. de correa. tn̄ vide. s. correa. Aduerte ꝙ in
ludis qui fiūt cā ꝟtutis exercēde. vel ingenij
non licet ludere niſi ꝓ vnū ſoldū. vt in. d. aut.
aleaꝝ ⁊ ſoldi. lxxij. faciūt vnā libraꝫ auri. C.
de ſu. prepo. ⁊ Archi. l. quotienſcūqꝫ. Sed tu

hoc limita ſcđm pſonaꝫ ad iſtam rōnem ſic. ſi
nō ꝯceditur niſi vnus ſoldus in ludo magnis
ergo groſſus ſolum paruis.
¶ Eſt ⁊ tertius ludus qui d̄r diabolicus. q: o 3
peratōe diabolica eſt inuētus ad inducēdos
hoīes ad pctm̄ ⁊ iſte eſt in triplici differentia
Primus ꝯſiſtit ī ludibrijs. que ludibria ſunt
reꝝ inhoneſtaꝝ demōſtratōes. ⁊ talis ludus
oībus ꝓhibitus eſt tā exercere q̄ꝫ videre. Pn̄
qn̄ tales demonſtrationes habēt ꝓuocare ad
laſciuiam videntes tūc peccāt mortaliter tā
exercentes q̄ꝫ volūtarie vidētes. Facit qd̄. s.
dixi. curioſitas. Pn̄ dicit text. in ꝓhemio. ff.
quis eñ ludos appellat eos ex quib⁹ crimina
oriunt̄. hec eñ fieri nullo patimur mō. hec ibi
Secundus ludus d̄r ludus alee ⁊ ſub iſto ꝯp̄
hendit̄ omnis ludus qui īnititur ſolū fortune
vt ludus cartaꝝ. taxilloꝝ. ⁊ hmōi. Tertius lu
dus d̄r mixtus. q: partim innitit̄ fortune. ⁊
partim induſtrie. vt ludus tabulaꝝ cū taxil-
lis. q: reſpectu taxillorum verſat̄ fortuna. re
ſpectu tabulaꝝ ducēdaꝝ verſat̄ induſtria.
¶ Peꝝ iſti duo ludi vltimo dicti ſint ꝓhibiti 4
R. ꝙ ſic. vt pꝫ in aut. aleaꝝ vſus. C. de reli.
⁊ ſumpti. fu. ⁊ in. c. ep̄s. xxxv. di. ⁊ licet Hug.
in. d. c. ep̄s. teneat ꝙ ſemꝑ peccat mortaliter
ludēs ad p̄dicta. tn̄ non credo veꝝ. nec dictū
c. ep̄s. facit pro ſua opinione quia dicit ſerui-
ens. ⁊ dictio. d̄ auget. vt. ff. depoſiti. l. i. in p̄n
cipio. Ideo ſm glo. ibidem ⁊ Rodoñ. peccat
mortaliter ille qui valde ſeruit ludo. i. ducit
in ꝯſuetudinem. alias aliqn̄ ⁊ raro non credo
foret mortale. Nec obſtat dicta aut. aleaꝝ lu
dus. q: ipos ꝓhibet per verbum decernimus.
qd̄ nō inducit ad mortale. vt dixi. s. lex. §. iij
Clericis tn̄ ⁊ religioſis videt̄ eſſe mortale lu
dere. aut ludētes ad ipſos videre. vt in aut.
de ſanc. epis. §. interdicim⁹. ⁊ ibi ſequit̄ glo.
Sed ego hoc non credo. q: imperator non p̄t
precipere clericis. ⁊ ideo idem dico de cleri-
cis quod de laicis ꝙ peccant mortaliter qn̄
tales ludos ducunt in ꝯſuetudinem. niſi rōne
ſcandali. vt. s. dictū eſt de ludo humano. Ra
tio q: iſti ludi non ſunt prohibiti. q: mali ſint
de ſe. ſed ideo ſunt mali. q: ꝓhibiti. ⁊ cā pro-
hibitiōis ſunt mala que cōiter ex ipſis ſequū
tur. que non ſic eueniunt in raro ludentibus
ſicut in conſuete. ⁊ q: prohibitio non ſe exten
dit niſi ad deſeruientes talibus ludis. Ideo
tene qd̄ dixi. Peꝝ eſt ꝙ eſt piculoſuꝫ talibus
ludere ꝓpter multa pctā que communiter in
ipſis fiunt.
¶ Sꝫ quid ſi q̄s ludit ad p̄fatos ludos gratis 5

cã recreatõis vel cã ꝯuiuij ex ꝯſuetudine nũ-
q̃d peccat mortaliter. ℞.glo.in.d.§.interdi-
cim⁹.videt̃ tenere ꝙ ſit cleric⁹. Sʒ ego atten-
dẽdo ad narratõeʒ.d.aut.aleaꝝ vſus.⁊ ꝯſide
rãdo ꝙ debeam⁹ euitare correctionẽ iuriũ.c
cũ expediat.de elec.li.vi. Dico ꝙ nõ ꝓhibet̃.
imo licite p̃t in eis ludi gratĳ.vl̃ in aliq̃ modi
co ſiue cã ꝯuiuij ſiue cã recreatõis. Et ſic itel
ligo.l.qð in ꝯuiuio.ff.de aleato. Et intellige
modicuʒ reſpectu ꝑſone q̃ ludit.⁊ tale modi-
cũ qð etiã facilit̃ donaret.q2 i hmõi ludis ſic
factis ceſſat rõ ꝓhibitõis.niſi rõe alicui⁹ cir
cũſtãtie.de quib⁹.s.§.ĳ.eẽt mortale. Nec ob
ſtat.d.c.ep̃s.ꝙ nõ diſtinguit ſʒ abſolute loq̃t
de oĩ aleatore.ḡ nec nos debem⁹ diſtinguere
q2 h̃ veꝝ eẽt niſi rõ nos induceret ad diſtiguẽ
dũ ſicut h̃.facit.c.marchion.i.q.i.vbi d2 non
putemus in ꝟbis ſcripturaꝝ eẽ euãgeliũ ſed
in ſenſu .ñ in ſuꝑficie ſʒ in medulla.nõ in ſmo
num folĳs.ſed in radice rationis. hec ibi.

6 ¶ Utrũ inſpectores p̃dictoꝝ ludorum ꝓhibi
toꝝ peccẽt mortal̃r. ℞.glo.in.d.§.interdici
m⁹.videt̃ tenere ꝙ ſic ſi ſunt clerici. Sʒ tu dic
ꝙ ſiue ſint clerici ſiue laici iſpectores.ꝙ aut
ex aſpectu eoꝝ inducũt̃ efficacit̃ aliq̃ ad ludẽ
dũ ⁊ ſic ſi ludẽtes peccant mortalit̃. ſic inſpe
ctores Si ꝟo eos nõ inducũt ad ludũ ex eoꝝ
aſpectu nec ad ꝯtinuãdũ ipm̃ ſic ſi aliŏ mali
nõ admiſcet̃ nõ peccãt mortalit̃ eos vidẽtes
⁊ aſpiciẽtes.niſi eẽnt tales q̃ corrigẽdo poſ-
ſent eos facere deſiſtere a tali ludo q̃ ẽ pctm̃
mortale in ludẽte.q2 tũc talis peccaret mor-
taliter nõ corrigẽdo ſʒ aſpiciẽdo.q2 videt̃ cõ
ſentire errãti.lxxxiĳ.di.error.cũ ſil̃ib⁹.ꝑicu-
loſuʒ tñ ẽ tales aſpicere ludẽtes in ludo ꝓhi-
bito.q2 faciliter poſſet eis placere talis lud⁹
deliberate quod eſſet mortale.vt no. theolo-
gi in.ĳ.ſententiarum.di.xxiiĳ.

7 ¶ Utrũ acq̃ſitũ in p̃fatis ludis diabolicis ſit
neccãrio reſtituẽdũ. ℞.ꝙ ſi ille q̃ dedit ſeu a-
miſit nõ poterat alienare nec donare ſicut fi
liusfamil̃.fui.⁊ alĳs de q̃b⁹.s.donatõ.i.⁊ tũc
ſine dubio lucratũ ẽ reſtituendũ p̃ri vel dño
vel illi q̃ dedit.ſicut cũ q̃s luſit vltra ſummã
ccccc.ſolidoꝝ.q2 ſicut donare nõ potuit. nec
ludere.vt.s.donatio.i.§.xx.⁊ iõ ſibi ẽ reſtitu
endũ.⁊ ſic de ſil̃ibus.⁊ in h̃ ꝯcordãt oẽs doc.
Si ꝟo poterat alienare.tũc diſtinguo ꝙ ſi in
teruenit fraus. puta q2 lucrat⁹ fuit cũ falſis
taxillis.aut alia deceptõe.⁊ ſic ſil̃r ꝯcordant
doc.ꝙ tenet̃ neccãrio reſtituere ei a q̃ habuit.
imo dicit Bal.i rubrica.C.ð ꝯdi.ob tur.cãs
ꝙ tenet̃ furti tales.⁊ etiã ludẽtes ſcienter cũ

illis q̃ nõ pñt alienare ar.l.ſeruus cuiuſdã.ff.de
ꝯdi.indebiti.nec facit ſuũ qð lucrat̃.l.falſus
C.ð furtis. Aut ñ iteruenit aliq̃ fraus.⁊ ille q̃
ꝑdidit potuit alienare.⁊ in h̃ eſt diuerſitas
inter doc. Nã cõis opi.ſm Hoſtẽ. eſt ꝙ teneat̃
dare pauꝑib⁹.⁊ hoc ſequũt̃ cõiter canoniſte
in.c.clerici officia.de vi.⁊ ho.cle. Alĳ diſtin
guũt de ſubditis ĩꝑatori.vel nõ. Sʒ tu breui
ter dic ꝙ lʒ opĩo p̃dicta ſit multũ rõabilis vt
pote.q̃ retrahit hoĩes ab hmõi ludis.tñ nul-
lo iure ꝓbat̃ ꝙ neccãrio ſit faciẽda.ſicut nec a
lia turpit̃ acq̃ſita. Nec obſtat ꝙ ep̃s auxilio
p̃ſidis p̃t talia lucra ſi nõ repetunt̃ ab his q̃
amiſerũt exigere ⁊ pauꝑib⁹ diſtribuere.vt di
cit tex.i.d.aut.aleaꝝ vſus.⁊ ſic videt̃ ꝙ ſint
pauꝑeꝝ.q2 lʒ poſſit auferre in penã ñ tñ ſeq̃t̃
ꝙ ipi teneãt̃ dare.ſicut nec in alĳs caſibus in
q̃b⁹ fiſcus turpiter acquiſita p̃t tollere.vt in
l.i.C.ad.l.iul̃.repe.⁊ in.l.i.ff.ð iure fiſci. Et
faciũt q̃ infra dicã reſtitutio.i.in ꝟbo turpit̃
acq̃ſitũ.⁊ ſic tene q̃ ad neccitatem reſtitutõis
hñ tñ faceret ep̃s ſi talia acciperet ⁊ daret
pauꝑib⁹. Sil̃r ꝯfeſſores dñt ea erogari face-
re pauperibus.vt in q̃ deliquit in eo puniat̃.
Si tñ nollet nõ eſt ei denegãda abſolutio ãd
uerte tñ ꝙ vbi leges ĩꝑiales ligant ꝙ illi qui
amiſerũt ſi vellẽt repetere poſſent vſq; ad.l.
annos.⁊ ſic repetẽdo tenerent̃ eis de neccita-
te reſtituere.vt in.d.aut.alearuʒ. Nec obſtat
qð dicũt quidã eſſe abrogatã ꝑ nõ vſum quia
non eſt veꝝ.vt pʒ ex dictis.s.lex.§.xvĳ. Sed
vbi lex ĩꝑialis nõ ligat ſicut in terris pape ⁊
ſimiliũ.nõ poſſet repetere.vbi lex ĩꝑialis vi-
get ſi ep̃i nõ accipiunt lucrata.pñt officiales
facere.vt dent pauperibus.vel in publicos
vſus.vt in.d.aut.alearum.

¶ Sʒ pone ꝙ ludẽs in caſib⁹ in quibus tenet̃ 8
reſtituere lucret̃.⁊ poſtea cũ eadẽ ꝑſona in a
lio ludo ꝑdat nũquid poterit ꝯpenſatiõem fa
cere. ℞.ꝙ ſi in eodẽ ludo claꝝ ẽ ꝙ ſic.⁊ voco
hic eundẽ ludum q̃ñ ſe nõ diuerterũt ad alia
ar.l.ꝯtinuus.in p̃n.ff.de verb.ob. Et facit qð
no. Bar.in.l.inficiando.§.infans.ff.de fur.
Si ꝟo in diuerſo ludo.puta q2 hodie lucrat⁹
fuit ⁊ cras cũ eodem amiſit.ſic de ſubtilitate
iuris nõ poterit ꝯpenſationeʒ facere ſi ille cũ
quo luſit ſit de illis qui non tenet̃ de neccitate
reſtituere.ſʒ de equitate ꝯſciẽ credo ꝙ poſſit
Facit ꝙ no. Pa.in.c.filius.de teſta.⁊.c.ex ꝑ
te.in fi.de cenſibus.

¶ Que pena ꝯtra tenentes ludũ aleaꝝ ꝓhibi 9
tũ. ℞.ꝙ ꝑmo dom⁹ in qua ludit̃ dʒ publicari
vt in.d.aut.alearum vſus. in verbo domibus

eoꝝ publicatis. Scđo ſi tenens ludū verberetur nō oriť actio ex tali iniuria. nec puniť verberans vel dānū ei dans quādocūq ⁊ vbicū q factū fuerit ſiue tpe quo ludiť ſiue alio. ſm Bal. in dicta rubrica. ⁊ Bar. ⁊ eſt tex. in. l. i. §. notandū. ff. de alea. Tertio q ſi fuerit ei aliquid ſubtractū tpe quo in eius domo ludiť. ſiue luſorib⁹. ſiue ab alio nō poterit repetere. nec h̄z rei ꝑſecutionē nec etiā penalem furti. vt eſt tex. in. d. l. §. i. ff. de alea. tñ in ↄſcia pauperibus eſt dandū. ar. c. cū tu. de vſu. Quarto qui aliū ↄpulit ad ludendū etiā ex metu q nō cadit in ↄſtantē p̄t puniri iudicis arbitrio ⁊ p̄t poni in carcerib⁹. vt in. d. tex. §. i. ibi. qui ↄpulit. Vn̄ generaliter intelligo illū ↄpellere eoipſo q ſtat cū altari parato. hoc ē p̄ſtat domū. taxillos. ſcamnū. lumina. ⁊ hmōi. nam iſtis ſuaſionib⁹ ⁊ illecebris đr ↄpellere iuuenes qui nō pn̄t refrenare iuueniles calores. l. fi. §. filij aūt. C. de bo. que liber. ſicut dicim⁹ in materia macedoniani in. l. i. ⁊. iij. ff. ad macedo. ⁊ ꝑ totū. Aliter niſi ita acriter intelligeretť dicta lex effectū nō haberet. qđ nō ē dicēdū. l. ſi p̄tor. in ꝑncipio. ff. de iudi. q lex predicta p̄t etiā intelligi in oībus alijs qui blanditijs ⁊ ſuaſionibus inducūt hoīes ad ludū. q dicanť ↄpellere. ſicut dicimus de raptoribus ꝟginū. q niſi eēt qui ſollicitaret. qui doloſis artibus circūueniret. non faceret eā puellam in tm̄ dedecus ſeſe ꝓdere. tex. eſt in. l. vnica. § ij. C. de raptu. virgi. Quinto q oīs ↄtractus celebratus inter ludentes ad inuicem non tenet. vt no. Bar. in. l. ſi quis cū ſciret. in fi. ff. ꝓ emp. nec vendens in ludo teneretť de euictiōe vt in. l. ſi filiofamiľ. §. i. ff. quarū re. ac. nō datur. Sexto q mutuans pecuniā luſorib⁹. vt ludat ſecū nō p̄t eā repetere. vt ē glo. ordinaria in. l. i. in ꝑncipio. ⁊ in. l. fi. ff. de alea. ego credo etiā h̄ veꝝ generaliter in quocūq qui ſciēter mutuāt ludere volēti q nō r̄petet. ⁊ videtur caſus in. l. veꝝ. §. penul. ff. de mino. nec dicas q loquiť de minore. vt etiam loquiť. l. ſi ꝟo nō remunerādi. §. ſi adoleſcēs. ff. mādati qꝛ idē eſt de maiore. vt dicit glo. i. d. §. ſi adoleſcens. Itē qꝛ dicta. l. veꝝ loquiť qn̄ minor etiā ꝓuilegiat⁹ mutuat minori etiā ꝓuilegiato. ⁊ tñ ibi l̄z ſint in pari priuilegio. potior ē ↄditio illius qui ꝑdit pecuniaꝫ. Facit. qđ no. Bar. in. d. l. ſi quis cum ſcieret.

Luxuria eſt ſolutio in voluptates. ſm Iſy. in li. ethimologiarū. Voluptates aut maxime veneree ſoluunt animum hoīs. ⁊ ideo luxuria eſt principaliter in eis Secūdario aūt đr eſſe in quibuſdā alijs ꝑtinentibus ad exceſſum. ſm glo. ad gala. v. vbi dicit. q luxuria eſt quedam ſuperfluitas.

¶ Quot ſunt ſp̄es luxurie ꝑncipaliter. R. q ſunt ſex de qb⁹ habeť. xxxvi. q. i. §. l̄z nō oīs. ſ. Fornicatio ſimplex. Adulterium. Inceſtus. Stuprum. Raptus. ⁊ vitiū ↄtra naturā Adde. exceſſum in actu coniugali de quibus habes infra preceptum. §. x. 1

¶ Vtꝝ ſit pctm̄ mortale. R. q ſic. l̄z not. qđ luxuria h̄z initiū in corde cogitando cā delectationis. ⁊ iſtud eſt pctm̄ mortale ſcđm diſtinctionē poſitā ſupra. Cogitatio moroſa. Multomagis ſi vltra cogitatōeꝫ pcti mortalis adaď ſenſus. puta qꝛ vult delectari in vidēdo. tangēdo. loquendo. ⁊ hmōi. l̄z nolit ↄſūmare opus. Itē eſt pctm̄ mortale deliberat⁹ ↄſenſus in opus ſi facultas adeſſet. Mat. v. Qui viderit mulierē. ſ. deſiderādo corde deliberate ad mechandū iā mechat⁹ ē. ſ. ꝑpē pctm̄ mortale. ⁊ illi⁹ ſpeciei cui⁹ ē materia quā appetit puta ſi ſolutā Fornicatio. ſi ↄiugatā adulteriū ⁊ hmōi. q circūſtantia eſt ↄfitenda cū mutet ſpeciē ſm aliquos. l̄z ego nō credo. qꝛ ſolū eſt ↄtra vnā ꝓhibitionē. ſ. non ↄcupiſces ꝓximi tui vxorē. vel ↄtra aliud. non rem. l̄z ſit bonum ↄfiteri eā. ſed multomagis eſt pctm̄ mortale cū conſenſit in operationē. Vn̄ ſi eſt pollutio ſolum ſine alterius ↄmixtione ſic đr mollities vel immūditia. Si ꝟo coitus ſit ad rē alterius ſpeciei ſic đr beſtialitas. Si aūt ad reꝫ eiuſdem ſpeciei l̄z indebiti ſexus. ſic đr ſodomia. Si quarto ſit ad rē eiuſdē ſpeciei ⁊ debiti ſexus. l̄z nō ſeruať naturalis modus coeundi. vel quantū ad inſtrumentū nō debitū. vel quantū ad monſtruoſos ↄcubendi modos ſic hi quatuor modi dicūť pctm̄ ↄtra naturā. Si cū alio eiuſdem ſpeciei ⁊ in debito vaſe ⁊ debito modo fit talis pollutio aut ē cū ſoluta. ⁊ ſic fornicatio. aut cū ↄiugata. ⁊ ſic adulteriū ⁊ hmōi. ⁊ ſic ſemꝑ peccatū mortale ſi eſt voluntaria preter matrimonium. 2

¶ Quod eſt grauius hoꝝ. R. pctm̄ cōtra naturā eſt maximū. ⁊ iſto infimuꝫ eſt mollities. grauiſſimū beſtialitas. mediū ſodomia. poſt peccatū contra naturā maius ē inceſtus. poſt inceſtū eſt adulteriū. Veꝝ intellige accipiendo in ſuo ſummo. qꝛ mai⁹ pctm̄ ē coire cū matre q̄ alterius vxore. Adulteriū ē maius ſtupro. vtrūq aūt aggrauať ꝑ vio entiā. vn̄ raptus virginū eſt grauius ſtupro. ⁊ rapt⁹ vxoris grauius adulterio. hec oīa aggrauanť ſm rōnem ſacrilegij. Infimuꝫ oīm ꝑdictoꝝ eſt 3

fornicatō q̄ ɔmittit̄ ſine iniuria alteri⁹ ꝑſone
4 ❡ Quot ſunt eius ſ̄ſie. R. Iſy. ponit quatu
or ex ꝑte ſermonis. nam ſermo dꝫ eſſe decēs.
ɔtra qd̄ eſt turpiloquiū. Scd̄o licitus. cōtra
quod eſt ſcurrilitas. Tertio expediēs contra
quod eſt ludrica. Quarto ſale ɔditus. ſ. ſapiē
tie. contra qd̄ eſt ſtultiloquium. Eſt ⁊ quinto
cecitas mentis. Sexto precipitatio. Septio
icōſideratio. Octauo amor ſui. Nono ē odiū
dei. Decimo amor mūdi. Undecimo horror
futuri ſeculi. Et duodecimo inconſtantia. de
quibus. s. interrogationes.
5 ❡ Utrū in tactib⁹ ⁊ oſculis ⁊ hmōi ſit pctm̄
mortale. R. ꝙ ſic. qn̄ deliberate fiunt cā de-
lectationis luxurioſe ſcd̄m ꝙ. s. dixi. cogita
tio. ſecus qn̄ fiunt cā amicitie.

Magiſter ſm̄ Hoſtien. dicit̄ is qui alicu-
ius rei ſiue negocij pre ceteris curam ge
rit. l. i. §. magiſtruꝫ. ff. de exerci. Et hoc nomē
magiſter ď a monendo ſiue monſtrando. ff.
de verbo. ſig. l. quib⁹ ꝑcipua. ⁊ de magiſtris.
c. qꝛ. Sed ꝓprie magiſter vocat̄ qui docet grā
maticam vel alias facultates. ⁊ ſic accipitur
de magiſtris. c. qꝛ nonnullis. ⁊ in cle. i. eo. ti.
i ❡ Qualis debet eē magiſter. R. ꝙ dꝫ eē ido
neus. ꝓuidus. ⁊ diſcretus. in ſciā quā vult do
cere. c. i. ij. ⁊. iij. eo. ti. ⁊ idoneus eſt qui primo
moribus. ⁊ poſtea facūdia alios antecellit. l.
vnica. C. de ꝓfeſſori. Nā qui alios docet non
dꝫ hr̄e neceſſe ab alijs doceri. ar. xxxvi. di. §.
ecce. Debet etiam habere bonam ɔuerſatio-
nem teſtem doctrine. lxiiij. di. valentianus.
2 ❡ Utrꝫ religioſus dēat ad magiſteriū aſſumi
R. ꝙ ſi ingerit ſe vt fit cōiter hodie non de-
bet. xvi. q. i. monachus. cū multis. c. ⁊. q. vij.
c. in noua. Si vo non ingerit ſe ſed mittit̄ a
ꝑlato ſuo ad quē ꝑtinet. ſic pn̄t ⁊ debent aſſu
mi. xix. q. i. ſic viue. ⁊. c. ſi clericatus. ⁊. c. do-
ctos. ⁊ extra. eo. ti. c. i. ⁊ pe.
3 ❡ Que ſcientie legi poſſunt. R. ꝙ oēs que fa
ciunt ad inſtructionem anime. corporum. vel
reruꝫ. niſi ſint reprobate. ⁊ ſunt iſte que legi
poſſunt ſingulariter.
Grāmatica de qua. Quicquid agant artes
ego ſemꝑ ꝑdico partes.
Dialetica de qua. Me ſine doctores fruſtra
coluere ſorores.
Rethorica de qua. Eſt mihi dicendi rō cū flo
re loquendi.
Muſica de qua. Inuenere locū ꝑ me modu-
lamina vocum.
Geometria de qua. Rerꝫ menſuras ⁊ earum
ſigno figuras.
Ariſmetrica de qua. Explico per numeꝝ que
ſit ꝓportio rerum.
Aſtrologia de qua. Aſtra vias ꝙ poli vari-
as mihi vendico ſoli.
❡ Utrum mathematica poſſit legi. R. ꝙ ma 4
theſis cū aſpiratōe medie ad exercitiū nō lꝫ
docere. qꝛ ſignificat artē diuinādi. ⁊ ē repro
bata vt. C. de male. ⁊ mathe. l. nēo. ⁊. l. culpa.
Sꝫ ad inſtructiōeꝫ doceri poſſet. xxxvij. diſt.
legim⁹. Sꝫ ego credo ꝙ etiā ad inſtructiōem
nō liceat. qꝛ cui⁹ vſus malus ē ipm̄ quoꝗ ma
lū eſt. vt ď in ꝑmo ſen. di. i. Sed alia mateſis
que hꝫ penul. breuē hn̄ licita ē que eſt de qua-
tuor. vltimo dictis ſciētijs. vnde verſus. Sci
re facit mateſis dat diuinare matheſis.
❡ Theologia pre oībus doceri ꝑt. eo. ti. c. qꝛ 5
nōnullis. Ius canonicū ⁊ ciuile de ꝑuilegijs
cū de diuerſis. li. vi.
❡ Sꝫ quid de poetꝭ qui vt in plurib⁹ ſunt ad 6
aīmos iuuenū corrūpendos. R. ꝙ diſtiguen
dū eſt de libris gentiū. Nā qdā libri ſunt qui
vt in plurib⁹ ſunt de laſciuijs. vt Ouidius de
arte. ⁊ ſimiles. ⁊ tales legere vel audire oīo
ꝓhibitū eſt. Et ſic intellige. c. ſacerdotes. ⁊. c.
legant̄. ⁊. c. ideo. xxxvij. di. Sūt alij libri gēti
liū ſeu poetaꝝ q̄ vt plurimū multū vtilitatis
afferūt licet in eiſ aliqn̄ ſint aliqua turpia im
mixta. ⁊ tales libros legere ꝉ audire cā erudi
tionis vocabuloꝝ. vt ꝑ eos ſciant loqui recte
atꝗ ornate nō eſt ꝓhibitū. ⁊ ſic loquit̄. c. tur-
bat. eadē. diſti. cū duobus. c. ſeqn̄tibus. dūmo
do ſit talis magiſter qui fabulas laſciuas ab
breuiet ⁊ obſcure legat. Et ſic limita gloſam
in ſumma diſti. xxxvij. vide etiā quod dicam
infra. ſcientia.
❡ Ubi dn̄t magiſtri inſtitui ad legēdū. R. ꝙ 7
in oīb⁹ locis. vbi facultates eccīe ſuppetūt. ſi-
ue ſit cathedralis. ſiue alia eccīa que habeat
facultates ſufficientes ad hoc dꝫ poni magi-
ſter qui legat in grāmatica cui ɔpetens bn̄fi-
ciū aſſignet̄. ſeu ꝑcipiat fructus vni⁹ ꝑbende
⁊ tādiu ſolum q̄diu ꝑſeuerat in docendo cle-
ricos gratis illius eccīe. ⁊ alios paupes. In
metropolitana vo eccīa dꝫ eſſe magiſter qui
doceat in ſacra pagina. ⁊ de his que ꝑtinent
ad curā aīaꝝ. xxxvij. di. de quibuſdam. ⁊ eodē
titulo. c. i. ⁊. c. qꝛ nōnullis. Hodie vero ſtatu-
tū eſt ꝙ romana. pariſien̄. oxinen̄. bononien̄
ſalmacinen̄. eccleſia habeat duos viros peri
tos ad inſtruendū. in lingua hebrayca. caldai
ca. ⁊ arabica. clemen. i. eodem titulo. ⁊ ibi po
nitur cuius ſumptibus.
❡ Quid ſi nō vacet aliqua ꝑbenda. R. quili 8